

Når vold er hverdag

– en undersøgelse af mænds vold
mod kvinder i nære relationer

LØKK
LANDSORGANISATION AF KVINDEKRISECENTRE

vfc socialt udsatte
VIDENS- & FORMIDLINGS-CENTER FOR SOCIALT UDSATTE

© VFC Socialt Udsatte og LOKK, 2005
Teksten kan frit citeres med tydelig kildeangivelse
Henvendelse vedr. rapportens indhold kan ske til forfatterne eller LOKK

Vibeke Lybecker Jensen og Sissel Lea Nielsen
Når vold er hverdag – en undersøgelse af mænds vold mod kvinder i nære relationer

ISBN-13: 978-87-91509-28-5
ISBN-10: 87-91509-28-9

1. udgave, 1. oplag
Trykt i 750 ekspl.
Design og produktion: Aakjærs a/s, Vejle

Pris: 170 kr.
Publikationen kan købes ved henvendelse til:

VFC Socialt Udsatte
Suhmsgade 3
1125 København K
Tlf. 33 17 09 00
Fax 33 17 09 01
kbh@vfcudsatte.dk
www.vfcudsatte.dk

LOKK
c/o 3F
Kampmannsgade 4
1790 København V
Tlf. 32 95 90 19
Fax. 32 95 90 69
sekretariat@lokk.dk
www.lokk.dk

VFC Socialt Udsatte er en selvejende institution under Socialministeriet.
Centrets formål er at indsamle, udvikle og formidle viden og praksiserfaring om socialt udsatte grupper. Centret skal desuden bidrage til udvikling af det sociale arbejdes metoder og medvirke til udvikling af handlingsperspektiver og konkrete løsningsforslag.
Vi udfører undersøgelser, evalueringer, analyser og kortlægninger. Desuden tilbydes konsulentbistand i forbindelse med bl.a. metodeudvikling og udviklingsopgaver, faglig vejledning og undervisning. Vi løser opgaver i hele det offentlige system, særligt for statslige, amtslige og kommunale myndigheder, samt for private og frivillige organisationer. Vi arbejder både med rekvirerede opgaver og efter aftale med Socialministeriet.

Læs mere på www.vfcudsatte.dk

LOKK's formål: LOKK er en interesseorganisation, hvis overordnede formål er at synliggøre og styrke det enkelte krisecenters arbejde for at forebygge og bekæmpe fysisk og psykisk vold mod kvinder og deres børn.

Læs mere på www.lokk.dk

Når vold er hverdag

– en undersøgelse af mænds vold
mod kvinder i nære relationer

Indholdsfortegnelse

1	Indledning	6
2	Opsummering og konklusion	8
2.1	Voldens former, hyppighed og varighed	8
2.2	Voldsspiralen: normalisering af volden	9
2.3	Kvindernes sociale og familiemæssige baggrund	10
2.4	Kvindernes kontakt til det sociale hjælpesystem	11
2.5	Marginalisering og social udsathed	12
3	Metode	15
3.1	Spørgeskemaet	15
3.2	Dataindsamlingen	15
3.3	Analysen og resultaterne	16
4	Oplysninger om voldsramte kvinder på krisecenter i 2004	18
5	Voldens former, hyppighed og varighed	23
5.1	Hvad er vold?	23
5.2	Voldens former	24
5.2.1	Fysisk vold	24
5.2.2	Psykisk vold	26
5.2.3	Seksuel vold	28
5.2.4	Materiel vold	28
5.2.5	Økonomisk vold	30
5.3	Kombination af voldsformer	31
5.4	Voldens varighed	32
5.4.1	Voldens varighed og alder	34
5.4.2	Kvinder der har været i et voldeligt forhold i under 6 måneder	34
5.5	Voldens hyppighed	35
5.5.1	Voldens hyppighed og voldens form	36
5.5.2	Voldens hyppighed og voldens varighed	37
5.5.3	Varigheden af volden i kvindens voksne liv	38
5.6	Anmeldelse af volden	38
5.7	Anden kontakt til politiet	41
5.8	Delkonklusion	42
6	Voldsspiralen: normalisering af volden	45
6.1	Eva Lundgrens teori om voldsspiralen	46
6.2	Den voldsudøvende mands strategier	46
6.2.1	Kontrolleret vold	46
6.2.2	Kontrolleret isolation	48
6.2.3	Vekslen mellem ømhed og vold	48
6.3	Den voldsramte kvindes tilpasningsstrategier	48
6.3.1	Fortrængning eller bagatellisering af volden	50
6.3.2	Forskydning i opfattelsen af mandens adfærd	50
6.3.3	Isolation fra omverdenen	50
6.3.4	Tilpasningsstrategier og voldens varighed	51
6.4	Voldsspiralens konsekvenser for kvinden	52
6.4.1	Lavt selvværd og svækket dømmekraft	52
6.5	Voldsspiralen som en vestlig psykologisk tankegang	53
6.6	Delkonklusion	54

7	Kvindernes sociale og familiemæssige baggrund	57
7.1	Vold i barndomshjemmet	57
7.1.1	Personer udsat for vold i barndomshjemmet	60
7.1.2	Former for vold i barndomshjemmet	61
7.1.3	Udøveren af vold i barndomshjemmet	62
7.1.4	Vold i barndomshjemmet og tidligere krisecenterophold	63
7.1.5	Vold i barndomshjemmet og vold i voksenlivet	64
7.2	Misbrug og psykiske lidelser i barndomsfamilien	65
7.3	Opvækst hos ingen, én eller begge forældre	66
7.4	Delkonklusion	67
8	Kvindernes kontakt til det sociale hjælpesystem	69
8.1	Kontakt til socialforvaltningen inden for de sidste 2 år	70
8.1.1	Kvindernes tilfredshed med støtten fra socialforvaltningen	71
8.1.2	Kvindens oplevelse af mødet med socialforvaltningen	72
8.2	Kvindernes kontakt med socialforvaltningen i relation til volden	72
8.2.1	Kvindernes oplevelse af støttens relevans	73
8.2.2	Kvindernes tilfredshed med støtten fra socialforvaltningen i relation til volden	74
8.3	Delkonklusion	76
9	Marginalisering og social udsathed	78
9.1	Voldsramte kvinders tilknytning til arbejdsmarkedet	79
9.1.1	Alder og arbejdsmarkedstilknytning	79
9.1.2	Uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstilknytning	80
9.1.3	Arbejdsmarkedstilknytning og tidligere krisecenterophold	82
9.1.4	Arbejdsmarkedstilknytning og vold i kvindens barndomshjem	83
9.2	Voldsramte enlige forsørgere	84
9.2.1	Enlige forsørgeres uddannelsesniveau	84
9.2.2	Enlige forsørgeres arbejdsmarkedstilknytning	85
9.2.3	Enlige forsørgere og tidligere ophold på krisecenter	86
9.2.4	Enlige forsørgeres nationale status	86
9.3	Voldsramte kvinder uden dansk statsborgerskab	86
9.3.1	Statsborgerskab og arbejdsmarkedstilknytning	87
9.3.2	Dansk kundskaber og arbejdsmarkedstilknytning	88
9.3.3	Statsborgerskab og uddannelse	89
9.4	Delkonklusion	91
	Litteratur	94

1 Indledning

Formålet med denne rapport er at præsentere ny viden om voldsramte kvinder på krisecenter i Danmark, og den livssituation disse kvinder befinder sig i. Rapporten giver et detaljeret billede af den vold, kvinderne har været udsat for, inden de kom på krisecenter, konsekvenserne af volden, hvilke belastningsfaktorer kvinderne har været udsat for i deres barndomsfamilie samt kvindernes oplevelse af hjælpen fra det sociale hjælpesystem. Dertil er det rapportens hensigt at belyse de grupper af voldsramte kvinder på krisecenter, som i særlig grad enten er socialt marginaliseret på ét eller flere områder eller har en risiko herfor.

Vold mod kvinder i nære relationer er et omfattende problem i Danmark. I en befolkningsundersøgelse rapporterer 4% af alle voksne kvinder (ca. 64.000 kvinder) i Danmark, at de inden for det seneste år har været udsat for fysisk vold. Af disse har cirka to ud af tre været udsat for vold fra deres nuværende eller tidligere partner (ca. 41.000 kvinder) (Helweg-Larsen og Kruse 2004).

Hvert år søger knap 2.000 kvinder og 2.000 børn beskyttelse på et af landets krisecentre under LOKK (Landsorganisationen af kvindekrisecentre)¹. Kvinder på krisecenter er

ikke alene udsat for fysisk vold eller trusler herom, men også for en række andre former for vold. I denne rapport behandles, ud over fysisk vold, også psykisk vold, seksuel vold, materiel vold og økonomisk vold.

Rapporten er baseret på oplysninger fra 968 voldsramte kvinder, der i 2004 har boet mindst 7 døgn på et krisecenter. Der indgår oplysninger fra kvinder indlogeret på 34 krisecentre fordelt over hele landet. Undersøgelsen er udført af Videns- og Formidlingscenter for Social Udsatte for Landsorganisationen af Kvindekrisecentre (LOKK). Undersøgelsen er finansieret af Social- og Ligestillingsministeriet.

Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte har i samarbejde med LOKK's statistikgruppe udarbejdet det anvendte spørgeskema, og konsulenterne fra Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte Vibeke Lybecker Jensen og Sissel Lea Nielsen har analyseret data.

Rapporten indledes med et kapitel med metodiske refleksioner over spørgeskemaet, datindsamlingen og analysen af resultaterne. I kapitel 4 beskrives kort generelle karakteristika ved voldsramte kvinder på krisecenter i 2004. Kapitel 5 behandler de forskellige former for vold, kvinderne i undersøgelsen har været udsat for, og det diskuteres, hvilke konsekvenser disse voldsformer har for kvinderne. I forlængelse heraf belyses, hvor hyppigt kvinderne har været udsat for vold, og hvor længe volden har stået på. Kapitel afsluttes med en beskrivelse af, hvor mange kvinder, der anmelder volden, og hvad der karakteriserer disse kvinder. Kapitel 6 tager udgangspunkt i professor i sociologi Eva

Lundgrens teori om "voldsspiralen" og voldens normaliseringsproces. Kapitel belyser, i hvilken grad voldsspiralens karakteristika er genkendelige hos kvinderne i undersøgelsen.

I kapitel 7 skildres kvindernes familiemæssige og sociale baggrund. I dette kapitel beskrives, hvor mange kvinder, der har levet med vold, misbrug eller psykiske lidelser i barndomshjemmet, samt om kvinderne er vokset op hos ingen, én eller begge forældre. Kapitel 8 belyser, hvilken hjælp kvinderne har modtaget fra det sociale hjælpesystem, både generelt og specifikt i relation til volden. Derudover beskrives kvindernes oplevelse af mødet med det sociale hjælpesystem. Det sidste kapitel, kapitel 9, sætter fokus på grupper af voldsramte kvinder på krisecenter, som i særlig grad er marginaliserede og socialt udsatte eller som har en risiko herfor, herunder enlige forsørgere, ufaglærte og kvinder uden dansk statsborgerskab. De voldsramte kvinders tilknytning til arbejdsmarkedet anses i denne sammenhæng for at være en væsentlig indikator for deres risiko for enten at være eller at blive marginaliserede.

1. Se LOKK's årsstatistik, som kan rekvireres og downloades på www.lokk.dk eller www.vfcudsatte.dk.

2 Opsummering og konklusion

Rapporten er baseret på oplysninger fra 968 voldsramte kvinder, der i 2004 har boet mindst 7 døgn på et krisecenter under LOKK. Der indgår oplysninger fra kvinder indlogeret på 34 krisecentre fordelt over hele landet.

2.1 VOLDENS FORMER, HYPPIGHED OG VARIGHED

Undersøgelsen viser, at voldsramte kvinder på krisecenter ofte har været udsat for flere former for vold samtidig, og at volden forekommer hyppigt. Undersøgelsen viser ydermere, at de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i en længere periode, hyp-

pigere bliver udsat for vold. For en stor del af kvinderne har vold har været fremherskende i en længere periode af deres voksne liv.

I undersøgelsen skelnes der mellem fem forskellige former for vold: Fysisk, psykisk, seksuel, materiel og økonomisk vold. Undersøgelsen lægger sig op ad Per Isdals definition af vold som "enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til at gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil" (Isdal 2002).

Undersøgelsen bibringer ny og detaljeret viden om, hvilke former for vold kvinder på krisecenter har været udsat for. 86% af kvinderne i undersøgelsen har været udsat for fysisk vold, 95% for psykisk vold, 26% for seksuel vold, 36% for materiel vold og 35% af kvinderne i undersøgelsen har været udsat for økonomisk vold. Disse former for vold dækker over såvel meget grov vold, som mildere former for vold. 15% af kvinderne i undersøgelsen er blevet voldtaget, 28% har været udsat for kvælningsforsøg og 17% har været indespærret, mens 60% af kvinderne er blevet slået med flad hånd.

Langt størstedelen af kvinderne (90%) er udsat for flere former for vold samtidig. 83% af kvinderne har været udsat for både fysisk og psykisk vold. Mere end hver fjerde kvinde i undersøgelsen er udsat for fire eller fem former for vold. Den vold kvinderne i undersøgelsen er udsat for, er med andre ord mangefacetteret og virker i samspil.

Som noget nyt er voldens varighed kortlagt, det vil sige, hvor længe der har eksisteret vold i kvindernes seneste voldsforhold. En stor del af kvinderne i undersøgelsen har været udsat for vold i en længere periode, alene i deres seneste forhold. Hver tredje kvinde i undersøgelsen har således været udsat for vold i 5 år eller mere.

Undersøgelsen bibringer ny viden om, hvor hyppigt kvinderne er udsat for vold. Mere end hver tredje kvinde (39%) i undersøgelsen er udsat for mindst én form for vold dagligt, mens hver fjerde kvinde (24%) er udsat for mindst én form for vold ugentligt. Det betyder, at næsten 2 ud af 3 kvinder i undersøgelsen er udsat for vold én gang om ugen eller hyppigere.

Datamaterialet viser desuden, at der er en sammenhæng mellem længden af den

periode, volden har stået på, og hvor hyppigt volden udøves. Cirka hver tredje af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i op til 1 år er udsat for vold dagligt, mens mere end hver anden af de kvinder, der har været i voldeligt forhold i mere end 5 år er udsat for vold dagligt.

På trods af at størstedelen af kvinderne i denne undersøgelse har været udsat for flere former for vold og hyppigt har været udsat for vold, er det kun mellem hver tredje og hver fjerde (29%), der har anmeldt volden til politiet. De primære årsager til ikke at anmelde volden er frygt for represalier fra voldsudøveren, følelsesmæssige bindinger til voldsudøveren, eller at kvinden anser en anmeldelse for at være nyttesløs.

2.2 VOLDSSPIRALEN: NORMALISERING AF VOLDEN

Professor i sociologi Eva Lundgrens teori om voldsspiralen er udbredt inden for arbejdet med vold mod kvinder i parforhold i Danmark. Denne undersøgelse viser, at teorien er brugbar i praksis i en dansk krisecenterkontekst. Teorien om voldsspiralen sætter fokus på parforholdsvold som proces (Lundgren 2001). Voldsprocessen er kendetegnet ved, at volden normaliseres – både for den, der udøver volden og for den, der er offer for volden. Volden opleves på denne måde som en naturlig del af hverdagslivet.

Den voldsudøvende mand udvikler, ifølge Lundgren, tre kontrolstrategier; kontrolleret vold, isolation og vekslen mellem omhed og vold. Den voldsramte kvinde udvikler i samspil hermed en række tilpasningsstrategier; fortrængning eller bagatellisering af volden, forskydning af opfattelsen af mandens adfærd og isolation fra omverdenen.

Krisecentermedarbejderne vurderer, på baggrund af samtaler med de voldsramte kvin-

der, at 82% af kvindernes voldelige partnere har anvendt mindst én af de tre kontrolstrategier. Krisecentermedarbejderne vurderer endvidere, at 84% af kvinderne har udviklet mindst én af tilpasningsstrategierne.

Hos halvdelen (50%) af kvinderne kan krisecentermedarbejderne genkende, at kvinderne fortrænger eller bagatelliserer volden. Dette kan fx komme til udtryk ved, at kvinden oplever volden som et enkeltstående tilfælde, og at hun forsøger at bortforklare volden. Halvdelen (50%) af kvinderne forskyder opfattelsen af mandens adfærd, hvorved de langsomt mister deres eget virkelighedsbillede og får sværere ved at skelne mellem, hvad der er normalt, og hvad der er voldeligt. Knap halvdelen (47%) af kvinderne isolerer sig fra omverdenen.

Ifølge Lundgreen udvikler kvinderne lavt selvværd som følge af at være i et voldeligt forhold. Krisecentermedarbejderne vurderer, at tre ud af fem kvinder (59%) har udviklet lavt selvværd som følge af volden. Undersøgelsen viser desuden, at jo længere tid kvinderne har været i et voldeligt forhold, des større andel har udviklet lavt selvværd.

Undersøgelsen giver en pejling om, at teorien om voldsspiralen er anvendelig i en dansk krisecenterkontekst. Da spørgsmålene i høj grad handler om vurderinger af processer af mere psykosocial karakter, vil det være relevant, på baggrund af denne undersøgelses resultater, kvalitativt at undersøge dette område yderligere gennem interviews med voldsramte kvinder og voldsudøvende mænd.

2.3 KVINDERNES SOCIALE OG FAMILIEMÆSSIGE BAGGRUND

Undersøgelsen viser, at voldsramte kvinder på krisecenter har været udsat for en række belastningsfaktorer i deres barndom. Særligt når det gælder oplevelsen af vold i barndomsfamilien, er der en overrepræsentation blandt kvinderne på krisecentrene i forhold til befolkningen generelt.

At vokse op i et hjem med vold er en belastningsfaktor, der vil have varierende grad af negativ betydning, alt efter de øvrige vilkår barnet vokser op under. Mindst hver tredje kvinde i undersøgelsen har oplevet vold i barndomshjemmet.

Det er primært kvinderne selv og/eller deres mødre, der har været udsat for vold, og primært fædrene (og stedfædrene), der har udøvet volden. Samlet har hver femte (20%) kvinde i denne undersøgelse selv været udsat for vold i barndomshjemmet, og hver femte (19%) kvinde angiver, at moderen har været udsat for vold.

Hver fjerde (23%) kvinde i undersøgelsen oplyser, at der har været fysisk vold i barndomsfamilien. I hver femte (20%) af kvindernes barndomsfamilie har der endvidere været psykisk vold, og 6% af kvinderne angiver, at der har været seksuel vold.

Undersøgelsens resultater tyder på, at kvinder, der selv har været udsat for vold i barndomshjemmet, er en særlig udsat gruppe kvinder på krisecenter. De kvinder, der selv har været udsat for vold i barndomshjemmet er karakteriseret ved, at de i forhold til de kvinder, der ikke har været udsat for vold i barndomshjemmet, er udsat for flere

former for vold, har været længere tid i et voldeligt forhold, og i højere grad er udsat for seksuel vold som voksne. Derudover har en lidt større andel af de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet, tidligere været på krisecenter. Og disse kvinder er betydelig yngre end de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet.

Andre belastningsfaktorer, kvinderne i undersøgelsen har været udsat for i barndommen, er at vokse op med ét eller flere familiemedlemmer, der har et alkohol- eller stofmisbrug eller en psykisk lidelse. Knap hver fjerde (24%) kvinde i undersøgelsen er vokset op med ét eller flere familiemedlemmer med enten et alkohol- eller et stofmisbrug, og hver sjette (15%) af kvinderne er vokset op med familiemedlemmer med en psykisk lidelse.

Det er væsentligt at pointere, at det ikke på baggrund af denne undersøgelses datamateriale er muligt at slutte nogle direkte årsags-sammenhænge mellem kvindernes opvækstvilkår og voksenliv. Empiriske studier af sociale problemer over generationer viser, at selv om børn fra problemfyldte familier har en overhyppighed for selv at få sociale problemer som voksne, i forhold til børn, der er vokset op i familier uden alvorlige sociale problemer, så får størstedelen af børnene ikke problemer som voksne. Det er således relevant at tale om, at belastningsfaktorer i barndommen kan give en øget risiko for sociale problemer i voksenlivet (Ejrnæs, Gabrielsen og Nørrung 2004).

2.4 KVINDERNES KONTAKT TIL DET SOCIALE HJÆLPESYSTEM

Hovedparten af kvinderne i undersøgelsen,

svarende til 84%, har indenfor de sidste 2 år haft kontakt med en sagsbehandler i socialforvaltningen i sin bopælskommune. Kvindernes kontakt til socialforvaltningen har handlet om en række forhold, såsom kon-tanthjælp, boliganvisning, etableringshjælp, psykologhjælp, foranstaltninger i forhold til familien og aktivering.

Kvindernes tilfredshed med den støtte de har modtaget fra socialforvaltningen, er ikke entydig positiv eller negativ. Tværtimod viser undersøgelsen, at der både er en stor gruppe kvinder, svarende til 43%, der er tilfredse og meget tilfredse med den støtte, de har modtaget fra socialforvaltningen, og en stor gruppe kvinder, svarende til 31%, der er utilfredse eller meget utilfredse. Hver fjerde (26%) kvinde i undersøgelsen er hverken tilfreds eller utilfreds med støtten fra socialforvaltningen.

Undersøgelsen belyser desuden kvindernes oplevelse af mødet med socialforvaltningen. 41% af kvinderne har angivet at være blevet respektfuldt, ligeværdigt og menneskeligt behandlet i mødet med socialforvaltningen, mens kun halvt så mange (21%) kvinder har angivet det modsatte. 43% af kvinderne har oplevet engagement og ærlighed fra socialforvaltningen side i forhold til deres problemer, mens hver femte kvinde (20%) har oplevet, at dette manglede i mødet med systemet.

Næsten tre ud af fire (70%) af kvinderne i undersøgelsen har haft kontakt med socialforvaltningen specielt i relation til volden. De ikke-danskfødte kvinder (80%) har i højere grad end de danskfødte kvinder (62%) haft en sådan kontakt. Uanset fødeland har

kontakten med socialforvaltningen i relation til volden for fire ud af fem kvinder i undersøgelsen handlet om ophold på krisecenter. De ikke-danskfødte kvinder søger i højere grad end danskfødte kvinder råd og vejledning i relation til volden.

Halvdelen (55%) af kvinderne har oplevet den støtte, de modtog i relation til volden som relevant, lidt over en fjerdedel (28%) har ikke oplevet denne støtte som relevant. Det er bemærkelsesværdigt, at den primære årsag til, at kvinderne ikke har oplevet støtten fra socialforvaltningen som relevant, er en manglende forståelse af voldsproblematikken fra sagsbehandlerens side.

Andre årsager til, at kvinderne i undersøgelsen ikke har oplevet støtten fra socialforvaltningens side som relevant, er manglende oplysninger om støttemuligheder for voldsramte kvinder, og lang ventetid på at få et møde i stand med en sagsbehandler.

2.5 MARGINALISERING OG SOCIAL UDSATHED

At være voldsramt kan, i samspil med en række andre faktorer, være medvirkende til marginalisering. At være marginaliseret er kendetegnet ved en ufrivillig, ufuldstændig deltagelse på et eller flere livsområder, hvor der fra samfundets side hersker normative forventninger om deltagelse (Juul Kristensen 2000). Arbejdsmarkedsdeltagelse, uddannelse, fritidsaktiviteter, familiære og sociale netværk, og at have en egen fast bolig, udgør alle sådanne livsområder. En relativ ringe indkomst kan medføre basale afsavn på et eller flere livsområder.

De voldsramte kvinders arbejdsmarkeds-

tilknytning bliver i denne undersøgelse anset for at være en væsentlig indikator for kvindernes risiko for at være eller at blive marginaliserede. Kvinder på krisecenter er karakteriseret ved generelt at have en meget ringe tilknytning til arbejdsmarkedet. Kun hver fjerde voldsramte kvinde (20% med lønindkomst og 6% modtager sygedagpenge) i undersøgelsen har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mens det tilsvarende er 68% af den 15-65-årige kvindelige danske befolkning, der har en lønindkomst (Statistikbanken, tabel AKU1, Danmarks Statistik). For voldsramte kvinder, der i forvejen i større eller mindre grad er socialt isolerede som en konsekvens af volden, kan deres økonomiske situation således medvirke til yderligere marginalisering, eller til at det er svært at bryde ud af den sociale isolation.

Undersøgelsen viser, at de ufaglærte kvinder, enlige forsørgere og kvinder uden dansk statsborgerskab på krisecenter er marginaliserede på ét eller flere livsområder, og er i særlig risiko for at blive yderligere marginaliseret.

Næsten halvdelen (48%) af kvinderne på krisecenter har højst fuldført en folkeskoleuddannelse. Ifølge Danmarks Statistik har 35% af den 15-69-årige kvindelige befolkning folkeskolen som højest gennemførte uddannelse (Danmarks Statistik, statistikbanken, tabel HFU2). Der er således en væsentlig større andel kvinder på krisecenter, der ikke har nogen erhvervsuddannelse, der kvalificerer dem til arbejdsmarkedet og derved må betegnes som ufaglærte. For gruppen af ufaglærte kvinder er det kun 15%, der har tilknytning til arbejdsmarkedet, mens over halvdelen (57%) modtager kontanthjælp.

Undersøgelsen viser, at andelen af kvinder, der er tilknyttet arbejdsmarkedet, er mindre for de kvinder, der tidligere har været på krisecenter. Kun hver femte (20%) af de voldsramte kvinder, der tidligere har boet på krisecenter, har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mens knap hver tredje (31%) af de kvinder, der ikke tidligere har boet på krisecenter, har en sådan tilknytning. Kvinderne, der tidligere har været på krisecenter, modtager i højere grad kontanthjælp. Hver anden (52%) af de kvinder, der tidligere har været på krisecenter, er på kontanthjælp, mens 38% af de kvinder, der ikke tidligere har været på krisecenter, er på kontanthjælp.

De enlige forsørgere i undersøgelsen har en væsentlig ringere arbejdsmarkedstilknøytning end gifte og samlevende forsørgere. 12% af de enlige forsørgere med børn er tilknyttet arbejdsmarkedet mens 31% af de gifte og samlevende kvinder med børn har en sådan tilknytning. 58% af de enlige forsørgere modtager kontanthjælp, mens denne andel falder til 32% for gifte og samlevende kvinder med børn. Af de enlige forsørgere, der tidligere har boet på krisecenter, har kun 4% en lønindkomst eller modtager sygedagpenge. 2 ud af 3 (67%) af de enlige forsørgere med flere krisecenterophold bag sig, modtager kontanthjælp. Blandt de enlige forsørgere, er der en overrepræsentation af danske statsborgere. Således er 83% af de enlige forsørgere danske statsborgere.

Undersøgelsen viser, at andelen af kvinder, der er tilknyttet arbejdsmarkedet, er lidt større for kvinder med dansk statsborgerskab end kvinder uden dansk statsborgerskab. 29% af de voldsramte kvinder, der er

danske statsborgere, har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mod 20% for de kvinder, der ikke er danske statsborgere.

Det er bemærkelsesværdigt, at voldsramte kvinder på krisecenter uden dansk statsborgerskab med en videregående uddannelse, har en langt ringere arbejdsmarkedstilknøytning end kvinder med dansk statsborgerskab. Kun 21% af kvinderne uden dansk statsborgerskab med en kort videregående uddannelse har en tilknytning til arbejdsmarkedet. Det gælder for 60% af de danske statsborgere i undersøgelsen. Samme tendens ses for kvinder med en lang videregående uddannelse. Det er således ikke, fordi kvinderne uden dansk statsborgerskab er væsentlig dårligere uddannet end kvinderne med dansk statsborgerskab, at deres arbejdsmarkedstilknøytning er ringere.

Undersøgelsen viser, at danskfærdigheder har betydning for arbejdsmarkedstilknøytningen for de voldsramte kvinder, der ikke har dansk statsborgerskab. Hver fjerde (24%) af de kvinder, der taler og forstår dansk ubesværet, har en tilknytning til arbejdsmarkedet. Af de kvinder, der taler lidt dansk, har hver femte (21%) tilknytning til arbejdsmarkedet. Af de kvinder, der ikke taler dansk, har kun hver tiende (11%) en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Der har i de seneste år været et særligt fokus på etniske minoritetskvinder på krisecenter. Denne undersøgelse peger på, at også andre grupper af kvinder på krisecenter må betegnes som særligt sårbare. Enlige forsørgere og ufaglærte kvinder udgør sådanne grupper. Der er behov for en helhedsorienteret indsats over for disse grupper for at hindre,

at de marginaliseres yderligere. Undersøgelsens resultater peger også på vigtigheden af en særlig indsats for at sikre voldsramte kvinder en tilknytning til arbejdsmarkedet.

En udtrædelse af arbejdsmarkedet er, udover de personlige og menneskelige omkostninger, også forbundet med en væsentlig samfundsøkonomisk byrde både i form af tabt produktion og sociale ydelser. Derfor er der, både set ud fra et samfundsperspektiv og i forhold til at forebygge den enkelte voldsramte kvindes risiko for marginalisering, al mulig grund til at igangsætte vidensudvikling i forbindelse med voldsramte kvinder og deres arbejdsliv.

3 Metode

3.1 SPØRGESKEMAET

Spørgeskemaet, der ligger til grund for denne undersøgelse, er udarbejdet i samarbejde mellem Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte og LOKKs statistik-gruppe. For at sikre en ensartet besvarelse af spørgsmålene, er der til krisecentrene sammen med spørgeskemaerne udsendt en manual med forklaringer på spørgsmålene og definitioner af centrale begreber.

Spørgeskemaet består af 12 sider med 96 spørgsmål. Første del af spørgeskemaet omhandler emnerne: Basisoplysninger, kvindens sociale og familiemæssige baggrund,

voldens karakter, støtten fra det sociale hjælpesystem og kvinder med anden etnisk baggrund. Anden del af spørgeskemaet omhandler kvindens liv ved udflytning fra krisecenter. Spørgeskemaet er struktureret og består primært af spørgsmål med lukkede svarkategorier. Ved spørgsmål, hvor det er relevant, er der tilføjet åbne underspørgsmål. Dette giver mulighed for at svare mere uddybende, og derved i den senere analyse at udvikle ekstra svarkategorier.

3.2 DATAINDSAMLINGEN

Oplysningerne om kvinderne er indhentet via en løbende spørgeskemaundersøgelse,

hvor krisecentrenes faguddannede personale¹ har udfyldt et spørgeskema for hver kvinde, der er flyttet ud fra krisecenter i 2004. Dataindsamlingen har fundet sted fra 1. januar 2004 til 31. december 2004. Kriteriet "udflytning" er valgt ud fra ønsket om at indhente oplysninger om hele kvindens forløb på krisecentret². Udflytningskriteriet medfører konkret, at 86% af kvinderne i undersøgelsen er flyttet ind på et krisecenter i 2004, mens 14% af kvinderne i undersøgelsen er flyttet ind på et krisecenter før 1. januar 2004.

Der er indsamlet oplysninger fra 34 krisecentre under LOKK. Krisecentrene har hvert kvartal indsendt de udfyldte spørgeskemaer til Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte, der har scannet og bearbejdet data. VFC Socialt Udsatte har både skriftligt og telefonisk kontakttet de krisecentre, der manglede at returnere spørgeskemaer efter indsamlingsperiodens udløb.

Dataindsamlingen er foretaget af faguddannet personale på krisecentrene. Det er således ikke kvinderne selv, der direkte har udfyldt spørgeskemaerne. Personalet har interviewet kvinderne om de problemstillinger, der er berørt i spørgeskemaet og herigennem indhentet de nødvendige oplysninger. Sammen med spørgeskemaerne har personalet modtaget en manual, for at sikre et fælles grundlag for at forstå indholdet i spørgsmålene.

Spørgeskemaet består af to dele; indflytning og udflytning. Første del af spørgeskemaet udfyldes ved kvindens indflytning. Det har været en individuel vurdering, hvornår det skønnes hensigtsmæssigt og socialfagligt etisk forsvarligt at interviewe kvinden. Det har således været op til krisecentrets personale at afgøre, hvornår kvinden har været

parat til at deltage i interviewet. Umiddelbart ved kvindens fraflytning fra krisecentret, udfyldes anden del af spørgeskemaet, der omhandler forhold om kvindens liv ved udflytning fra krisecenter.

3.3 ANALYSEN OG RESULTATERNE

Spørgsmålene i denne undersøgelse er meget detaljerede, og handler om yderst private oplysninger. Det har derfor, af socialfaglige etiske grunde, været vanskeligt at indsamle oplysninger fra de kvinder, der kun har opholdt sig i kort tid på krisecentrene. Analyserne i denne rapport omhandler derfor alene de voldsramte kvinder, der i 2004 boede mindst 7 døgn på krisecenter, i alt 968 kvinder. Resultaterne er ikke direkte generaliserbare i forhold til gruppen af voldsramte kvinder i hele det danske samfund, men kan give en pejling om, hvilke forhold voldsramte kvinder i Danmark lever under. Resultaterne i LOKK's årsstatistikker har været stabile gennem en årrække. Det er derfor sandsynligt, at resultaterne i denne undersøgelse generelt vil gælde for voldsramte kvinder på krisecenter.

Analyserne af datamaterialet har en beskrivende karakter. Formålet med analysen af datamaterialet er gennem kvantitative beskrivelser at indsamle ny viden om, og give et nuanceret billede af voldsramte kvinder på krisecenter og deres livssituation. Undersøgelsen kortlægger karakteren af den vold, kvinderne har været udsat for, inden de kom på krisecenter, hyppigheden og konsekvenserne af volden, og hvorvidt kontrol- og tilpasningsstrategier indeholdt i teorien om voldsspiralen, kan genkendes hos kvinderne på krisecenter. Derudover undersøges det, hvilke belastningsfaktorer kvinderne har været udsat for i deres barndomsfamilie, herunder om der har været vold, misbrug eller psykiske lidelser i kvindens barndoms-

familie, og om kvinden er vokset op hos begge, den ene eller ingen af sine forældre. Dertil belyses kvindernes oplevelse af hjælpen fra det sociale hjælpesystem. Endelig er det rapportens hensigt at udpege grupper af voldsramte kvinder på krisecenter, som er socialt marginaliserede på ét eller flere områder eller har en særlig risiko herfor.

Det er ønsket, at denne undersøgelses resultater kan anvendes som dokumentation af den vold, kvinder på krisecenter har været udsat for, og som baggrund for en kvalificering af den eksisterende hjælpeindsats overfor disse kvinder.

-
1. En oversigt over hvilken uddannelsesbaggrund krisecentrenes medarbejdere har, findes i LOKK årsstatistik 2004, der kan downloades og rekvireres på www.lokk.dk eller www.vfcdsatte.dk.
 2. Oplysninger om hvor kvinden flytter hen og hvilken hjælp og støtte, der iværksættes efter endt krisecenterophold, beskrives i LOKK årsstatistik 2004.

4 Oplysninger om voldsramte kvinder på krisecenter i 2004

Dette afsnit vil kort beskrive generelle træk ved de 968 voldsramte kvinder, der har været på krisecenter i mindst 7 døgn i 2004. Yderligere beskrivelser af kvinder på krisecenter og krisecentrenes organisation kan findes i LOKK årsstatistik 2004¹.

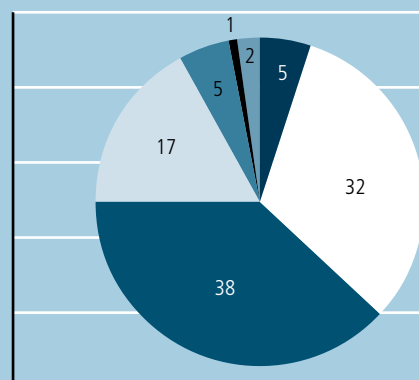
Hovedparten af kvinderne i undersøgelsen er unge. 5% er under 20 år, 32% er 20-29 år og 38% er 30-39 år, dvs. at 75% af kvinderne er under 40 år. De resterende 25% af kvinderne i undersøgelsen fordeler sig med 17% 40-49-årige kvinder, 5% 50-59-

årige kvinder og 1% kvinder på 60 år eller derover, se figur 1. Størstedelen (71%) af kvinderne har børn under 18 år, og 57% af kvinderne har børn med på krisecentret.

En voldelig ægtefælle/samlever/kæreste er den hyppigste årsag til, at kvinderne er på krisecenter. For 69% af kvinderne angives dette som én af årsagerne, mens det for 12% af kvinderne er en tidligere ægtefælle/samlever/kæreste, der er årsag til, at kvinden er på krisecenter, se tabel 1. For næsten hver fjerde kvinde (23%) angives trusler om vold

1. I LOKK årsstatistik 2004 indgår i alt 1.817 kvinder. Oplysningerne i dette kapitel og i LOKK årsstatistik 2004 er ikke samstemmende, da LOKK årsstatistik 2004 også omhandler de kvinder, der har opholdt sig under 7 døgn på krisecenter. LOKK årsstatistik 2004 kan rekvireres og downloades på www.lokk.dk eller www.vfcudsatte.dk.

FIGUR 1: Kvindernes aldersfordeling. Procentvis fordeling. N=968

- Under 20 år
- 20-29 år
- 30-39 år
- 40-49 år
- 50-59 år
- 60 år eller derover
- Ved ikke/uoplyst

Figurfelterne læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned.

TABEL 1: Årsagen til at kvinden er på krisecenter

	Antal	Procent*
Voldelig ægtefælle/samlever/kæreste	663	69%
Voldelig tidl. ægtefælle/samlever/kæreste	118	12%
Trusler fra ægtefælle/samlever/kæreste	224	23%
Trusler fra tidl. ægtefælle/samlever/kæreste	64	7%
Voldeligt familiemedlem	80	8%
Trusler fra familiemedlem	64	7%
Total	960	

*Det er muligt at angive flere årsager til, at kvinden har ophold på krisecenter. Derfor summer procenterne ikke til 100%.

fra ægtefælle/samlever/kæreste som én af årsagerne, og for 7% trusler fra tidligere ægtefælle/samlever/kæreste. Samlet set er 88% af kvinderne på krisecenter på grund af vold eller trusler om vold fra en nuværende eller tidligere partner. 11% af kvinderne er på krisecenter på grund af vold eller trusler om vold fra et familiemedlem.

Næsten halvdelen af kvinderne i undersøgelsen (46%) er gifte, en fjerdedel (26%) er samlevende, mens mere end en fjerdedel (28%) af kvinderne er enlige. For en gruppe af kvinder fortsætter volden således, selv om kvinden ikke lever sammen med voldsudøver.

Det er ikke muligt direkte at sammenligne uddannelsesniveaet for kvinderne på

krisecentrene med det generelle uddannelsesniveau i den kvindelige befolkning, men nogle nøgletal skal alligevel fremhæves. De voldsramte kvinders uddannelsesniveau kan ses i tabel 2.

På krisecentrene har næsten halvdelen (49%) af kvinderne højest fuldført en grundskoleuddannelse². En stor del af kvinderne på krisecentrene har således ikke en erhvervsuddannelse. Ifølge Danmarks statistik³ havde 35% af den 15-69-årige danske kvindelige befolkning i 2004 højest fuldført en grundskoleuddannelse. På krisecentrene er kun 10% af kvinderne faglærte, mens det i den kvindelige befolkning generelt er 31%. Til gengæld har 14% af kvinderne på krisecentrene en kort videregående uddannelse – i den kvindelige befolkning er det

TABEL 2: Uddannelsesniveau

	Antal	Procent
5.-7. klasse	101	13%
Uafsluttet folkeskole	43	6%
9. klasse	138	18%
10. klasse	91	12%
Gymnasial uddannelse	70	9%
Faglært	73	10%
Kort videregående uddannelse	104	14%
Mellemlang videregående uddannelse	102	13%
Lang videregående uddannelse	29	4%
Andet	11	1%
Total	762*	100%

*Uddannelsesniveaet kendes ikke for 206 kvinder i undersøgelsen.

kun 4%. Andelen af kvinder på krisecentrene med henholdsvis en mellemlang eller lang videregående uddannelse svarer til den kvindelige befolkning generelt. På krisecentrene havde 13% af kvinderne en mellemlang uddannelse og 4% en lang videregående uddannelse, mens 15% af den kvindelige befolkning i 2004 havde en mellemlang videregående uddannelse, og 4% havde en lang videregående uddannelse.

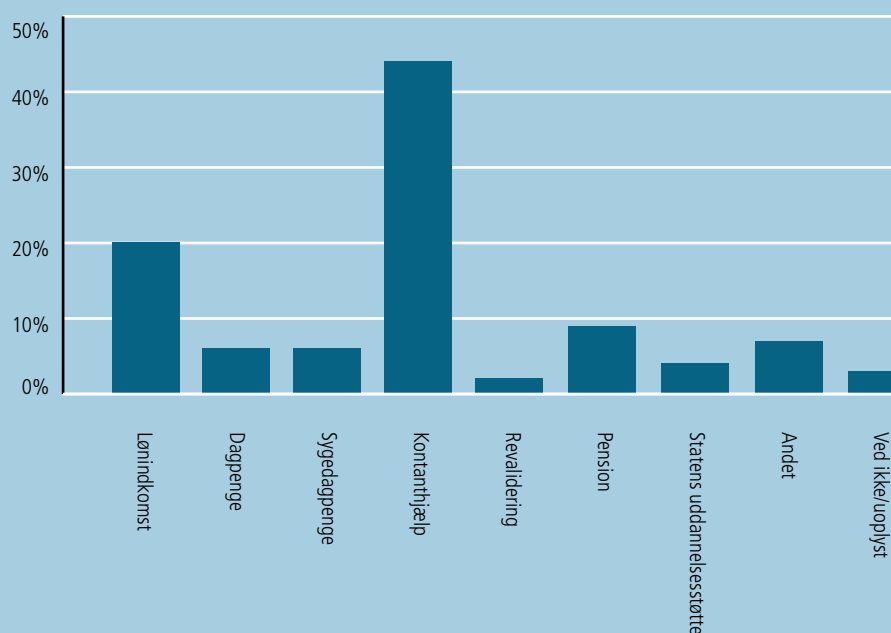
De voldsramte kvinder i undersøgelsen adskiller sig væsentligt fra resten af den kvindelige befolkning i forhold til deres tilknytning til arbejdsmarkedet. Kun hver femte (20%) voldsramte kvinde på krisecenter har

en lønindkomst. Dertil kommer, at 6% er på sygedagpenge. At 6% af kvinderne er på sygedagpenge skyldes bl.a. sygemeldinger på grund af volden, og at en del kvinder bliver sygemeldt fra deres arbejde, når de flytter ind på et krisecenter. Det er således kun godt hver fjerde kvinde (26%), der har en fast tilknytning til arbejdsmarkedet. 5% får statens uddannelsesstøtte (SU), og ikke mindre end 44% får kontanthjælp. De øvrige kvinder er enten forsørget via andre offentlige ydelser eller forsørget af deres ægtefæller, se figur 2. Til sammenligning hermed kan nævnes, at 68% af de 15-65-årige kvinder i Danmark er i beskæftigelse (Statistikbanken, tabel AKU1, Danmarks Statistik). Kvinder

2. En grundskoleuddannelse dækker her over 5.-7. klasse, uafsluttet folkeskole, 9. klasse og 10. klasse.

3. www.statistikbanken.dk, tabel HFU2. Procenterne er udregnet for de kvinder, hvor uddannelsesniveaet er kendt.

FIGUR 2: Arbejdsmarkedstilknytning. Procentvis fordeling. N=968

på krisecenter har således en væsentlig dårligere tilknytning til arbejdsmarkedet end den kvindelige befolkning generelt, og kan derved også forventes at være uden for de sociale netværk, der eksisterer på arbejdsmarkedet.

Godt halvdelen af kvinderne i undersøgelsen (53%) er født i Danmark, og to tredjedele (66%) har dansk statsborgerskab. Af de 297 kvinder, der ikke har dansk statsborgerskab, er mere end to tredjedele (69%) familiesammenførte. De kvinder, der er kommet til Danmark efter 1. juli 2002⁴, og ikke er danske statsborgere, skal have opholdt sig i Danmark i mindst 7 år for at opnå en selvstændig dansk opholdstilladelse ved ophør af samliv eller skilsmisse. Der kan opnås dispensation herfra, hvis kvinden bl.a.

kan dokumentere, at hun har været udsat for vold, og at hun har særlig tilknytning til Danmark⁵. Næsten hver femte (37 kvinder svarende til 19%) af de familiesammenførte kvinder har været i Danmark i mindre end to år, og er ved skilsmisse i risiko for at miste deres opholdstilladelse, mens 110 kvinder svarende til 55% af de familiesammenførte kvinder har været i Danmark i 2-6 år. En del af disse kvinder er sandsynligvis også i fare for at miste deres opholdstilladelse.

Efter denne overordnede beskrivelse af nogle generelle karakteristika for kvinder på krisecenter, vil det følgende kapitel fokusere på den vold, kvinderne har været udsat for, før de kom på krisecenter.

4. Er man blevet familiesammenført til Danmark før 1. juli 2002, kan man opnå selvstændig opholdstilladelse efter 3 år.
5. Se endvidere Udlændingeloven vedrørende afgørelser om inddragelse af opholdstilladelse.

5 Voldens former, hyppighed og varighed

Voldsramte kvinder på krisecenter har ofte været udsat for flere former for vold samtidig. Denne undersøgelse bibringer ny viden om, hvilke former for vold, kvinder på krisecenter har været udsat for, hvor hyppigt volden forekommer, og hvor lang en periode, volden står på. Ønsket er således at give et billede af de voldsramte kvinders livssituation og den voldelige hverdag, de har oplevet, inden de søgte beskyttelse på et krisecenter.

5.1 HVAD ER VOLD?

Den vold, kvinderne i undersøgelsen har været udsat for, kan ikke reduceres til en

forståelse af vold som fysisk vold alene, og der er derfor brug for en bredere definition af vold.

Vold kan generelt defineres som relationelle handlinger mellem mennesker, hvori der indgår magt. Alle disse handlinger har et fælles mønster, som indfanges af den norske psykolog Per Isdals¹ definition af vold:

“Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil” (Isdal

1. Per Isdal er leder af behandlingsinstitutionen “Alternativ til Vold” i Oslo.

2002). Det er denne definition af vold, der tages udgangspunkt i i denne undersøgelse. Definitionen inkluderer både fysisk, psykisk, seksuel og materiel vold. De forskellige former for vold beskrives nedenfor.

Ud fra Isdals definition ansues vold som en funktionel handling, som bruges til at opnå eller opretholde kontrol og magt. Vold er funktionel i den forstand, at den er effektiv. Med vold kan man opnå at få andre mennesker til at gøre det, man ønsker. Vold er således ikke en tilfældig handling, som udspringer af, at voldsudøverer har mistet kontrollen. Den indeholder et sæt af vurderinger og afvejninger – der er et ønsket mål og et valg af virkemidler for at opnå målet. Vold udspringer af udøverens følelser og behov, og vælges ud fra et utal af mulige måder at reagere på i en situation. Vold er

altid udøverens ansvar (Isdal 2002).

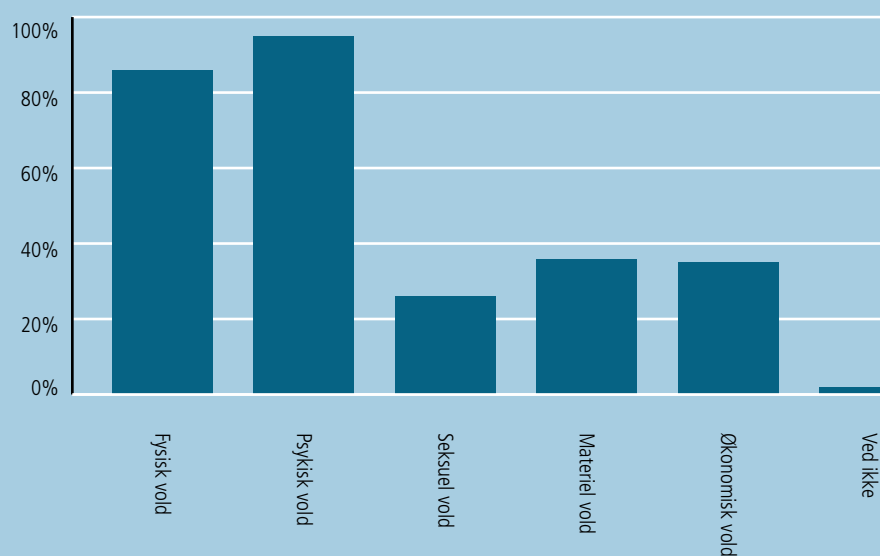
5.2 VOLDENS FORMER

Kvinderne i undersøgelsen har været udsat for fysisk vold, psykisk vold, seksuel vold, materiel vold og økonomisk vold. Økonomisk vold indgår ikke i Isdals definition af vold, men har vist sig at være væsentlig i denne undersøgelse. 86% af kvinderne har været udsat for fysisk vold, 95% af kvinderne for psykisk vold, 26% for seksuel vold, 36% for materiel vold, og 35% af kvinderne har været udsat for økonomisk vold. Figur 3 viser, hvor stor en andel af kvinderne, der har været udsat for de forskellige former for vold.

5.2.1 FYSISK VOLD

Den fysiske vold er den form for vold, som de fleste opfatter som “rigtig vold”, dels

FIGUR 3: Voldsformer kvinderne har været udsat for. Procentvis fordeling. N=968

fordi den i mange tilfælde efterlader synlige mærker og forårsager umiddelbar fysisk smerte, og dels fordi den er kriminaliseret i den danske straffelov. I straffelovens §244 står der, at den som øver vold mod eller på anden måde angriber en andens legeme, straffes med bøde, hæfte eller fængsel indtil 3 år. I §245 står der, at den som udøver vold af en særlig rå, brutal eller farlig karakter eller gør sig skyldig i mishandling, straffes med fængsel indtil 6 år.

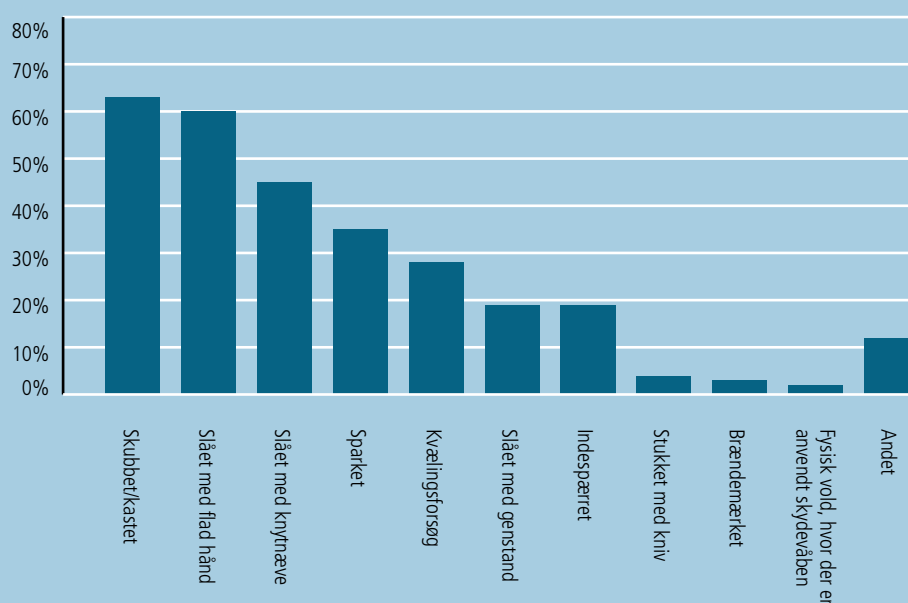
Kvinderne i undersøgelsen er udsat for et bredt spektrum af fysisk vold, fra slag med flad hånd til kvælningsforsøg, knivstik eller vold med våben. Den fysiske vold kan i værste fald føre til kvindens død. I Danmark anmeldes årligt 50 drab og drabsforsøg på kvinder, og årligt dør cirka 25 kvinder på

grund af voldsskader, det vil sige, at halvdelen af drabsforsøgene medfører kvindens død².

Hovedparten (86%) af kvinderne i undersøgelsen har været udsat for én eller flere former for fysisk vold. Næsten to tredjedele (63%) af kvinderne er blevet skubbet og/eller kastet, og langt over halvdelen (60%) af kvinderne er blevet slået med flad hånd. Det er bemærkelsesværdigt, at mere end hver fjerde kvinde (28%) i undersøgelsen oplyser, at de har været udsat for kvælningsforsøg, og at hver femte (19%) kvinde har været udsat for at blive slået med en genstand. Derudover er 43 kvinder, svarende til 4% af kvinderne, blevet stukket med kniv, 3% er blevet brændemærket, og 2% er blevet udsat for fysisk vold, der har involveret skydevåben. Figur 4 viser, hvilke former for fysisk

2. "Mænds vold mod kvinder. Omfang, karakter og indsats mod vold" (2004: 10) af Karin Helweg-Larsen og Marie Kruse, Statens Institut for Folkesundhed, Det Nationale Voldsobservatorium i Kvinderådet og Minister for Ligestilling. Rapporten kan downloades på www.lige.dk.

FIGUR 4: Former for fysisk vold. Procentvis fordeling. N=968

vold, kvinderne har været udsat for. Mere end hver tredje (35%) af de kvinder, der har været udsat for fysisk vold, har som følge af volden været på skadestuen eller til lægen.

For 90% af de kvinder, der har været udsat for fysisk vold, skyldes deres ophold på krisecenter vold eller trusler om vold fra deres partner eller tidligere partner, mens det for 11% skyldes vold eller trusler om vold fra familie³.

5.2.2 PSYKISK VOLD

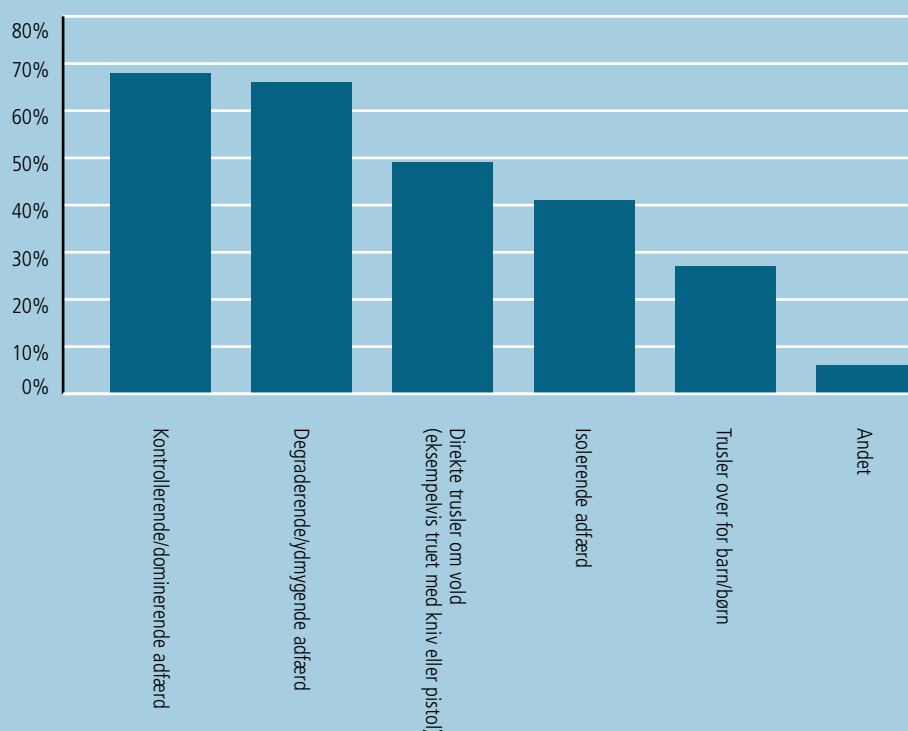
Psykisk vold er alle måder at skade, skræmme eller krænke på, eller måder at styre og dominere andre på ved hjælp af en bagvedliggende magt eller trussel (Isdal 2002). Psykisk vold indebærer et bredt spektrum

af handlinger, fx direkte trusler og indirekte trusler, degraderende og ydmygende adfærd og kontrol og isolation. Den psykiske vold er ikke altid umiddelbar synlig for en udenforstående, og ofte også mere subtil end andre voldsformer.

For 89% af de kvinder, der har været udsat for psykisk vold, skyldes deres ophold på krisecenter vold eller trusler om vold fra deres partner eller tidligere partner, mens det for 11% skyldes vold eller trusler om vold fra familie⁴.

Næsten alle kvinderne (95%) har været udsat for psykisk vold. Figur 5 viser, hvilke former for psykisk vold, kvinderne har været udsat for.

FIGUR 5: Former for psykisk vold. Procentvis fordeling. N= 968

Mere end to tredjedele (68%) af kvinderne har været udsat for kontrollerende eller dominerende adfærd. Kontrollen er en begrænsning af kvindernes personlige frihed, fx i forhold til brug af tid, social kontakt eller valg af påklædning. Kontrollen og dominansen kan være direkte i form af påbud om, hvem kvinden må se eller ikke se, eller mere indirekte i form af "forhør" om, hvad kvinden har lavet hvornår, hvorfor, hvordan og med hvem. Kontrollen kan i begyndelsen ofte forveksles med en dyb interesse fra voldsudøverens side for kvindens gøren og laden, men udvikler sig til at være en begrænsning for kvindens muligheder for at leve et frit liv. Voldsudøverens dominerende og kontrollerende adfærd over for kvinden forstærkes af, at kvinden i langt de fleste tilfælde oplever en latent trussel om andre former for vold, fx fysisk eller seksuel vold.

41% af kvinderne har været udsat for isolerende adfærd, det vil sige, at de har fået begrænset deres fysiske og sociale bevægelsesfrihed. Isolation er gennem direkte eller indirekte pres at begrænse bevægelsesfriheden og livsrummet for et andet menneske (Isdal 2002). Ved hjælp af trusler om sanktioner, isoleres kvinderne fra omverdenen herunder venner, familie og arbejdsmarked. I nogle tilfælde er isolationen så omfattende, at kvinden ikke træffer andre mennesker. Isolationen er således en form for hel eller delvis frihedsberøvelse.

Isolationen er en måde at skjule volden på, og medvirker til, at færre mennesker får kendskab til volden. Isolationen bevirker, at

kvinden i stigende grad bliver afhængig af den voldsudøvende part, idet han er hendes primære eller eneste sociale netværk. At den, som skader kvinden, samtidig er den eneste til at trøste og forstå kvinden, virker stærkt nedbrydende for kvindens identitet og virkelighedsforståelse. For at kvinden kan forstå, at hun bliver udsat for vold, behøver hun noget at sammenligne med, en kontrast, der viser, at der er andre måder at leve på. Isolation umuliggør dette, og kvinden vil efterhånden opleve volden som noget normalt (se også kap. 6). For voldsudøveren kan isolationen gøre, at han bliver mere og mere afhængig af kvinden og kvindens loyalitet. Denne øgede afhængighed medfører, at han bliver farligere og farligere (Isdal 2002).

Halvdelen alle kvinderne i undersøgelsen (49%) har oplevet direkte trusler om vold, og lidt mere end en fjerdedel (27%) af kvinderne har oplevet trusler over for deres børn. Direkte trusler er klare udsagn om, hvad der kommer til at ske i form af vold, hvis en person ikke gør, som voldsudøveren ønsker, eller allerede har gjort noget, voldsudøveren ikke ønsker (Isdal 2002). Trusler om vold kan styre kvindens adfærd lige så effektivt som fysisk vold – særlig, hvis der samtidig er fysisk vold i relationen.

To tredjedele (66%) af kvinderne har oplevet at blive udsat for degraderende eller ydmygende adfærd. Det er en adfærd, som er rettet mod at såre eller krænke en anden person psykisk (Isdal 2002). Degraderende eller ydmygende adfærd kan indebære en

3. Kvinderne kan have været udsat for vold eller trusler om vold fra flere parter samtidig, derfor summer procenterne ikke til 100%.

4. Kvinderne kan have været udsat for vold eller trusler om vold fra flere parter samtidig.

konstant nedgørelse af kvindens udseende, intelligens eller generelle formåen. Det er en adfærd, der er rettet mod at få kvinden til at føle sig betydningsløs og uværdig. Degraderende og ydmygende adfærd kan gradvis medføre, at kvinden ændrer syn på sig selv og sine kvaliteter, og med tiden ikke selv synes, at hun har nogen værdi som menneske. Udover de former for vold, der er spurgt direkte til i spørgeskemaet, er en stor del af kvinderne på krisecenter desuden sandsynligvis udsat for latent vold. Latent vold er vold, som virker alene i kraft af sin mulighed (Isdal 2002). Fx er det latent vold, når en kvinde i alle sammenhænge retter sig ind efter den voldsudøvende part af frygt for, at vedkommende vil udøve fysisk vold, eller en anden form for vold, hvis hun ikke lever op til dennes ønsker og krav. Latent vold hører ikke nødvendigvis op, når kvinden har forladt den voldsudøvende part. Voldsramte kvinder, der har forladt det voldelige forhold og er flyttet ind på et krisecenter, tør ofte ikke at bevæge sig ud i det offentlige rum af frygt for at møde voldsudøveren. Uanset om der er tale om en reel trussel eller ej, kan frygten for vold blive styrende for kvindens adfærd, og herved påvirker volden uafbrudt kvindens liv (Isdal 2002).

5.2.3 SEKSUEL VOLD

Selv om seksuel vold er den mindst hyppige voldsform i undersøgelsen, har godt hver fjerde kvinde (26%) været udsat for dette. Den seksuelle vold er meget krænkende og psykologisk nedbrydende og er derfor en effektiv og betydningsfuld magthandling. Seksuel vold kan defineres som direkte eller indirekte tvang til at udføre seksuelle handlinger, man ikke ønsker (Isdal 2002).

For 90% af de kvinder, der har været udsat

for seksuel vold, skyldes deres ophold på krisecenter vold eller trusler om vold fra deres partner eller tidligere partner, mens det for 14% skyldes vold eller trusler om vold fra familie⁵.

15% af kvinderne i undersøgelsen er blevet voldtaget, og 7% er blevet forsøgt voldtaget. 10% er tvunget til andre seksuelle handlinger. Selv om voldtægt under alle omstændigheder er en kriminel handling, er det langt under halvdelen (37%) af de kvinder, der er blevet voldtaget, der har anmeldt volden til politiet. Figur 6 viser karakteren af den seksuelle vold, kvinderne har været udsat for.

I den danske straffelov er seksuel vold kriminaliseret. §216, §217 og §224 angiver, at den, der tiltvinger sig samleje eller anden kønslig omgang (end samleje) ved vold eller trusler om vold, straffes for voldtægt med fængsel i op til 8 år. På trods af dette er seksuel vold mod kvinder stadig omgærdet af en række forestillinger og myter. En undersøgelse af politibetjentenes forståelse af voldtægt viser, at kulturelle forestillinger om, at en "rigtig voldtægt" eller et "rigtigt seksuelt overgreb" indebærer, at parterne er fremmede for hinanden (Maskell & Roepstorff 2004). Dette kan bl.a. tænkes at have betydning for andelen af kvinder, der anmelder den seksuelle vold, og ikke mindst for hvordan de oplever at blive mødt af politiet, hvis de anmelder volden (se endvidere Center for Voldtægtsfres årsrapport 2002 for en diskussion af, hvorfor nogle kvinder vælger ikke at anmelde voldtægt).

5.2.4 MATERIEL VOLD

Mere end hver tredje kvinde (36%) er udsat for materiel vold. For 91% af de kvinder,

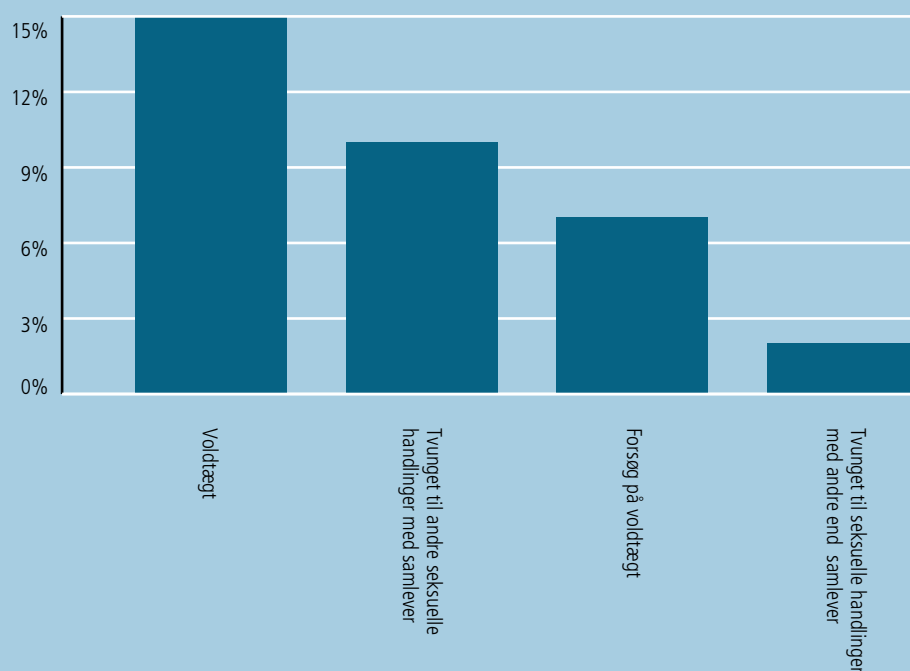
der har været udsat for materiel vold, skyldes deres ophold på krisecenter vold eller trusler om vold fra deres partner eller tidligere partner, mens det for 10% skyldes vold eller trusler om vold fra familie⁶.

Materiel vold er ødelæggelse af ting og ejendele, fx ved at kaste med møbler, rive tøj i stykker osv. (Isdal 2002). Ødelæggelsehandlingen kan i sig selv opleves som skræmmende, og særligt hvis der samti-

dig ligger en latent trussel om fysisk vold. Materiel vold kan også finde sted uden at være direkte fysisk vold. Ødelæggelse af ejendele kvinden holder af, fx iturivning af private fotografier eller maling på kvindens tøj, foregår ikke nødvendigvis med stor voldsomhed, men kan alligevel være både krænkende og nedbrydende for kvinden. Lidt mere end en fjerdedel (27%) af kvinderne har oplevet, at møbler eller indbo er blevet ødelagt, og en femtedel (21%) har

5 + 6. Kvinderne kan have været udsat for vold eller trusler om vold fra flere parter samtidig, derfor summer procenterne ikke til 100%.

FIGUR 6: Former for seksuel vold. Procentvis fordeling. N= 968

oplevet, at deres egne ting er blevet ødelagt. Figur 7 viser karakteren og omfanget af den materielle vold, kvinderne i undersøgelsen har været udsat for.

Den materielle vold er også et eksempel på, at vold ofte er langt mere kontrolleret, end det ofte antages. Voldsudøverer har kontrol over, hvad der bliver ødelagt. Voldsudøverens egne ting bliver således sjældent beskadiget på trods af omfattende hærgen i hjemmet (Isdal 2002).

5.2.5 ØKONOMISK VOLD

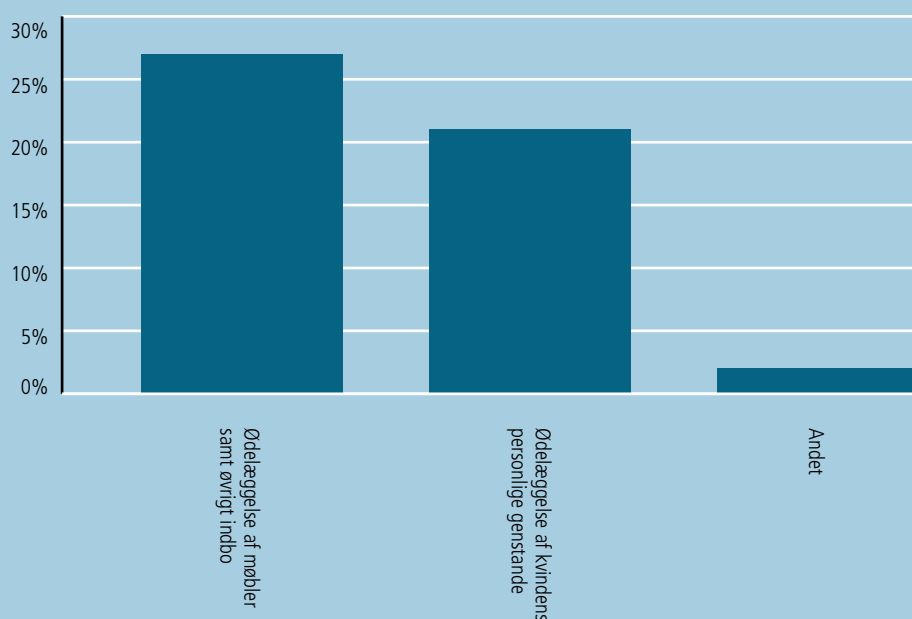
Mere end hver tredje kvinde (35%) i undersøgelsen er udsat for økonomisk vold. I modsætning til de ovenfor beskrevne former for vold, hvor der ikke var nævneværdig forskel på andelen af danskfødte og ikke-

danskfødte kvinder, der har været udsat for vold, er ikke-danskfødte kvinder i langt højere grad end de danskfødte kvinder udsat for økonomisk vold. 43% af de ikke-danskfødte kvinder er udsat for økonomisk vold, mens det tilsvarende gælder for 29% af de danskfødte kvinder.

For 92% af de kvinder, der har været udsat for økonomisk vold, skyldes deres ophold på krisecenter vold eller trusler om vold fra deres partner eller tidligere partner, mens det for 12% skyldes vold eller trusler om vold fra familie⁷.

Økonomisk vold kan indebære kontrol over kvindens indkomst og forbrug, fx ved at tage hendes løn, give hende afmålte "lommepenge", tvinge hende til gældsættelse i hendes navn osv. Hver femte kvinde i un-

FIGUR 7: Former for materiel vold. Procentvis fordeling. N= 968

dersøgelsen (20%) har ikke haft råderet over egne økonomiske midler. Ofte får kvinderne udbetalt et mindre beløb i husholdningspenge, som de så efterfølgende udførligt skal redegøre for brugen af. Den økonomiske vold i form af afmålte husholdningspenge kan i yderste konsekvens indebære, at kvinden lever under sultegrænsen. 17% af kvinderne oplyser, at deres mand forvalter den fælles økonomi uansvarligt eller stifter gæld, og 15% er afhængige af mandens økonomiske midler. Den økonomiske vold er led i isolationen af kvinden, idet hun ikke

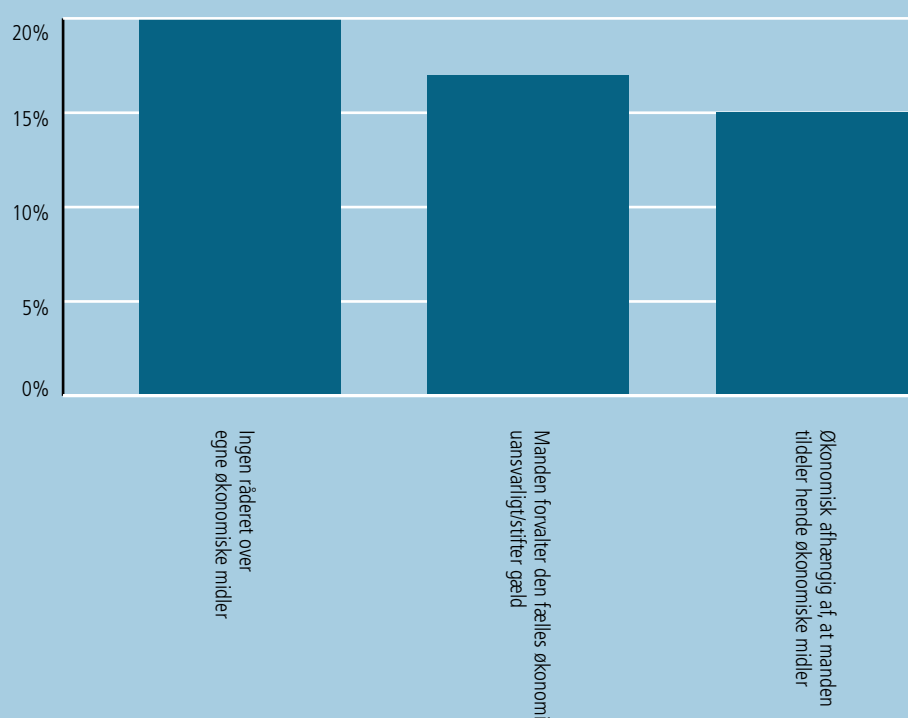
har egne penge til at bevæge sig rundt i det offentlige rum eller til at deltage i sociale aktiviteter. Den økonomiske vold, i form af gældsættelse mod kvindens vilje, kan ved samlivsophør eller skilsmisse resultere i, at hun efter bruddet kommer til at leve et liv i relativ fattigdom. Figur 8 viser karakteren og omfanget af den økonomiske vold, kvinderne har været udsat for.

5.3 KOMBINATION AF VOLDSFORMER

Næsten alle kvinderne i undersøgelsen er

7. Kvinderne kan have været udsat for vold eller trusler om vold fra flere parter samtidig, derfor summer procenterne ikke til 100%.

FIGUR 8: Former for økonomisk vold. Procentvis fordeling. N= 968

udsat for flere former for vold samtidig. Figur 9 viser, at kun 10% har været udsat for én form for vold. Hver tredje kvinde (34%) har været udsat for to former for vold, og 28% for tre former for vold. Mere end hver fjerde kvinde (27%) har været udsat for fire eller fem former for vold.

Størstedelen, svarende til en tredjedel (31%) af kvinderne, har været udsat for en kombination af fysisk og psykisk vold, se figur 10. En tiendedel (10%) har været udsat for fysisk, psykisk og materiel vold. Ligeledes har en tiendedel (9%) af kvinderne været udsat for en kombination af fysisk, psykisk og økonomisk vold. 8% af kvinderne har været udsat for en kombination af fysisk, psykisk, materiel og økonomisk vold. 7%

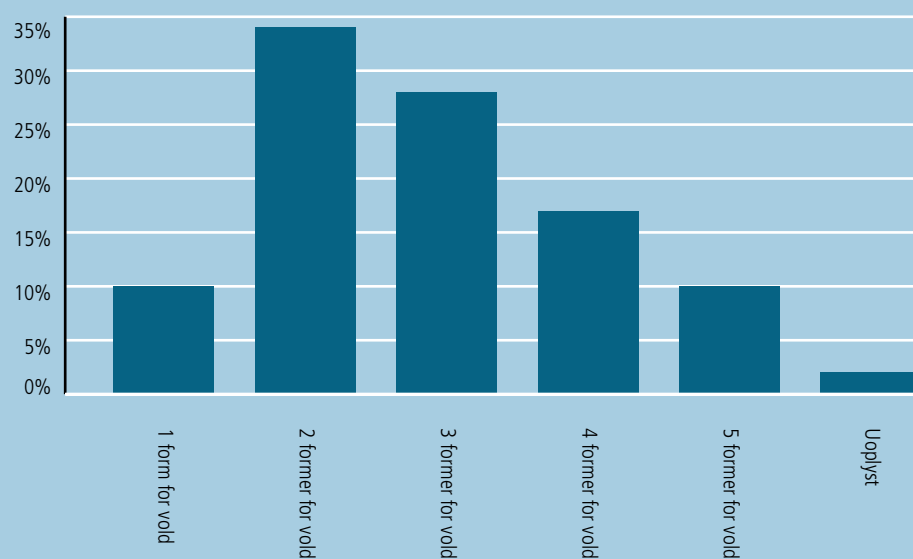
af kvinderne har været udsat for psykisk, fysisk og seksuel vold, og 8% har været udsat for fysisk, psykisk, materiel, økonomisk og seksuel vold. De fleste af kvinderne i undersøgelsen har således været udsat for flere former for vold samtidig.

5.4 VOLDENS VARIGHED

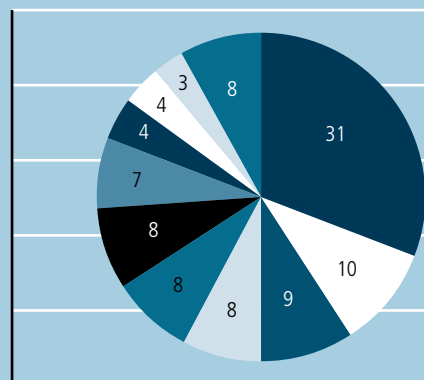
Størstedelen af kvinderne på krisecenter har været udsat for vold i en længere periode⁸. Kun hver femte kvinde (20%) har været udsat for vold i under 1 år. Se figur 11. Hver fjerde kvinde (25%) har været udsat for vold i 1-2 år, og godt hver femte (22%) har været udsat for vold i 3-4 år. Hver tredje kvinde (33%) har været udsat for vold i 5 år eller mere.

8. Der er tale om vold i det seneste forhold, dvs. det forhold, der har gjort, at kvinden er flyttet på krisecenter. Forhold kan her også betyde forholdet til et voldsudøvende familiemedlem.

FIGUR 9: Antal former for vold, kvinderne har været udsat for. Procentvis fordeling. N= 968

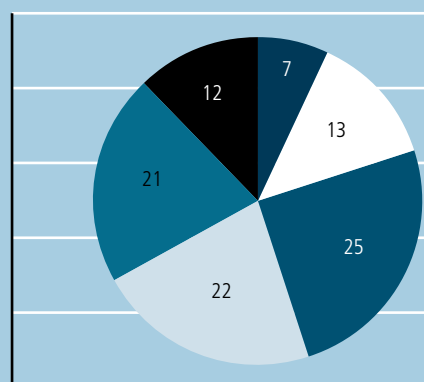
FIGUR 10: Kombinationer af vold, kvinderne har været udsat for. Procentvis fordeling. N= 968

- Fysisk og psykisk
- Fysisk, psykisk og materiel
- Fysisk, psykisk og økonomisk
- Fysisk, psykisk, seksuel, materiel og økonomisk
- Fysisk, psykisk, seksuel
- Fysisk, psykisk, seksuel og økonomisk
- Fysisk
- Andre kombinationer
- Psykisk

Figurfelterne læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses øverst fra venstre mod højre.

FIGUR 11: Periode volden har stået på. Procentvis fordeling. N=766

- Under 2 mdr
- 2-11 mdr
- 1-2 år
- 3-4 år
- 5-10 år
- Over 11 år

Figurfelterne læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned.

5.4.1 VOLDENS VARIGHED OG ALDER

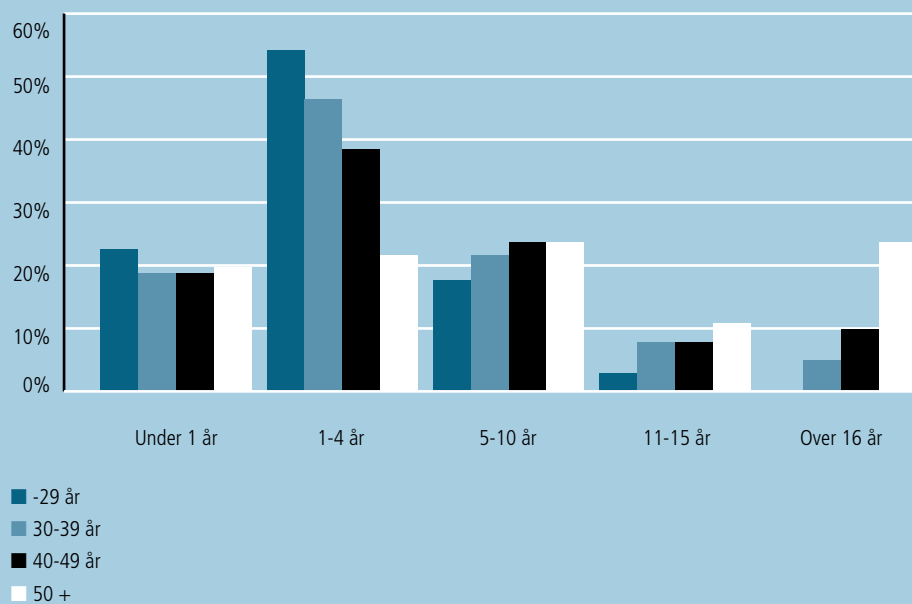
Jo ældre kvinderne er, des større andel har været længere tid i et voldeligt forhold, se figur 12. Således har næsten hver fjerde (24%) kvinde over 50 år været i et voldeligt forhold i mere end 16 år, mens det tilsvarende gælder for 10% af de 40-49-årige kvinder, og 5% af de 30-39-årige kvinder. Ser man samlet på andelen af kvinder, der har været i et voldeligt forhold i mere end fem år, øges denne andel ligeledes jo ældre kvinderne er. Hver femte (21%) af kvinderne under 30 år har været i et voldeligt forhold i 5 år eller længere, mens det tilsvarende gælder for 35% af de 30-39-årige kvinder, 42% af de 40-49-årige kvinder og over halvdelen (59%) af kvinderne over 50 år.

5.4.2 KVINDER DER HAR VÆRET I ET VOLDELIGT FORHOLD I UNDER 6 MÅNEDER

Kvinder, der har været i et voldeligt forhold i under 6 måneder inden de er taget på krisecenter, adskiller sig på en række områder fra de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i mere end 6 måneder. De er i højere grad danske statsborgere, har i højere grad en kort uddannelse, og de er i højere grad enlige eller samlevende uden børn.

Næsten hver femte (17%) af kvinderne med dansk statsborgerskab er taget på krisecenter inden for de første 6 måneder af det voldelige forhold, mens det tilsvarende kun gælder for hver tiende (10%) af kvinderne uden dansk statsborgerskab.

FIGUR 12: Periode volden har stået på i seneste forhold fordelt på kvindens alder. Procentvis fordeling. N=164, N=302, N=139, N=46

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

En større andel af de kvinder, der har en kort uddannelse, end de kvinder, der har en videregående uddannelse, er taget på krisecenter inden for 6 måneder. 17% af kvinderne med en folkeskoleuddannelse, og 20% af de faglærte kvinder er taget på krisecenter inden for de første 6 måneder, mens det tilsvarende gælder for under 10% af de kvinder, der har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Mens hver femte (21%) af de kvinder der har ikke børn er taget på krisecenter inden for 6 måneder, er det tilsvarende hver tiende (12%) af de kvinder der har børn.

Der er til gengæld ikke nogen nævneværdig forskel på andelen af kvinder, der er taget på krisecenter inden for 6 måneder i forhold til

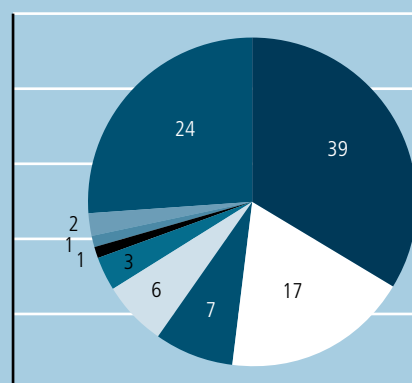
forsørgelsesgrundlag, tidligere krisecenterophold, hvilken vold de har været udsat for, eller hvor de flytter hen efter endt ophold på krisecenter.

5.5 VOLDENS HYPPIGHED

Kvinderne i denne undersøgelse er hyppigt udsat for vold. Mere end hver tredje (39%) kvinde er udsat for mindst én af de nævnte former for vold dagligt. Figur 13 viser, hvor hyppigt kvinderne er udsat for mindst én form for vold.

Knap to ud af tre kvinder (63%) i undersøgelsen er udsat for vold mindst én gang om ugen, og 71% er udsat for vold mindst én gang om måneden. For næsten hver fjerde kvinde (24%) er der ikke oplysninger om,

FIGUR 13: Hyppighed for mindst én form for vold. Procentvis fordeling. N= 968

- Dagligt
- Flere gange ugentligt
- Ugentligt
- Flere gange om måneden
- Månedligt
- Flere gange halvårligt
- Halvårligt
- Kun én gang
- Ved ikke/uoplyst

Figurfeltene læses med uret og svarer til forklarings-teksterne, når disse læses oppefra og ned.

hvor hyppigt volden finder sted. Dette gælder primært for de kvinder, der har været på krisecenter i under én måned. De ovenstående procenttal er derfor sandsynligvis højere. Såfremt de kvinder, for hvem der ikke foreligger oplysninger om voldens hyppighed, ligner de kvinder, hvor voldens hyppighed kendes, øges andelen af kvinder i undersøgelsen, der er udsat for mindst én form vold dagligt til 52%, og andelen af kvinder, der er udsat for mindst én form for vold mindst én gang om ugen til 83%.

En stor del af kvinderne bliver, som tidligere nævnt, udsat for flere former for vold samtidig. Godt hver fjerde kvinde (27%) bliver udsat for én form for vold mindst én gang om ugen, 21% bliver udsat for 2 former for vold og 10% bliver udsat for 3

former for vold mindst én gang om ugen. 5% af kvinderne i undersøgelsen er udsat for 4-5 former for vold mindst én gang om ugen. Samlet set bliver mere end hver tredje kvinde (36%) udsat for mindst to former for vold på en ugentlig basis. For en stor del af kvinderne er volden således både hyppig og mangefacetteret.

5.5.1 VOLDENS HYPPIGHED OG VOLDENS FORM

Der er forskel på, hvor hyppigt de forskellige former for vold udøves. Se tabel 3. Det er i høj grad den psykiske vold, der udøves hyppigt. Lidt mere end en tredjedel (36%) af de kvinder, der er udsat for psykisk vold, angiver, at volden finder sted dagligt, en femtedel (19%) at den finder sted flere gange ugentligt, og 8% at den finder sted ugentligt. Det betyder, at næsten to ud af tre

TABEL 3: Voldens hyppighed og voldens karakter

	Fysisk	Psykisk	Seksuel	Materiel	Økonomisk
Dagligt	6%	36%	7%	3%	44%
Flere gange ugentligt	15%	19%	17%	8%	6%
Ugentligt	7%	8%	10%	6%	5%
Flere gange om måneden	16%	6%	6%	12%	7%
Månedligt	8%	3%	6%	10%	9%
Flere gange halvårligt	7%	1%	4%	11%	1%
Halvårligt	5%	1%	2%	11%	1%
Kun én gang	8%	2%	9%	12%	7%
Ved ikke/uoplyst	28%	25%	41%	11%	23%
Total	100%	100%	100%	100%	100%
Antal	829	918	253	350	339

(63%) af de kvinder, der er udsat for psykisk vold, er udsat for psykisk vold mindst én gang om ugen.

Den økonomiske vold finder sted dagligt for næsten halvdelen (44%) af de kvinder, der har været udsat for dette. Af de kvinder, der er udsat for fysisk vold, angiver mere end en fjerdedel (28%), at volden finder sted mindst én gang om ugen, mens knap en fjerdedel (24%) angiver, at volden finder sted månedligt eller flere gange om måneden.

17% af de kvinder, der er udsat for materiel vold, er det mindst én gang om ugen. Af de kvinder, der er udsat for seksuel vold, forekommer volden for hver tredje (33%) mindst én gang om ugen. Næsten halvdelen (46%) af de kvinder, der er udsat for seksuel vold, er mindst én gang om måneden udsat for voldtægt, forsøg på voldtægt eller tvang

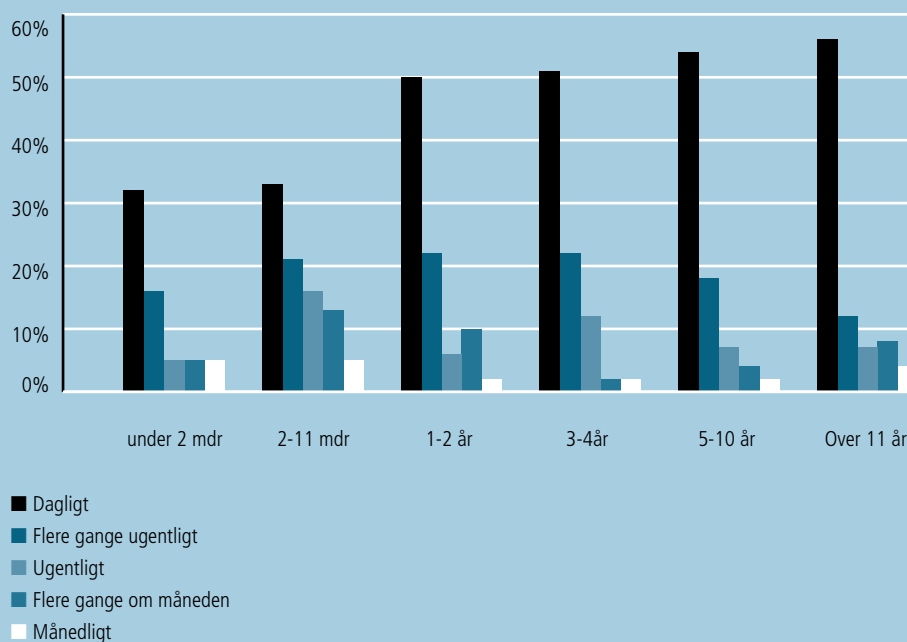
til andre former for seksuelle handlinger.

5.5.2 VOLDENS HYPPIGHED OG VOLDENS VARIGHED

Det antages ofte, at volden er eskalerende (se bl.a. Isdal 2002, Lundgren 2001). Denne undersøgelse bekræfter denne antagelse.

Figur 14 viser, at andelen af kvinder, der er udsat for én eller flere former for vold dagligt, stiger jo længere en periode, volden har stået på. Mens cirka hver tredje (32-33%) af de kvinder, der i det seneste forhold har været udsat for vold i op til 1 år, er udsat for vold dagligt, gælder det for halvdelen (50-51%) af de kvinder, hvor volden har stået på i 1-4 år, og for lidt mere end halvdelen (54-56%) af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i mere end 5 år.

FIGUR 14: Voldens hyppighed og voldens varighed. Procentvis fordeling.
N=57, N=96, N=193, N=166, N=163, N=91

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

Omvendt viser undersøgelsen, at kvinder, der har været kort tid i et voldeligt forhold, mindre hyppigt har været udsat for vold. Knap hver tredje (28%) af de kvinder, hvor volden har stået på i under 2 måneder angiver, at de kun har været udsat for vold én gang, mens det er 1% eller færre af de øvrige kvinder, der angiver dette. Under 5% af de kvinder, der har været udsat for vold i mere end 2 måneder angiver, at volden finder sted enten flere gange halvårligt, halvårligt eller at den kun har fundet sted én gang.

5.5.3 VARIGHEDEN AF VOLDEN I KVINDENS VOKSNE LIV

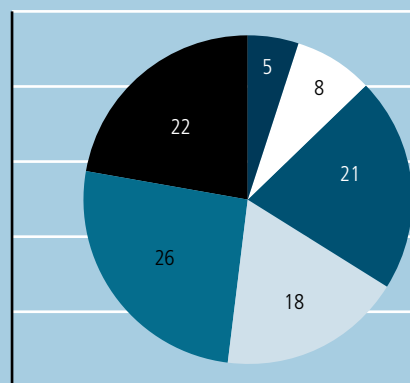
For størstedelen af kvinderne har der været vold i en stor del af deres voksne liv. Figur 15 viser, hvor mange år vold generelt har været en del af kvindernes voksne liv. Kun

13% af kvinderne har været udsat for vold i under 1 år. For hver femte kvinde (21%) har volden samlet stået på i 1-2 år, og for knap hver femte kvinde (18%) har volden samlet stået på i 3-4 år. Det er således kun godt halvdelen af kvinderne, der har været udsat for vold i deres voksne liv fra 0 til 5 år. For hver fjerde kvinde (26%) har volden samlet stået på i 5-10 år, og for godt hver femte kvinde (22%) har volden samlet stået på i over 11 år. For knap halvdelen (48%) af kvinderne har volden samlet stået på i 5 år eller derover. For en stor gruppe af kvinder har der således været vold i en væsentlig del af deres voksenliv.

5.6 ANMELDELSE AF VOLDEN

På trods af at størstedelen af kvinderne i denne undersøgelse, som beskrevet i de

FIGUR 15: Periode hvor vold har været en del af kvindens voksne liv. Procentvis fordeling. N=688

- Under 2 mdr
- 2-11 mdr
- 1-2 år
- 3-4 år
- 5-10 år
- Over 11 år

Figurfelterne læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned.

foregående afsnit, hyppigt er udsat for vold og er udsat for mange former for vold, er det kun mellem hver tredje og hver fjerde (29%) kvinde, der har anmeldt volden⁹.

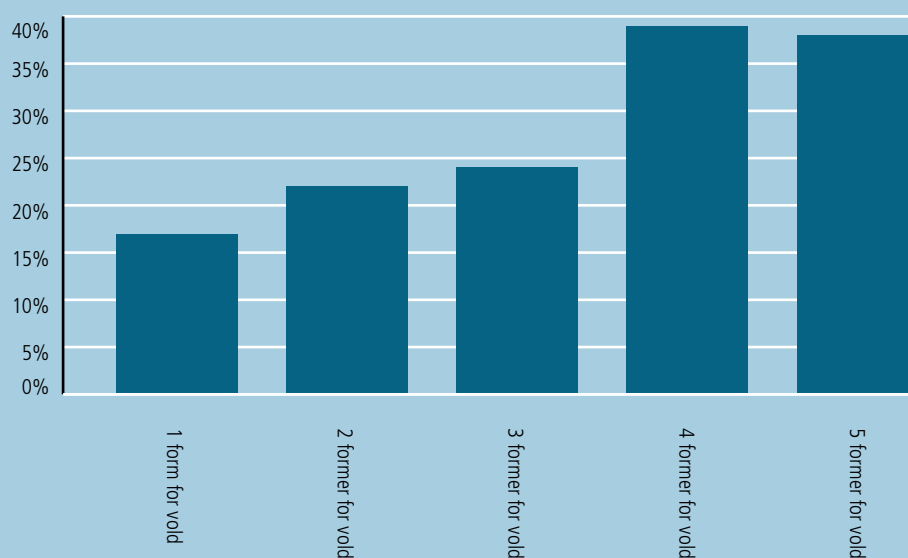
De primære årsager til ikke at anmelde volden er frygt for repressalier fra voldsmanden (30%) eller repressalier fra andre (7%). Godt hver femte kvinde (22%) har ikke anmeldt volden, fordi hun anser det for at være nyttesløst, enten på grund af kvindens tidligere erfaringer med politiet eller generelle myter om politiets manglende forståelse af voldsproblematikken. Næsten hver fjerde kvinde

(23%) har ikke anmeldt volden, fordi hun stadig har følelsesmæssige bindinger til manden, og endelig har 2% (15 kvinder) ikke anmeldt på grund af angst for politiet, og 2% (14 kvinder) har oplevet, at politiet har nægtet at behandle deres anmeldelse.

Kvinder, der har været udsat for flere former for vold, anmelder i højere grad end kvinder, der kun har været udsat for én form for vold, se figur 16. 17% af de kvinder, der har været udsat for én form for vold, har anmeldt volden, mens det gælder for 22% af de kvinder, der har været udsat for 2

9. I rapporten "Mænds vold mod kvinder" oplyses det, at der årligt anmeldes 5.000 tilfælde af vold mod kvinder i Danmark. Halvdelen af den anmeldte vold vedrører partnervold. Især den meget alvorlige vold er blevet begået af en partner. 71% af den alvorlige vold er blevet begået af en partner, mens 48% af den simple vold er blevet begået af en nuværende eller tidligere partner (Helweg-Larsen & Kruse 2004).

FIGUR 16: Anmeldelse af vold, fordelt efter hvor mange former for vold kvinderne har været udsat for. Procentvis fordeling. N=252

former for vold, 24% af de kvinder, der har været udsat for 3 former for vold, 39% af de kvinder, der har været udsat for 4 former for vold, og 38% af de kvinder, der har været udsat for samtlige 5 former for vold.

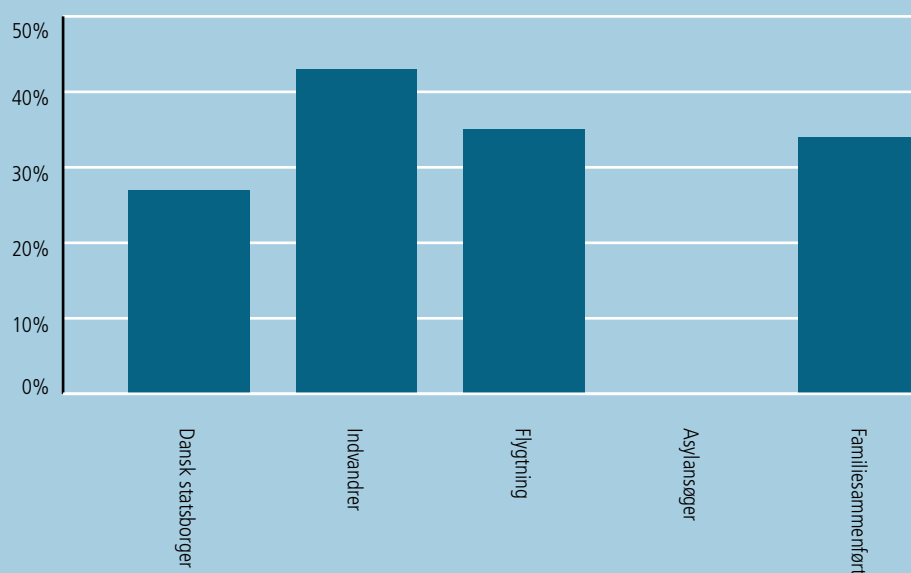
Hverken kvindernes alder, eller hvor længe de har været i et voldeligt forhold, har i denne undersøgelse nogen betydning for, om kvinderne anmelder volden.

I rapporten "Mænds vold mod kvinder" oplyses det, at der er en overrepræsentation af ikke-erhvervsaktive kvinder, der anmelder volden. 58% af de kvinder, der har anmeldt volden er ikke erhvervsaktive, mens det i

befolkningen generelt kun er 24%, der ikke er erhvervsaktive. (Helweg-Larsen & Kruse 2004: 48-56). Dette mønster kan ikke genfindes i denne undersøgelse af kvinder på krisecenter, hvor kvinder med henholdsvis en lønindkomst og kvinder på kontanthjælp anmelder i lige høj grad.

Der er dertil ikke forskel på andelen af kvinder født i eller uden for Danmark, der anmelder volden. Undersøgelsen viser til gengæld, at kvinder på krisecenter med dansk statsborgerskab i mindre grad vælger at anmelde volden. Mens 27% af kvinderne med dansk statsborgerskab anmelder volden, gælder det for 35% af kvinderne

FIGUR 17: Andel kvinder, der anmelder volden og national status. Procentvis fordeling.
N=577, N=28, N=37, N=2, N=185

uden dansk statsborgerskab, se figur 17. Det er i særlig grad den lille gruppe af indvandrerkvinder, der anmelder volden. 43% af indvandrerkvinderne har anmeldt volden, mens 35% af de familiesammenførte kvinder, og 35% af kvinderne med flygtningebaggrund har anmeldt volden.

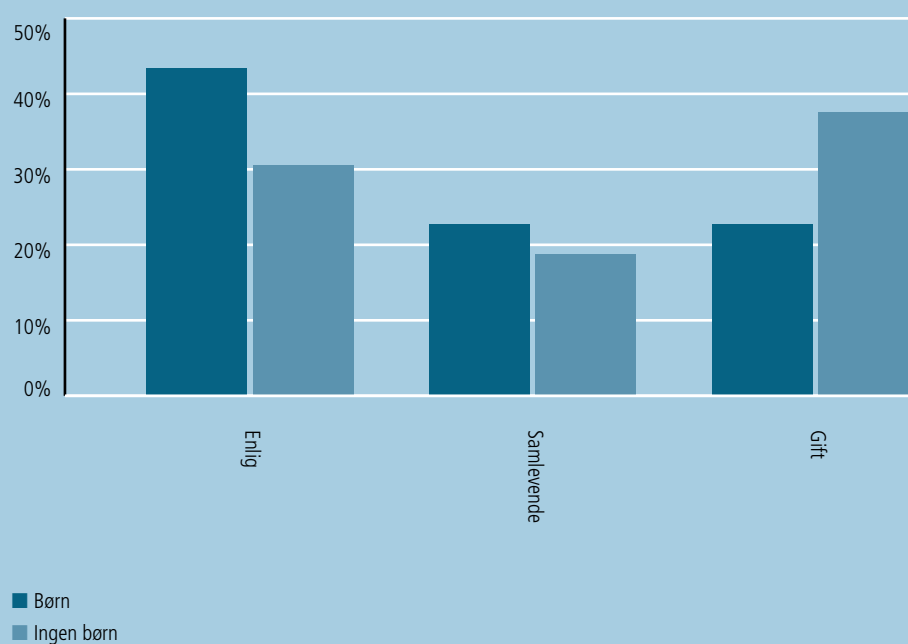
De enlige kvinder skiller sig ud ved, at de i væsentlig højere grad end de samlevende og de gifte kvinder anmelder volden. 39% af de enlige kvinder har anmeldt volden, mens det tilsvarende er 27% af de gifte og 22% af de samlevende kvinder, der har dette. At enlige kvinder i højere grad vælger at anmelde

volden, kan skyldes, at de allerede har taget skridtet væk fra den voldsudøvende part. En større andel af de enlige og de samlevende kvinder anmelder volden, hvis de har børn, hvorimod de gifte kvinder i langt højere grad anmelder volden, hvis de ikke har nogen børn, se figur 18.

5.7 ANDEN KONTAKT TIL POLITIET

I alt har 336 kvinder, svarende til godt hver tredje (35%) af kvinderne i undersøgelsen, haft kontakt med politiet i forbindelse med andet end anmeldelse for at få hjælp. Der er ingen nævneværdig forskel på andelen af kvinder med og uden dansk statsborgerskab,

FIGUR 18: Andelen af kvinder, der anmelder og civilstand og børn. Procentvis fordeling. N=873

der har haft anden kontakt til politiet, men der er mindre forskelle i forhold til, hvad kvinderne har henvendt sig om, se figur 19.

Af de kvinder, der har haft anden kontakt til politiet, har over halvdelen (53%) af kvinderne med dansk statsborgerskab henvendt sig for at få rådgivning, mens det kun er hver tredje (33%) af kvinderne uden dansk statsborgerskab, der har henvendt sig om dette. Ligeledes har kvinderne med dansk statsborgerskab i højere grad henvendt sig for at få tilhold over den voldsudøvende part. Kvinder uden dansk statsborgerskab har til gengæld i højere grad henvendt sig til politiet for at blive ledsaget. Dette gælder for næsten halvdelen (47%) af kvinderne uden dansk statsborgerskab, mens det kun

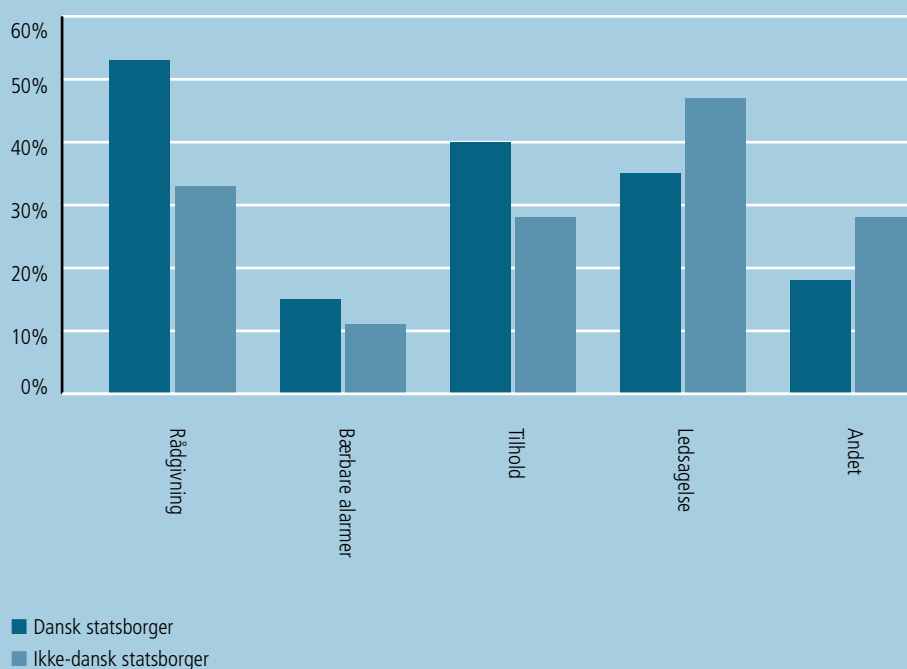
er hver tredje af kvinderne med dansk statsborgerskab, der har haft denne type kontakt.

5.8 DELKONKLUSION

Undersøgelsen viser, at voldsramte kvinder på krisecenter ofte har været udsat for flere former for vold samtidig, og at volden forekommer hyppigt. Undersøgelsen viser ydermere, at de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i en længere periode, hyppigere bliver udsat for vold. For en stor del af kvinderne har vold har været fremherskende i en længere periode af deres voksne liv.

I denne undersøgelse skelnes der mellem fem forskellige former for vold: fysisk, psykisk, seksuel, materiel og økonomisk vold.

FIGUR 19: Kontakt til politiet og statsborgerskab. Procentvis fordeling. N=232, N=99

Undersøgelsen lægger sig op ad Per Isdals definition af vold som "enhver handling rettet mod en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til at gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil" (Isdal 2002).

Undersøgelsen bibringer ny og detaljeret viden om, hvilke former for vold kvinder på krisecenter har været utsat for. 86% af kvinderne i undersøgelsen har været utsat for fysisk vold, 95% for psykisk vold, 26% for seksuel vold, 36% for materiel vold og 35% af kvinderne i undersøgelsen har været utsat for økonomisk vold. Disse former for vold dækker over såvel meget grov vold, som mildere former for vold. 15% af kvinderne i undersøgelsen er således blevet voldtaget, 28% har været utsat for kvælningsforsøg og 17% har været indespærret, mens 60% af kvinderne er blevet slået med flad hånd.

Langt størstedelen af kvinderne (90%) er utsat for flere former for vold samtidig. 83% af kvinderne har været utsat for både fysisk og psykisk vold. Mere end hver fjerde kvinde i undersøgelsen er utsat for fire eller fem former for vold. Volden er med andre ord mangefacetteret og virker i samspil.

Som noget nyt er voldens varighed kortlagt, det vil sige, hvor længe der har eksisteret vold i kvindernes seneste voldsforhold. En stor del af kvinderne i undersøgelsen har været utsat for vold i en længere periode, alene i deres seneste forhold. Hver tredje kvinde i undersøgelsen har således været utsat for vold i 5 år eller mere. Kun hver femte kvinde har været utsat for vold i sit seneste forhold i under 1 år.

Undersøgelsen kortlægger, hvor længe

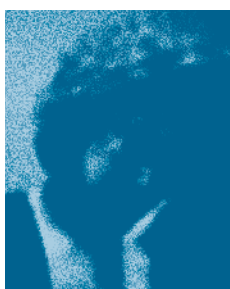
vold generelt har været en del af kvindens voksne liv. For næsten halvdelen (48%) af kvinderne har vold været en del af deres voksne liv i 5 år eller mere, mens det kun er 13% af kvinderne, der har været utsat for vold i mindre end 1 år af deres voksne liv.

Undersøgelsen bibringer ny viden om, hvor hyppigt kvinderne er utsat for vold. Mere end hver tredje kvinde (39%) i undersøgelsen er utsat for mindst én form for vold dagligt, mens hver fjerde kvinde (24%) er utsat for mindst én form for vold ugentligt. Det betyder, at næsten 2 ud af 3 kvinder i undersøgelsen er utsat for vold én gang om ugen eller hyppigere.

Datamaterialet viser desuden, at der er en sammenhæng mellem perioden volden har stået på, og hvor hyppigt volden udøves. Cirka hver tredje af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i op til 1 år er utsat for vold dagligt, mens mere end hver anden af de kvinder, der har været i voldeligt forhold i mere end 5 år, er utsat for vold dagligt.

Der er forskel på, hvor hyppigt de forskellige voldsformer udøves. Særligt den psykiske vold udøves hyppigt. Næsten 2 ud af 3 (63%) af de kvinder, der utsat for psykisk vold, oplever dette mindst én gang om ugen. Mere end hver fjerde (28%) af de kvinder, der er utsat for fysisk vold, er utsat for vold mindst én gang om ugen, mens hver tredje (34%) af de kvinder, der er utsat for seksuel vold, er utsat for dette mindst én gang om ugen. Halvdelen (50%) af de kvinder, der er utsat for økonomisk vold, oplever dette mindst én gang om ugen, mens knap hver femte (17%) af de kvinder, der er utsat for materiel vold, er utsat for dette mindst én gang om ugen.

På trods af at størstedelen af kvinderne i denne undersøgelse har været udsat for flere former for vold og hyppigt har været udsat for vold, er det kun mellem hver tredje og hver fjerde (29%), der har anmeldt volden til politiet. De primære årsager til ikke at anmelde volden er frygt for repressalier fra voldsmanden, følelsesmæssige bindinger til manden, eller at kvinden anser en anmeldelse for at være nytteløs. Det er dog også interessant, at 2% af de kvinder, der ikke har anmeldt volden, angiver angst for politiet som årsag, og 2% har oplevet, at politiet har nægtet at modtage deres anmeldelse. Kvinder, der har været udsat for flere former for vold, anmelder i højere grad volden end kvinder, der kun har været udsat for én form for vold.

6 Voldsspiralen: Normalisering af volden

Professor i sociologi Eva Lundgrens teori om voldsspiralen er udbredt i Danmark inden for arbejdet med vold mod kvinder i parforhold. For at afdække denne teoris gyldighed i praksis er krisecentermedarbejderne i 2004 blevet bedt om at vurdere, hvorvidt strategierne for den voldelige mand og den voldsramte kvinde, indeholdt i voldsspiralen, er genkendelig hos de voldsramte kvinder. 850 af de i alt 968 kvinder i undersøgelsen har været udsat for vold eller trusler om vold af deres nuværende eller tidligere partner. Det er alene denne gruppe af kvinder, som bliver beskrevet i de følgende afsnit.

For at sikre en ensartet besvarelse fra krisecentermedarbejderne er der sammen med spørgeskemaerne udsendt en skriftlig manual, hvori det udførligt er beskrevet, hvad de enkelte strategier i voldsspiralen indebærer. Derudover er der til hver enkelt del af voldsspiralen givet en række eksempler på spørgsmål, som krisecentermedarbejderne kan stille til kvinden for at vurdere, om den pågældende strategi er genkendelig hos hende. Selv om det kvantitativt kan være vanskeligt at måle psykosociale processer, kan denne undersøgelse give en pejling af, om Lundgrens teori om voldsspiralen i

praksis kan genfindes hos voldsramte kvinder på krisecenter i Danmark.

6.1 EVA LUNDGRENS TEORI OM VOLDSSPIRALEN

Teorien om voldsspiralen er udviklet af professor i sociologi Eva Lundgren. Det er en teori, der sætter fokus på parforholdsvold som proces (Lundgren 2001). I processen er der mange mekanismer, som hver for sig og i kombination, gør volden til en aktiv og dynamisk proces med dybtgående konsekvenser for både voldsudøveren og den voldsramte kvinde. Voldsprocessen er kendetegnet ved, at volden normaliseres – både for den, der udøver volden og for den, der er offer for volden. Volden opleves på denne måde som en naturlig del af hverdagslivet.

Ifølge Lundgren udvikler både den voldsudøvende mand og den voldsramte kvinde strategier i et voldeligt parforhold. For manden er følgende kontrolstrategier karakteristiske for voldsspiralen:

- udøver kontrolleret vold over for kvinden
- isolerer kvinden
- skifter mellem ømhed og vold

For kvinden er følgende tilpasningsstrategier karakteristiske for voldsspiralen:

- fortrænger eller bagatelliserer volden
- forskyder opfattelsen af mandens adfærd – fra voldelig til normal
- isolerer sig fra omverdenen

6.2 DEN VOLDSUDØVENDE MANDS STRATEGIER

Normaliseringsprocessen for manden er en målrettet strategi for at opnå kontrol over kvinden. Kontrollen kommer til udtryk gennem tre strategier: 1) kontrolleret vold over for kvinden, 2) kontrolleret isolation og 3) kontrol ved hjælp af skift mellem ømhed og vold. Tabel 4 viser, hvor stor en andel af kvinderne, der har været udsat for vold, isolation eller skift mellem ømhed og vold.

Krisecentermedarbejderne vurderer, at mere end tre fjerdedele¹ (82%) af kvinderne i undersøgelsen har oplevet, at manden har benyttet mindst én af de tre beskrevne kontrolstrategier i voldsspiralen. For næsten hver tredje (30%) af kvinderne har der været tale om genkendelse af én strategi, for lidt færre (30%) er to strategier genkendelige, og for hver femte (22%) er alle tre strategier genkendelige. Knap en femtedel (18%) af kvinderne kan ikke genkende nogen af de tre strategier for manden. Tabel 5 viser kombinationer af mandens kontrolstrategier.

6.2.1 KONTROLLERET VOLD

Én af strategierne i voldsspiralen er, som nævnt ovenfor, karakteriseret ved, at den voldsudøvende mand anvender kontrolleret vold over for kvinden. Knap halvdelen (43%) af de voldsramte kvinder i denne undersøgelse har været udsat for kontrolleret vold². Lundgrens empiriske undersøgelser afviser, at manden udøver vold, fordi han ikke kan kontrollere sit temperament. Som

1. 581, svarende til 68%, har svaret på spørgsmålene. Dertil kommer, at 269 svarende til 32%, enten har svaret "ved ikke" eller ikke svaret på spørgsmålene. Procenterne i dette afsnit dækker kun over de 581 personer. Selv om kvinderne i denne undersøgelse alle har været mindst én uge på krisecenter, kan dette være for kort tid til, at krisecentermedarbejderne har kunnet nå at interviewe kvinden mere dybdegående om voldens karakter og konsekvenser. Endelig kan manglende sprogkundskaber være en helt basal barriere for besvarelse af disse spørgsmål.

2. Denne strategi er bl.a. indfanget ved at stille følgende type spørgsmål: Hvordan vil du beskrive din mands sindstilstand, når han slog? Har han udøvet vold, der ikke efterlader mærker? Har han bevidst valgt at udøve vold over for dig på et sted, hvor han er sikker på, at ingen andre ser eller hører volden?

TABEL 4: Mandens kontrolstrategier

	Antal	Procent
Vold over for kvinden	252	43%
Isolation	304	52%
Skift mellem ømhed og vold	346	60%
Kan ikke genkende nogen af strategierne	106	18%
Antal besvarelser	581 *	100%

*269 har svaret "ved ikke" eller ikke svaret på spørgsmålet. Disse svar indgår ikke i tabellen.

TABEL 5: Kombinationer af mandens kontrolstrategier

	Antal	Procent
Genkendelse af én strategi		
· Vold	26	4%
· Isolation	52	9%
· Skift mellem ømhed og vold	98	17%
Genkendelse af to strategier		
· Vold og isolation	51	9%
· Vold og skift mellem ømhed og vold	47	8%
· Isolation og skift mellem ømhed og vold	73	13%
Genkendelse af tre strategier		
· Vold, isolation og skift ml. ømhed og vold	128	22%
Kan ikke genkende strategier	106	18%
Total	581	100%

det også blev beskrevet i kapitlet om voldens former, er volden oftest yderst kontrolleret; fx slår eller sparker manden oftest kun kvinden på steder, hvor det ikke kan ses, når kvinden har tøj på, manden ødelægger sjældent sine egne ting, på trods af at han raserer hele hjemmet, og volden forekommer sjældent i fuld offentlighed, fx i supermarkedet, men derimod i hjemmet hvor ingen er vidne til volden (ud over eventuelle børn i familien). Mandens voldsudøvelse er således kontrolleret – han har kontrol over, hvor hårdt han slår, og hvor meget han slår, samtidig med, at han sikrer sig, at der ikke er nogen vidner til volden (se også Isdal 2002).

6.2.2 KONTROLLERET ISOLATION

Den anden strategi for den voldsudøvende mand er, at manden bevidst isolerer kvinden³. Hver anden (52%) af de voldsramte kvinder i denne undersøgelse har været udsat for kontrolleret isolation. Isolation udøves blandt andet gennem overvågning, afhøring og indespærring. Overvågning kan fx komme til udtryk ved, at manden følger kvinden til og fra arbejde, at han læser hendes post og lytter til hendes telefonsamtaler. Afhøring kan indebære, at manden forlanger, at kvinden svarer på hans spørgsmål om, hvor hun har været, hvem hun har talt med osv. Indespærring kan indebære, at manden låser døren, så hun ikke kan komme ud af hjemmet, eller at han tager telefonen med på arbejde, så hun ikke kan komme i kontakt med andre mennesker. Dermed afskæres kvinden i mange tilfælde fra kontakt med familie, venner og arbejdsmarkedet. Isolationen kan resultere i, at kvindens referenceramme for normal adfærd mindskes. Ligeledes mindskes

muligheden for, at andre opdager volden og kan gribe ind over for den.

6.2.3 VEKSLEREN MELLEM ÆMHEDE OG VOLD

Den hyppigst anvendte kontrolstrategi er mandens bevidste vekslen mellem æmhed og vold⁴. 60% af kvinderne i denne undersøgelse har været udsat for vekslen mellem æmhed og vold. Denne strategi er velkendt i studier om tortur. Torturofret tilgiver, når pinen udebliver, eller når torturbøddlen tilgodeser vedkommendes behov for væske, føde, trøst og forståelse. Dynamikken i forholdet mellem torturbøddel og torturoffer kan overføres til forholdet mellem voldsudøver og voldsramt i parforholdsvold (Lundgren 2001). Isolation af kvinden forstærker effekten, fordi kvinden ikke har anden referenceramme end manden. Manden er på én gang, den der krænker kvinden, og den der giver hende omsorg. Resultatet er, at kvinden med tiden ikke kan skelne og sætter lighedstegn mellem vold og kærlighed.

Fælles for kontrolstrategierne er, at de er et redskab for manden til at kontrollere kvinden og hendes liv. Gennem volden opretholder manden sin forestilling om “den rigtige mand”, en mand med overtag og styrke, og kvinden som svag og underordnet. Manden skaber kontrol over sit eget liv og sin maskulinitet gennem den kontrollerede voldsudøvelse (Lundgren 2001; Moore 1994). Disse kontrolstrategier har alvorlige konsekvenser for de voldsramte kvinder, hvilket vil blive uddybet i nedenstående afsnit om de voldsramte kvinders tilpasningsstrategier.

6.3 DEN VOLDSRAMTE KVINDES TILPASNINGSTRATEGIER

Kvinden udvikler en række tilpasnings-

strategier for at forhindre volden i at opstå. Der er tale om tre strategier: 1) fortrængning eller bagatellisering af volden, 2) forskydning i opfattelsen af mandens adfærd – ser mandens adfærd som almindelig og 3) isolation fra omverdenen. Tabel 6 viser, hvor stor en andel af kvinderne, der fortrænger eller bagatelliserer volden, forskyder opfattelsen af mandens adfærd eller isolerer sig

fra omverdenen.

Krisecentermedarbejderne vurderer, at 84%⁵ af kvinderne i undersøgelsen har udviklet mindst én af de beskrevne tilpasningsstrategier. For hver tredje kvinde (33%) kan én strategi genkendes, for hver fjerde (23%) genkendes to strategier, og for lidt mere end hver fjerde (27%) genkendes tre strategier.

-
3. I manualen til spørgeskemaer er det foreslået, bl.a. at stille spørgsmål som: Har din mand indflydelse på dine kontakter med andre mennesker? Har du oplevet at han har forsøgt at forhindre eller afskære dig fra at have kontakt med din familie, nærmeste veninder eller venner? Har du oplevet, at han er blevet vred eller aggressiv, hvis du har været i kontakt med familie og venner? Checker han, hvor du er i løbet af dagen?
4. I manualen til spørgeskemaet er det foreslået bl.a. at stille spørgsmål som: Har du oplevet, at han er omsorgsfuld over for dig umiddelbart efter, at han har slået dig? Har du en fornemmelse af, at han ønsker, at du skal tilgive ham? Har du oplevet, at han har været i stand til at kontrollere eller styre de følelser, du havde for ham?
5. Procenterne er taget af de 604, der har svaret på spørgsmålet.

TABEL 6: Kvindens tilpasningsstrategier

	Antal	Procent
Fortrænger eller bagatelliserer volden	300	50%
Forskyder opfattelsen af mandens adfærd	301	50%
Isolerer sig fra omverdenen	286	47%
Kan ikke genkende nogen af strategierne	86	16%
Total	604*	

*246 har svaret "ved ikke" eller ikke besvaret spørgsmålet.

16% svarer, at de ikke kan genkende nogen af de tre strategier. Tabel 7 viser kombinationerne af kvindens tilpasningsstrategier.

6.3.1 FORTRÆNGNING ELLER BAGATELLISERING AF VOLDEN

Fortrængning eller bagatellisering af volden genkendes hos halvdelen (50%) af kvinderne⁶. Ved voldsprocessens begyndelse forklarer kvinderne voldsepisoden som et enkeltstående tilfælde eller som et ulykkestilfælde. Kvinden retfærdiggør også i visse tilfælde volden med henvisning til mandens opvækst eller specifikke livssituation. I følge Lundgren får kvinden med tiden sværere ved at finde brugbare forklaringer, og grænsen for, hvad hun almindeligvis vil acceptere bliver udvisket. Hendes greb om virkeligheden løsnes, og hun føler, at hun selv er skyld i volden, og skammer sig over at være voldsramt (Lundgren 2001).

6.3.2 FORSKYDNING I OPFATTELSEN AF MANDENS ADFÆRD

Oftest er der tale om en glidende overgang fra et almindeligt fredeligt parforhold til det mere voldelige parforhold (Lundgren 2001). Når volden langsomt begynder at eskalere, begynder kvindens grænser at flyde. Hun kan ikke længere vurdere, hvad der er acceptabelt, og hun underordner sig manden og mandens opfattelse af virkeligheden mere og mere. Kvinden resignerer og giver op i og med, at hun ikke længere har kræfter, hverken til at sætte sig imod, eller til at fastholde sit eget billede af virkeligheden (Lundgren 2001). Halvdelen (50%) af kvinderne har foretaget en forskydning i deres opfattelse af mandens adfærd, således at de ikke længere kan skelne mellem, hvad der er almindeligt, og hvad der er decideret voldeligt⁷.

6.3.3 ISOLATION FRA OMVERDENEN

Næsten halvdelen (47%) af kvinderne isole-

TABEL 7: Kombinationer af kvindens tilpasningsstrategier

	Antal	Procent
Genkendelse af én strategi		
Fortrænger eller bagatelliserer volden	63	11%
Forskyder opfattelsen af mandens adfærd	61	11%
Isolerer sig fra omverdenen	61	11%
Genkendelse af to strategier		
Fortrænger eller bagatelliserer volden og forskyder opfattelsen af mandens adfærd	52	9%
Fortrænger eller bagatelliserer volden og isolerer sig fra omverdenen	37	7%
Forskyder opfattelsen af mandens adfærd og isolerer sig fra omverdenen	40	7%
Genkendelse af tre strategier		
Fortrænger eller bagatelliserer volden, forskyder opfattelsen af mandens adfærd og isolerer sig fra omverdenen	148	27%
Kan ikke genkende nogen strategier	86	16%
Total	548*	100%

*247 kvinder har svaret "ved ikke" eller ikke besvaret spørgsmålet.

rer sig fra omverdenen⁸. At kvinden isolerer sig kan skyldes, at hun er skamfuld over at være udsat for vold og ikke ønsker at blive konfronteret med dette i mødet med andre mennesker – måske har hun i flere tilfælde oplevet andres tavshed eller indirekte eller direkte fordømmelse af, at hun ikke forlader den voldelige partner. Mange voldsramte kvinder oplever det således som “nemmere” at isolere sig i forhold til omverdenen. At kvinden isolerer sig kan også skyldes, at hun frygter, hvad manden vil gøre ved hende, hvis hun ikke gør det (Lundgren 2001, Isdal 2002). Den latente vold spiller ind på dette forhold. Bevidstheden om at volden er mulig bevirker, at kvinden isolerer sig i et forsøg på at undgå volden. Mandens

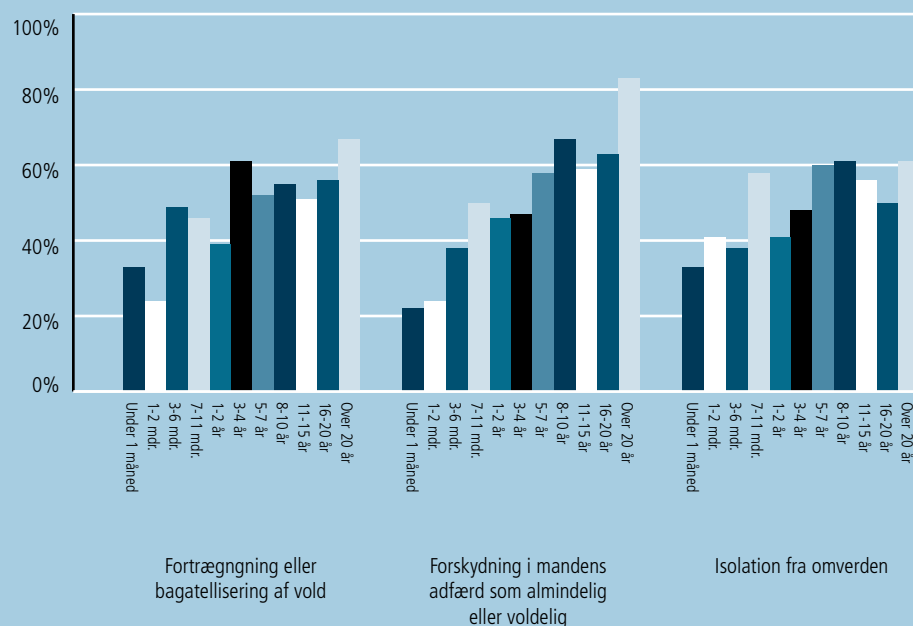
kontrollerede isolation af kvinden, kvindens tilpasning til denne, og det forhold, at kvindens isolerer sig fra omverdenen på grund af frygt og skam, betyder, at hun gradvis får mindre og mindre kontakt med venner, familie og i nogle tilfælde arbejdsmarkedet. Manden får således monopol på kvindens sociale liv.

6.3.4 TILPASNINGSTRATEGIER OG VOLDENS VARIGHED

Kvindens tilpasningsstrategier, der er beskrevet ovenfor, udvikler sig over tid. Jo længere tid kvinden er udsat for vold, i des højere grad udvikler hun én eller flere af de tre ovenfor nævnte tilpasningsstrategier. Dette er illustreret grafisk i figur 20.

6. Det er i manualen til spørgeskemaet foreslået bl.a. at stille spørgsmål som: Hvornår blev du selv klar over, at du levede i et voldeligt forhold? Hvad har du svaret, hvis andre har spurgt dig, om du er blevet slået?
7. Krisecentermedarbejderne har spurgt kvinderne om de “i bakspejlet” kan se, at de har haft sværere og sværere ved at vurdere, hvad der er acceptabel adfærd for en mand. Dette er bl.a. forsøgt indfanget ved at stille spørgsmål som: tænkte du nogensinde over, hvorvidt det var normalt, at mænd slog deres kone/kæreste? Hvad tænker du om det, at mænd er voldelige over for kvinder?
8. Der er i manualen til spørgeskemaet foreslået bl.a. at stille spørgsmål som: Hvor ofte havde du kontakt med din familie – dine nærmeste venner? Hvad afholdt dig fra at kontakte dem? Faldt det dig aldrig ind, at du kunne hente støtte fra dine nærmeste?

FIGUR 20: Kvindens tilpasningsstrategier og varigheden af volden. Procentvis fordeling. N=570

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

Det er i særlig grad forskydningen i opfattelsen af mandens adfærd, der udvikler sig over tid. Denne proces begynder for de fleste kvinders vedkommende efter få måneder i et voldeligt forhold. For de kvinder, der har været udsat for vold i under 2 måneder, er mellem hver femte og hver fjerde kvinde (22-24%) begyndt at miste fornemmelsen af, hvilken adfærd, der kan betegnes som normal og hvilken adfærd, der må betegnes som voldelig. Næsten dobbelt så mange af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i mellem 7 måneder og 4 år, har udviklet denne tilpasningsstrategi. Det er således næsten halvdelen af kvinderne (46%-50%) i denne gruppe, der har mistet evnen til at vurdere, hvad der er acceptabel adfærd. For kvinder, der har været i et voldeligt parforhold i 11-15 år, er andelen af kvinder, der har udviklet denne strategi steget til 59%, mens ikke mindre end 83% af de kvinder, der har været i et voldeligt parforhold i over 20 år, har udviklet denne strategi.

Også fortrængning eller bagatellisering af volden udvikler sig ligeledes over tid. Fortrængning eller bagatellisering af volden bliver af krisecentermedarbejderne genkendt hos halvdelen (50%) af kvinderne. Mellem hver fjerde (24%) og hver tredje (33%) kvinde, der har været i et voldeligt forhold i op til et halvt år, fortrænger eller bagatelliserer volden. Næsten dobbelt så stor en andel (51-56%) af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i 5-20 år, fortrænger eller bagatelliserer volden. Den lille gruppe af kvinder, der har været i et voldeligt parforhold i mere en 20 år, skiller sig ud ved at 2 ud af 3 kvinder (67%) fortrænger eller bagatelliserer volden.

Også andelen af kvinder, der kan genkende tilpasningsstrategien isolation fra omverdenen, stiger jo længere tid kvinden har været

i et voldeligt forhold. 33-41% af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i op til et halv år, har isoleret sig fra omverdenen. For kvinder, der har været i et voldeligt parforhold i mere end 5 år, er det langt over halvdelen (56-61%), der har isoleret sig fra omverdenen.

6.4 VOLDSSPIRALENS KONSEKVENSER FOR KVINDEN

6.4.1 LAVT SELVVÆRD OG SVÆKKET DØMMEKRAFT

Ifølge Lundgren er en konsekvens af volds-spiralen for de voldsramte kvinder lavt selvværd (Lundgren 2001). Koblingen af mandens skift mellem omsorg og vold og kvindens tilpasningsstrategier bevirker, at kvinden mister sin dømmekraft og får et lavere selvværd. Hendes følelsesmæssige afhængighed af manden forstærkes i takt med, at hun mister troen på sin egen dømmekraft⁹. Tre ud af fem kvinder (59%) i undersøgelsen har i løbet af voldsprocessen fået et lavere selvværd¹⁰. Der er en tydelig tendens til, at voldens varighed har betydning for, om kvinderne har fået et lavere selvværd. Figur 21 viser, at jo længere tid, volden har stået på i forholdet, des større andel har udviklet lavt selvværd. 35-39% af kvinderne, der har været udsat for vold i under to måneder, har lavt selvværd, mens denne andel er på 61% for kvinder, der har været i et voldeligt forhold i 3-4 år. Mere end fire ud af fem (83%) af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i mere end 20 år, har lavt selvværd. Der kan således iagttages en klar sammenhæng mellem perioden volden har stået på og kvindens selvværd.

Til at begynde med sigter kvinderne med deres tilpasningsstrategier, ifølge Lundgren, på at forhindre volden i at forekomme. Men efterhånden udvikler tilpasningsstrategierne

sig til strategier for at overleve – i nogle tilfælde fornemmer kvinden, at hun kan risikere at miste livet, hvis ikke hun tilpasser sig (Lundgren 2001). Gradvist internaliserer kvinden mandens vold, hans motiver for volden, og dermed hans krav til hende – hun begynder at se sig selv med hans øjne og vil ændre det, hun ser. Når normaliseringen af volden er kommet så langt, at der er tale om internalisering, handler det, ifølge Lundgren, for kvinden ikke længere om udøvelse af strategier – fra da af er kvinden mere offer end aktør. Fra og med det stadie

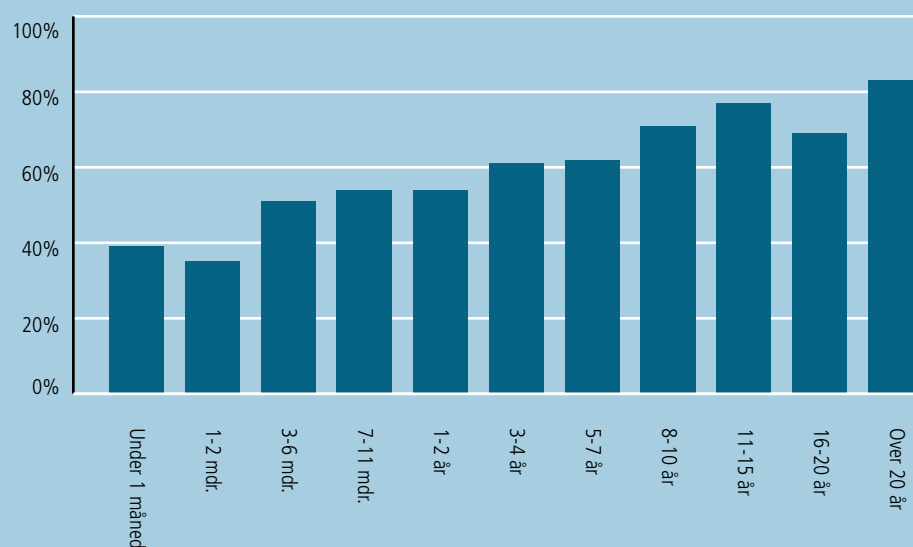
magter kvinden ikke længere at vælge selv, hun bliver i forholdet og er afhængig af hjælp udefra for at komme ud af det (Lundgren 2001).

6.5 VOLDSSPIRALEN SOM EN VESTLIG PSYKOLOGISK TANKEGANG

Teorien om voldsspiralen er udviklet i en specifik vestlig kontekst. Det vil sige en kultur, der er præget af et særligt individualistisk livssyn med bestemte normer og værdier i forhold til psyke, kærlighed, ægteskab

9. Det kan diskuteres, i hvilken grad forhold som selvværd og dømmekraft kan kortlægges kvantitativt, idet sådanne forhold er vanskelige at måle. Det er dog værd at bemærke, at det i denne undersøgelse er krisecentrenes fagligt uddannede personale, der vurderer, hvorvidt kvinden som følge af volden har udviklet lavt selvværd og svækket dømmekraft. Det kan også diskuteres, hvorvidt lavt selvværd og manglende dømmekraft er en konsekvens af, at kvinden har været udsat for vold, eller om det også eksisterede, før volden begyndte. Dette er det formentligt vanskeligt for krisecentrenes medarbejdere at vurdere, og må derfor tages som et forbehold i forhold til undersøgelsens resultater på dette område.
10. I manualen til spørgeskemaet er det foreslået, at krisecentermedarbejderne kunne indfange dette ved bl.a. at spørge: Hvilke tanker havde du om dig selv? Havde du tillid til, at de beslutninger du tog, var de rigtige?

FIGUR 21: Lavt selvværd set i forhold til voldens varighed. Procentvis fordeling. N=570

og kønsroller¹¹. Disse værdier og normer er ikke universelle. Derfor er det væsentligt at undersøge, om der er forskel på graden af voldsspiralens genkendelighed for kvinder¹² født i henholdsvis et vestligt eller ikke-vestligt land¹³.

Ser man på kvindernes genkendelighed af tilpasningsstrategier i forhold til volden, er der forskel på, om de er født i et vestligt land eller ej. De vestligfødte kvinder genkender i noget højere grad end de ikke-vestligfødte kvinder de tre tilpasningsstrategier. Ni ud af ti (91%) af de vestligfødte kvinder kan genkende strategierne, mens det tilsvarende er tre ud af fire af de ikke-vestligfødte kvinder (75%).

Særligt er der forskel på vestligfødte og ikke-vestligfødte kvinder, når det gælder fortrængning eller bagatellisering af volden. Denne strategi udvikler de vestligfødte kvinder i højere grad end de ikke-vestligfødte kvinder. Langt over halvdelen (55%) af de vestligfødte kvinder udvikler denne strategi, mens det kun er 38% af de ikke-vestligfødte kvinder. Se figur 22.

Der er om end ikke i samme grad også forskel i forskydning i opfattelsen af volden og isolation fra omverdenen. Over halvdelen (53%) af de vestligfødte kvinder har foretaget en forskydning i opfattelsen af mandens adfærd, mens kun 44% af de ikke-vestligfødte kvinder har anvendt denne strategi. Ligeledes har knap halvdelen (49%) af de vestligfødte kvinder isoleret sig fra omverdenen, mens dette tilsvarende gør sig gældende for 43% af de ikke-vestligfødte kvinder.

Også i forhold til konsekvenserne af volden, er der forskel på vestlig og ikke-vestligfødte kvinder. For to ud af tre (62%) af de vestlig-

fødte kvinder, vurderer krise-centermedarbejderen, at de har udviklet lavere selvværd og svækket dømmekraft, mens det tilsvarende vurderes for hver anden (53%) af de ikke-vestligfødte kvinder. Denne forskel kan skyldes, at der er kulturelle forskelle i kvindernes måde at reagere og opfatte volden på, men det kan også skyldes krisecentermedarbejdernes¹⁴ tolkninger af kvindernes udsagn.

Det skal dog samtidig fremhæves, at selv om der er forskel på andelen af vestligfødte og ikke-vestligfødte kvinder, når det gælder fortrængning eller bagatellisering, forskydning i opfattelsen af volden, isolation samt lavt selvværd og svækket dømmekraft, så genkendes voldsspiralens tilpasningsstrategier for en stor andel af såvel de vestligfødte, som de ikke-vestligfødte kvinder.

6.6 DELKONKLUSION

Professor i sociologi Eva Lundgrens teori om voldsspiralen er udbredt inden for arbejdet med vold mod kvinder i parforhold i Danmark. Denne undersøgelse viser, at teorien er brugbar i praksis i en dansk krisecenterkontekst. Teorien om voldsspiralen sætter fokus på parforholdsvold som proces (Lundgren 2001). I processen er der mange mekanismer, som hver for sig og i kombination, gør volden til en aktiv og dynamisk proces med dybtgående konsekvenser for både voldsudøveren og den voldsramte kvinde. Voldsprocessen er kendetegnet ved, at volden normaliseres – både for den, der udøver volden og for den, der er offer for volden. Volden opleves på denne måde som en naturlig del af hverdagslivet.

Den voldsudøvende mand udvikler, ifølge Lundgren, tre kontrolstrategier; kontrolleret vold, isolation og vekslen mellem ømhed og vold. Den voldsramte kvinde udvikler i samspil hermed en række tilpasningsstra-

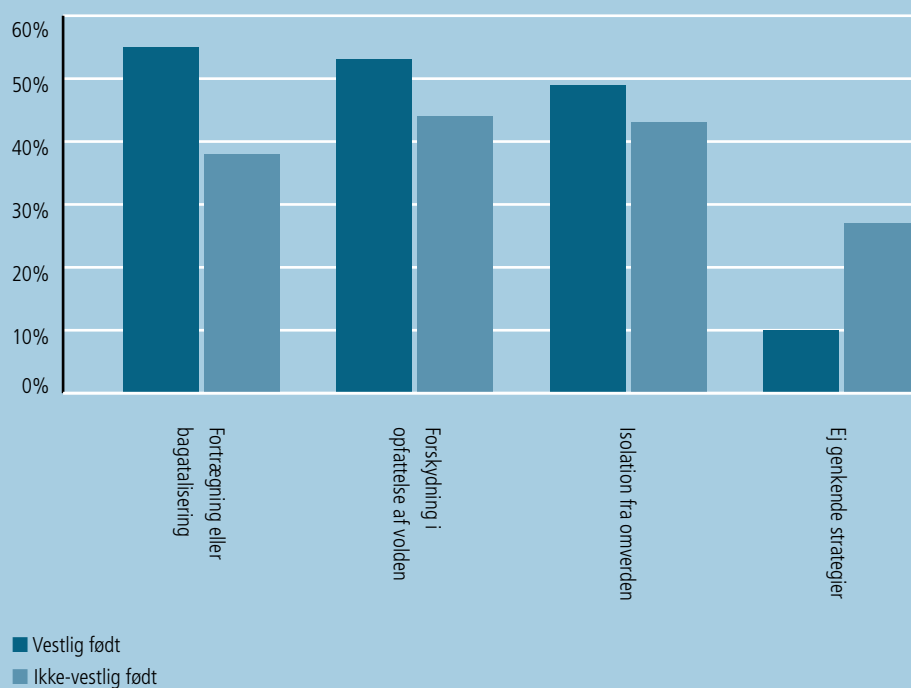
tegie; fortrængning eller bagatellisering af volden, forskydning af opfattelsen af mandens adfærd og isolation fra omverdenen.

Krisecentermedarbejderne vurderer, på baggrund af samtaler med de voldsramte kvinder, at 82% af kvindernes voldelige partnere har anvendt mindst én af de tre kontrolstrategier. Det vurderes, at 43% af de voldsramte kvinder i parforhold har været udsat for kontrolleret vold, 52% for isolation og 60% for skift mellem ømhed og vold.

Krisecentermedarbejderne vurderer, at 84% af kvinderne har udviklet mindst én tilpasningsstrategi. Hos halvdelen (50%) af kvinderne kan krisecentermedarbejderne genkende, at kvinderne fortrænger eller bagatelliserer volden. Dette kan fx komme til udtryk ved, at kvinden oplever volden som et enkeltstående tilfælde, eller at hun forsøger at bortforklare volden. Halvdelen (50%) af kvinderne forskyder opfattelsen af mandens adfærd, hvorved kvinderne langsomt mister deres eget virkelighedsbillede

11. For en diskussion af individualistisk versus kollektivistisk livssyn se "Etniske minoriteter og socialt arbejde" (1997) af Marianne Skytte.
12. Det samme kan siges om mandens strategier, men da hans fødeland ikke er oplyst, er dette ikke muligt at komme ind på i denne undersøgelse.
13. Et vestligt land defineres efter overensstemmelse med Danmarks Statistik og Ministeriet for Flygtning, Indvandrere og Integration, som de 25 EU-lande, de nordiske lande, USA, Canada, Australien, New Zealand, Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Schweiz og Vatikanstaten.
14. 3% af de ansatte på krisecentrene har en anden etnisk baggrund end dansk og 2% af de frivillige har en anden etnisk baggrund end dansk. Se rapporten "Uddannelsesbehovet på krisecentre – en kortlægning af behovet for videre/efteruddannelse af ansatte og frivillige medarbejdere på krisecentre under LOKK" fra 2005.

FIGUR 22: Tilpasningsstrategier for vestligfødte og ikke-vestligfødte kvinder.
Procentvis fordeling. N=394, N=190

og får sværere ved at skelne mellem, hvad der er normalt, og hvad der er voldeligt. Knap halvdelen (47%) af kvinderne isolerer sig fra omverdenen. Dette kan bl.a. skyldes skamfølelse, eller at de oplever, at det er "nemmere" at undgå andre sociale relationer for ikke at skulle skjule volden. Herved bliver manden kvindens primære sociale omgangskreds.

Kvindernes tilpasningsstrategier udvikler sig over tid. Jo længere tid kvinden har været i et voldeligt forhold, des større andel af kvinderne, vurderer krisecentermedarbejderne, har udviklet tilpasningsstrategier. Dette gælder i særligt grad for tilpasningsstrategien, hvor kvindernes opfattelse af mandens adfærd som voldelig eller normal forskydes.

Ifølge Lundgreen udvikler kvinderne lavt selvværd som følge af at være i et voldeligt forhold. Krisecentermedarbejderne vurderer, at tre ud af fem kvinder som følge af volden har udviklet lavt selvværd. Undersøgelsen viser desuden, at jo længere tid kvinderne har været i et voldeligt forhold, des større andel har udviklet lavt selvværd. Mens det vurderes, at 35-39% af de kvinder, der har været i et voldeligt parforhold i under to måneder, har udviklet lavt selvværd, vurderes det, at det gælder for 61% af de kvinder, der har været i et voldeligt forhold i 3-4 år, og for mere end fire ud af fem kvinder (83%), der har været i et voldeligt forhold i mere end 20 år. Datamaterialet underbygger herved antagelsen om, at det

er nedbrydende for selvværdet at leve i et voldeligt parforhold.

Teorien om voldsspiralen er udviklet i en specifik vestlig kontekst. I undersøgelsen genkender tre ud af fire (77%) kvinder født i et ikke-vestligt land mindst én af voldsspiralens tilpasningsstrategier, mens det er ni ud af ti (92%) af kvinderne født i et vestligt land, der gør dette. Særligt er der forskel på vestligfødte og ikke-vestligfødte kvinder, når det gælder fortrængning eller bagatellisering af volden. Denne strategi udvikler de vestligfødte kvinder i højere grad end de ikke-vestligfødte kvinder. Langt over halvdelen (58%) af de vestligfødte kvinder udvikler denne strategi, mens det kun er 37% af de ikke-vestligfødte kvinder. Samme tendens ses i forhold til krisecentermedarbejdernes vurdering af kvinder, der har udviklet lavt selvværd som følge af volden.

Det skal dog samtidig fremhæves, at selv om der er forskel på andelen af vestligfødte og ikke-vestligfødte kvinder, når det gælder fortrængning eller bagatellisering, forskydning i opfattelsen af volden, isolation samt lavt selvværd og svækket dømmekraft, så genkendes voldsspiralens tilpasningsstrategier for en stor andel af såvel de vestligfødte, som de ikke-vestligfødte kvinder.

7 Kvindernes sociale og familiemæssige baggrund

Undersøgelsen afdækker nogle af de belastningsfaktorer, der tidligere har været i kvindernes liv, og som bl.a. kan have indflydelse på de ressourcer, de i dag har til rådighed for at komme ud af et liv med vold. Der er spurgt til, hvorvidt der i kvindens barndomshjem har været vold, misbrug eller psykiske lidelser. Derudover der spurgt til, om kvinden er vokset op hos den ene, begge eller ingen af sine forældre. Undersøgelsen viser, at en del af de voldsramte kvinder er vokset op i familier med én eller flere former for belastninger. De voldsramte kvinder har således ikke blot i deres voksenliv, men også i deres opvækst været udsat for en række alvorlige belastninger.

7.1 VOLD I BARNDOMSHJEMMET

Undersøgelser viser, at det er meget belastende for børn at vokse op i familier med vold, uanset om de selv er udsat for vold eller om de "blot" overværer en af sine forældre udsat for vold (se fx Behrens 2002). Særligt små børn er afhængige af voksne i forhold til at få dækket deres fysiske, psykiske, følelsesmæssige og sociale behov. Når der er vold i barnets barndomsfamilie, oplever mange børn ikke den nødvendige omsorg, nærvær og stabilitet, samt retningslinier for, hvordan mennesker opfører sig over for hinanden. Børn i voldsramte familier risikerer derfor at få et forvirret billede af, hvordan mennesker "normalt" omgås hinanden.

Børn reagerer forskelligt på at vokse op i voldsramte familier alt efter barnets psyke, og de vilkår barnet i øvrigt vokser op med. Om det at opleve vold i familien under opvæksten får langvarige følger for barnet, afhænger bl.a. af voldens varighed, omfang og den sammenhæng, volden optræder i. Af langtidsvirkninger kan nævnes anoreksi, overvægt, kriminalitet og trang til selvmord, alkoholisme, psykiske lidelser, depressioner, misbrugsproblemer, lavt selvværd, angst og søvnbesvær (Christensen 1999 og Christoffersen 1999).

At opleve vold i familien er ofte skamfuldt, og det er en væsentlig belastningsfaktor for barnet, at volden sædvanligvis skal holdes skjult for omverdenen. Derudover optræder vold ofte i samspil med andre belastninger,

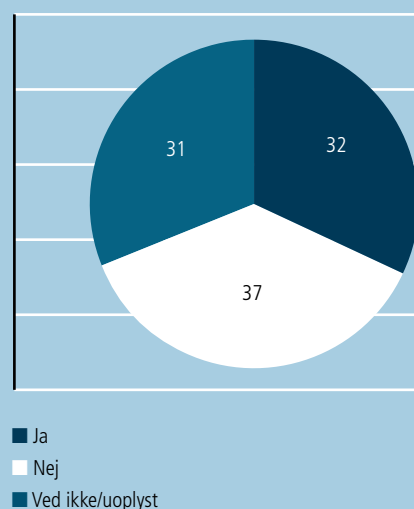
som fx kaotiske familievilkår og manglende omsorg og overskud fra forældrenes side i forhold til børnene (ibid).

Næsten hver tredje kvinde i denne undersøgelse (32%) angiver, at der var én eller flere former for vold i hendes barndomshjem, mens 37% angiver, at der ikke var vold. For 31% af kvinderne vides det ikke, om der var vold i barndomshjemmet¹. Se figur 23.

Hvis man kun ser på de 664 kvinder, der kun har svaret ja eller nej til spørgsmålet, har næsten halvdelen (46%) oplevet vold i barndomshjemmet.

Af de 305 kvinder, der oplevede vold i barndomshjemmet, angiver 29%², at de var under 1 år og 31% at de var mellem 1 og 5

FIGUR 23: Vold i barndomshjemmet. Procentvis fordeling. N=968

Figurfelterne læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned.

år, da volden i barndomshjemmet begyndte. Se figur 24. For langt over halvdelen (60%) af kvinderne er volden i deres barndomshjem således begyndt før de fyldte 6 år. Knap hver tredje af kvinderne (30%) angiver, at volden først begyndte, da de var 6-10 år gamle, og 10% at de var 11-18 år.

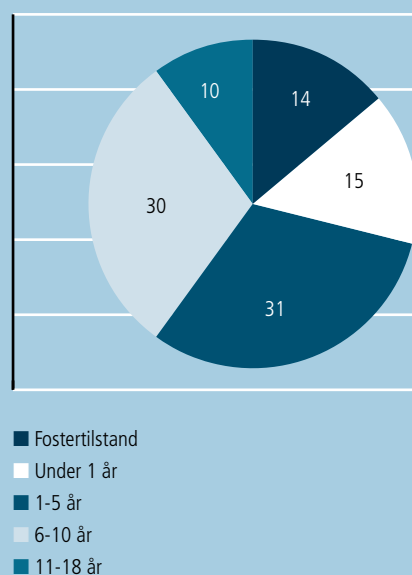
Volden i barndomshjemmet er for en stor del af kvinderne begyndt meget tidligt. Hvordan volden har påvirket deres udvikling af basal tillid til omverdenen, og senere hen selvstændighed i forhold til forældrene

og de nære omgivelser, initiativ og samvittighed samt tilpasning til det sociale liv, er afhængigt af, hvordan de som børn har fortolket volden. At vokse op i en familie med vold har dog i sig selv en selvstændig negativ indflydelse på det psykiske velbefindende – også når der er taget højde for andre belastningsfaktorer (Christensen 1999).

Undersøgelser viser også, at børn der lever i familier med vold på samme måde som den voldsramte kvinde, indgår i en proces, hvor barnets virkelighedsbillede ændres og volden normaliseres (Eriksson 2003)³.

1. For næsten hver tredje kvinde er det ikke oplyst, om der var vold i barndomshjemmet. Dette kan skyldes, at kvinderne skal have været noget tid på krisecentret inden krisecentermedarbejderne kan spørge til den slags personlige oplysninger. Det er i særlig grad i forhold til de kvinder, der har været på krisecenter i mindre end en måned, at det ikke vides, om de har oplevet vold i barndomshjemmet.
2. 213 kvinder, svarende til 70% af de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet, har oplyst deres alder, da volden i barndomshjemmet begyndte.
3. Se fx Maria Eriksson 2003: "I skuggan av Pappa. Familjerätten och hanteringen av fäders våld. Stehag: Gondolin" og Barn vars pappa misshandlar mamma. I Heimer, G. & Posse, B.(red.): "Väldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar".

FIGUR 24: Kvindernes alder da volden i barndomshjemmet begyndte. Procentvis fordeling. N=268

Figurfeltene læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned.

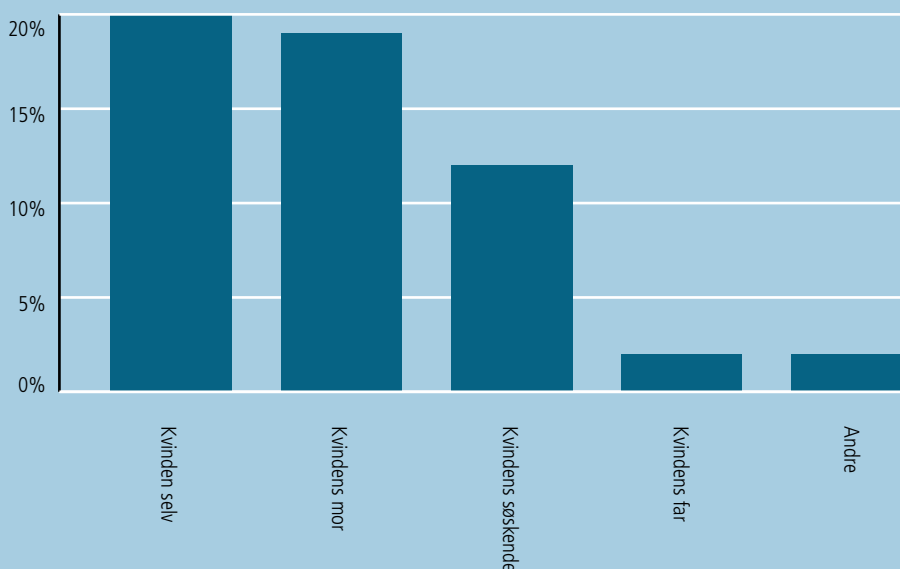
7.1.1 PERSONER UDSAT FOR VOLD I BARNDOMSHJEMMET

Der er i undersøgelsen spurgt til, hvem der i barndomshjemmet var udsat for vold. Se figur 25. Uanset kvindernes fødeland er det primært kvinderne selv, eller deres mødre, der har været udsat for mindst én form for vold (der skelnes mellem fysisk, psykisk, seksuel, materiel og økonomisk vold. I kapitel 5 er disse former for vold nærmere beskrevet). Samlet har hver femte (20%) af kvinderne og hver femte af mødrene (19%) været udsat for vold. Også en del af kvindernes søskende har været udsat for vold. Godt hver tiende kvinde (12%) har søskende, der har været udsat for vold. Dette er lidt hyppigere tilfældet for kvinder født uden for Danmark for end kvinder født i Danmark. Kun 2% af kvinderne angiver, at deres far har været udsat for vold. I de fleste familier

har flere familiemedlemmer været udsat for vold samtidig.

2 ud af 3 (67%) af de kvinder, der har oplevet vold i deres barndomshjem, har selv børn under 18 år. Størstedelen af disse kvinder har også deres børn med på krisecenter. Disse børn har selv været udsat for vold eller oplevet vold. LOKK børnestatistik 2004 viser, at 56% af de børn, der var på krisecenter⁴, selv har været udsat for vold fra et familiemedlem. Det er ikke muligt at koble oplysninger om børnene med oplysninger om mødrene. Det kan derfor ikke afdækkes, hvorvidt mødrene til disse børn også selv har oplevet vold i deres barndom. Ifølge LOKK børnestatistik 2004 overværede 72% af børnene vold mod deres mor, og 75% af børnene hørte volden. For 20% af børnene er der ikke svaret på disse to spørgsmål. An-

FIGUR 25: Personer udsat for vold i barndomshjemmet. Procentvis fordeling. N=968

delen af børn, der har overværet eller hørt vold mod deres mor, er derfor sandsynligvis højere.

7.1.2 FORMER FOR VOLD I BARNDOMSHJEMMET

Der er i undersøgelsen ikke spurgt til, hvilke former for vold de enkelte familiemedlemmer har været udsat for, men alene hvilke former for vold der har været i barndomshjemmet.

Knap hver fjerde (23%) kvinde i undersøgelsen er vokset op i en familie, hvor der

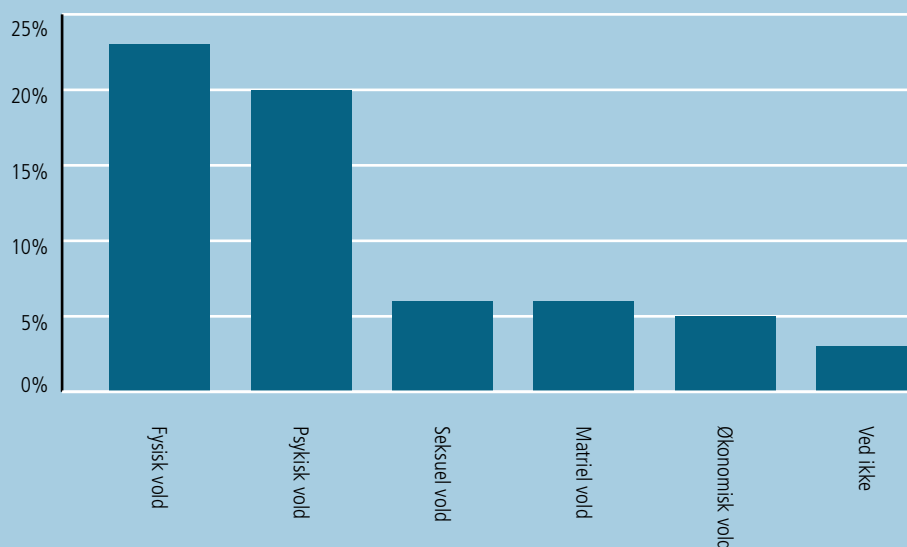
blev udøvet fysisk vold, se figur 26. Dette er en kraftig overrepræsentation i forhold til befolkningen generelt. En befolkningsundersøgelse fra år 2000 viser, at 2,9%⁵ af alle børn mellem 0 og 15 år har oplevet eller overværet fysisk vold mod deres mor. At kvinderne i denne undersøgelse har oplevet vold i barndomsfamilien i langt højere grad end befolkningen generelt, gælder også selv om der tages højde for eventuelle forskelle i voldens omfang generationer imellem, og at opgørelsen af vold i barndomshjemmet i denne undersøgelse inkluderer vold i barn-

4. Børnestatistikken for 2004 dækker en lidt længere periode (1. november 2003 til 31. december 2004) end voksenstatistikken for 2004.

5. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte har beregnet dette procenttal på baggrund af særkørsler fra datamaterialet fra SUSY 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

6. En undersøgelse foretaget af Statens Institut for Folkesundhed af elever i 9. klasse (15-16 år) i 2002 viser, at 9% af pigerne og 6% af drengene har oplevet fysisk vold mod deres mor i hjemmet. 3% af pigerne og 2% af drengene har oplevet fysisk vold mod deres far i hjemmet (Helweg-Larsen i "Ung og Køn 2004", Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte).

FIGUR 26: Former for vold i barndomshjemmet. Procentvis fordeling. N= 968

domshjemmet fra kvinden er 15-18 år⁶.

I hver femte af familierne (20%) har der været psykisk vold. Fysisk og psykisk vold er de hyppigst forekomne, men også de øvrige voldsformer er forekommet. I 6% af kvindernes familier har der været seksuel vold, og i ligeså mange familier har der været materiel vold, mens der i 5% af familierne har været økonomisk vold.

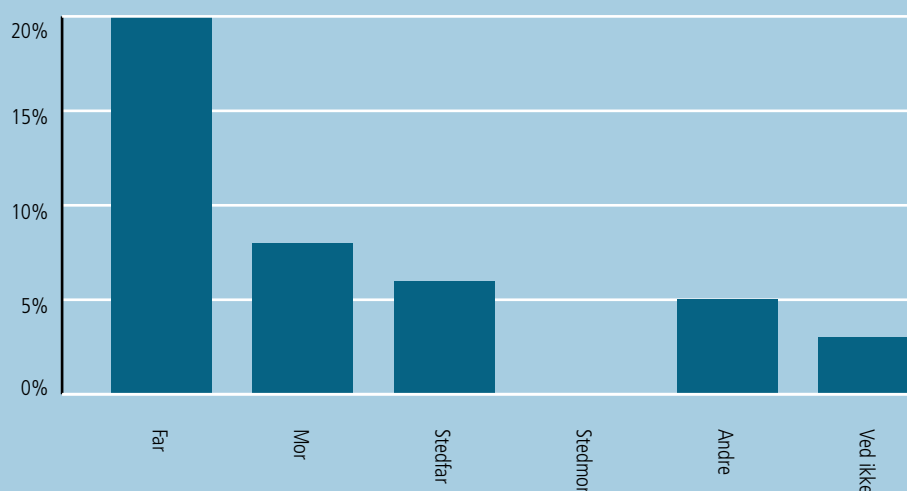
7.1.3 UDØVEREN AF VOLD I BARNDOMSHJEMMET

I undersøgelsen er der spurgt til, hvem der udøvede volden i barndomshjemmet. Faderen er den primære udøver af vold, se figur 27. Samlet set har faderen udøvet vold i hver femte (20%) af familierne i undersøgelsen. I godt hver tiende familie (12%) har faderen været den eneste, der har udøvet

vold, og i 8% af familierne har faderen været én af voldsudøverne. Den næsthøypigste voldsudøver har været moderen. Hun har udøvet vold i 8% af kvindernes barndomshjem, men kun i 13 familier svarende til 1% har hun været den eneste, der har udøvet vold. Når moderen har udøvet vold, har faderen eller stedfaderen som regel også udøvet vold. Gruppen af "andre voldsudøvere" dækker i 24 tilfælde (2%) over en bror.

Vold er ifølge psykologen Per Isdal hierarkisk af natur. I bogen "Meningen med volden", skriver Isdal således, at vold, som det også kommer til udtryk i denne undersøgelse, er karakteriseret ved at gå oppefra og nedefter; far slår mor, mor slår børn, og ifølge Isdal videreføres hierarkiet med at større børn slår mindre børn, og mindre børn udøver vold mod dyr (Isdal 2002).

FIGUR 27: Hvem udøver vold i barndomshjemmet. Procentvis fordeling. N= 968

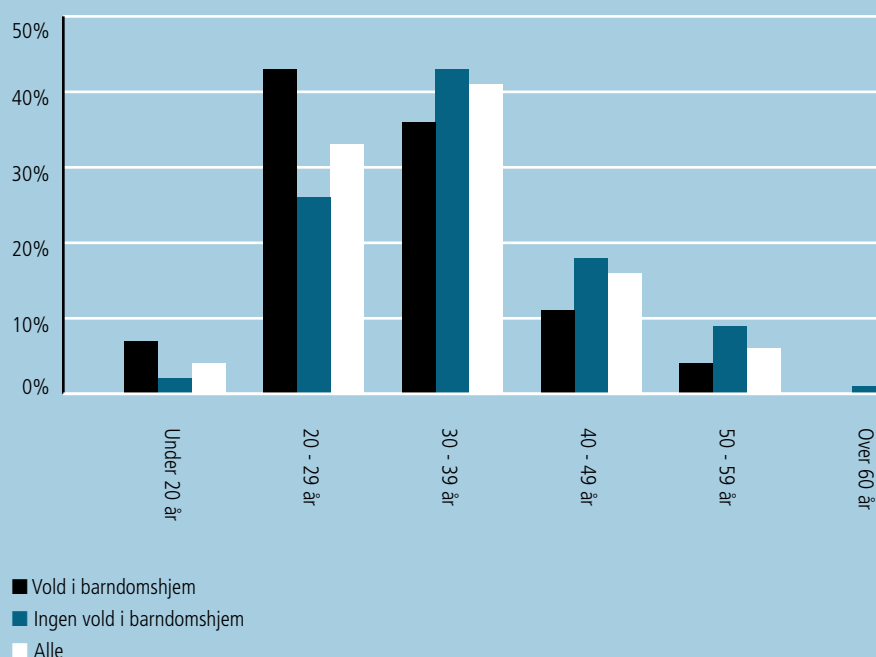
For de 305 kvinder, der har oplevet vold i barndomsfamilien, er der forskel på, hvem der udøvede volden i de danskfødte og de ikke-danskfødte kvinders barndomsfamilier. Mens moderen i 32% af de danskfødte kvinders barndomsfamilier udøvede vold, gælder det kun halvt så mange (17%) i de ikke-danskfødte kvinders barndomsfamilier. Ikke-danskfødte kvinder angiver i højere grad end danskfødte kvinder andre familiemedlemmer, som udøveren af volden. Dette gør sig gældende for 23% af de ikke-danskfødte kvinder, der har oplevet vold i barndomsfamilien, mens det kun gør sig gældende for 11% af de danskfødte kvinder. 60% af de danskfødte kvinder og 69% af de ikke-danskfødte kvinder angiver, at faderen udøvede vold i barndomshjemmet. En større andel af de danskfødte kvinder end de ikke-danskfødte kvinder angiver, at storfaderen

udøvede vold i barndomshjemmet, men lægges denne andel sammen med andelen, der angiver faderen som voldsudøver, er der ingen forskel på danskfødte (84%) og ikke-danskfødte (79%).

7.1.4 VOLD I BARNDOMSHJEMMET OG TIDLIGERE KRISECENTEROPHOLD

Mens 44% af de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet, tidligere har været på krisecenter, gælder det for lidt færre (39%) af de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet. Det er interessant, at de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet, og som har mindst ét tidligere krisecenterophold bag sig, er væsentlig yngre end de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet, se figur 28. Halvdelen (50%) af kvinderne under 30 år, der har oplevet vold i barndomshjemmet, har

FIGUR 28: Kvinder der tidligere har været på krisecenter fordelt på alder og vold i barndomshjemmet. Procentvis fordeling. N=129, N=138, N=365

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

også tidligere været på krisecenter, mens det tilsvarende er mellem hver tredje og hver fjerde kvinde (28%), der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet, der også tidligere har været på krisecenter.

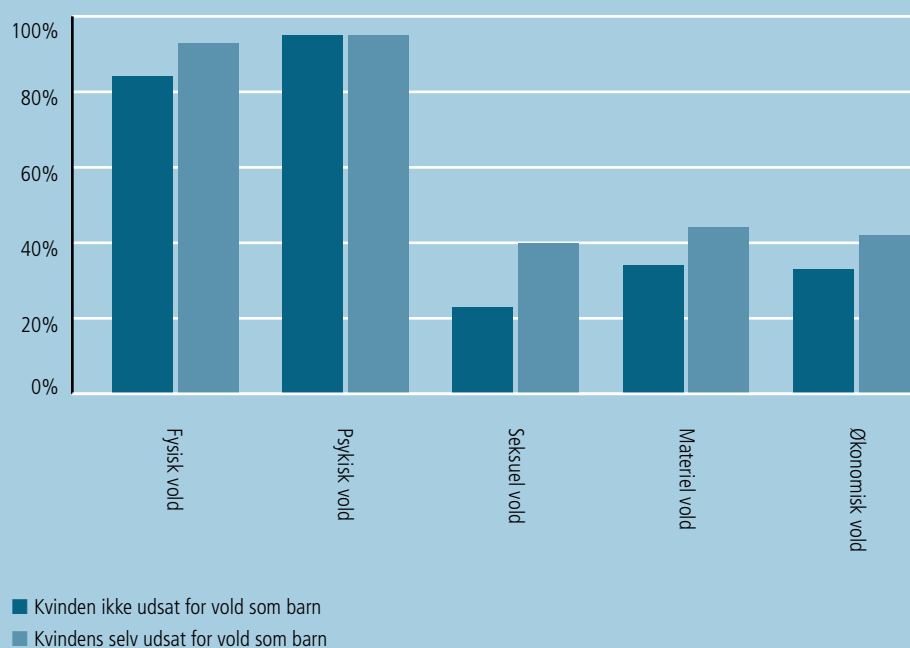
7.1.5 VOLD I BARNDOMSHJEMMET OG VOLD I VOKSENLIVET

De kvinder i undersøgelsen, der selv har været udsat for vold i barndomshjemmet, er mere udsat for vold i voksenlivet end de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet. Dette gælder både i forhold til voldens varighed i det seneste forhold og i forhold til antallet af former for vold, kvinderne har været udsat for. 190 kvinder har selv været udsat for vold i barndomshjemmet. Af disse har 40% været i et voldeligt forhold i mere end 5 år, mens det tilsvarende er 32% af de kvinder, der ikke har været

udsat for vold i barndomshjemmet.

Kvinder udsat for vold i barndomshjemmet er ligeledes i voksenlivet udsat for flere former for vold. 39% er udsat for 4 eller 5 former for vold, mens det tilsvarende kun er 24% af de kvinder, der ikke har været udsat for vold i barndomshjemmet, der er dette. Det er i særlig grad i forhold til den seksuelle vold, at kvinder, der har været udsat for vold i barndommen skiller sig ud, se figur 29. Mens mindre end hver fjerde (23%) af de kvinder, der ikke har været udsat for vold i barndommen, har været udsat for seksuel vold i voksenlivet, gælder det for 40% af kvinderne, der har været udsat for vold i barndomshjemmet. Ligeledes er der næsten 10 procentpoint flere kvinder, der har været udsat for vold i barndomshjemmet, der angiver at have været udsat for enten materiel eller økonomisk vold i voksenlivet, end

FIGUR 29: Former for vold i voksenlivet, fordelt på at være udsat for vold i barndomshjemmet. Procentvis fordeling. N=778, N=190

kvinder der ikke har været udsat for vold i barndomshjemmet.

7.2 MISBRUG OG PSYKISKE LIDELSER I BARNDOMSFAMILIEN

En anden belastningsfaktor der er spurgt til i undersøgelsen, er misbrug og psykiske lidelser i kvindens barndomsfamilie. Hver fjerde kvinde (24%) i undersøgelsen angiver, at der var personer i familien, der havde et alkohol- eller stofmisbrug⁷.

Der er sammenfald mellem forekomsten af misbrug og vold i barndomshjemmet. I de familier, hvor der er misbrug, er der også vold og omvendt. Det er ikke muligt med denne undersøgelse at sige noget om, at misbrug fører til vold eller at vold fører til misbrug, men blot at de to fænomener ofte optræder i samme familier.

Det er hyppigst faderen, der havde et alkohol- eller stofmisbrug. Dette er tilfældet i 13% af familierne. Moderen havde et misbrug i 9% af familierne. For 4% af kvinderne i undersøgelsen, svarende til 38 kvinder, havde begge forældrene et misbrug. I 5% af familierne var det søskende, der havde et misbrug, og 5% af kvinderne angiver, at andre i familien havde et stof- eller alkoholmisbrug. "Andre" dækker primært over forældrenes søskende, bedsteforældre eller stedforældre.

5% af kvinderne angiver, at én person i familien var i behandling for sit misbrug, og 1% af kvinderne (7 kvinder) angiver, at flere i familien var i behandling. Det svarer til, at der i hver tyvende kvindes familie har været mindst ét familiemedlem i behandling for enten alkohol- eller stofmisbrug. Der er således langt færre, der har været i behandling end antallet af familiemedlemmer, der har haft et alkohol- eller stofmisbrug.

Også for en relativ stor andel af kvinderne (15%) har der været personer i familien med psykiske lidelser, og for 11% af kvinderne har én eller flere personer i familien været i behandling for en psykisk lidelse. Dette er en overrepræsentation i forhold til befolkningen generelt. Mogens N. Christoffersens omfattende registeranalyse af børn født i 1966 og 1973 viser, at ca. 7,8% af en fødselsårgang har forældre, der har været indlagt for behandling for en psykisk lidelse (Christoffersen 1999: 10)

I 7% af familierne er det moderen, der har en psykisk lidelse, og i 3% af familierne er det faderen. 4% af kvinderne angiver, at søskende har haft psykiske lidelser, og 4% angiver, at andre i familien har haft psykiske lidelser. Dette er hyppigst bedsteforældre og dernæst forældrenes søskende.

Der er i undersøgelsen sammenfald mellem familier med vold og familier med psykiske

7. Der er i undersøgelsen spurgt samlet til alkohol- eller stofmisbrug. Tallene er derfor ikke sammenlignelige med opgørelser af befolkningens misbrug af alkohol eller stoffer hver for sig.

Sundhedsstyrelsen skønner, at der på landsplan er mindst 60.000 børn eller 5% børn, der lever i familier, hvor mindst én af forældrene har været indlagt på hospitalet med en alkoholrelateret sygdom, og hvor forældrenes alkoholforbrug i større eller mindre grad går ud over forældre- evnen. Der er betydelig risiko for, at disse børn er udsat for omsorgssvigt. Dertil kommer alle de familier, hvor forældrene drikker for meget, men ikke har været i direkte kontakt med sundhedsvæsenet. Ovenstående tal fra Sundhedsstyrelsen er således ikke direkte sammenlignelige med denne undersøgelses resultater, men kan blot bruges som et absolut minimumstal på, i hvor mange familier i befolkningen, der er alkoholproblemer.

En undersøgelse af voksne børn fra familier med misbrug viser, at omkring hver 3. af de børn, der er vokset op i familier, hvor mindst den ene forældre har været indlagt med en alkoholrelateret sygdom selv udvikler alkoholproblemer, mens lidt under halvdelen af disse børn får forskellige psykiske lidelser (Lindgård 2002).

lidelser. Undersøgelsen kan ikke sige noget om, hvorvidt psykiske lidelser fører til vold eller omvendt, men blot at der er et sammenfald. Ydermere er der sammenfald mellem familier med misbrug og psykiske lidelser. Der er 5% af kvinderne, der angiver, at der både var alkohol- eller stofmisbrug, psykiske lidelser og vold i deres familie.

7.3 OPVÆKST HOS INGEN, ÉN ELLER BEGGE FORÆLDRE

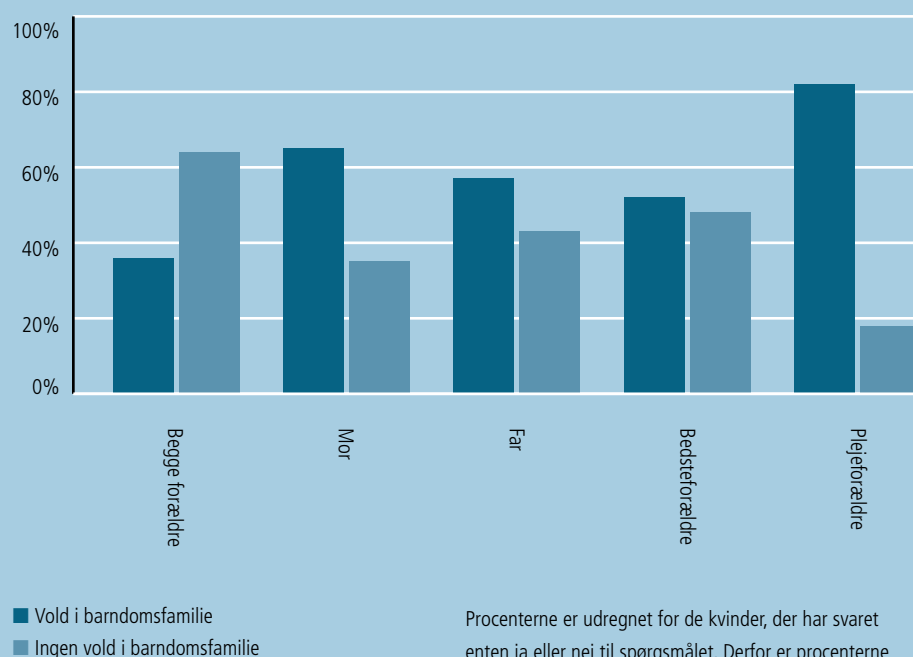
I undersøgelsen er der spurgt til, hvem kvinden boede hos det meste af sin barndom. Spørgsmålene skal afdække, i hvilken grad kvindernes opvækst har været præget af kontinuitet, tryghed og stabilitet, eller om der under opvæksten har været adskillelse fra en eller begge forældre, hvilket må betragtes som en belastningsfaktor for et barn

– også selv om adskillelsen skyldes vold (Wallerstein et al 2002).

Godt halvdelen (53%) af kvinderne i undersøgelsen har boet det meste af deres barndom med begge deres forældre, 16% er vokset op hos deres mor, og 3% hos deres far. 6% af kvinderne har boet det meste af deres barndom uden deres forældre, heraf har 3% boet hos deres bedsteforældre, 1,5% hos deres plejeforældre, og 1% på institution. 22% har ikke svaret på spørgsmålet.

30% af kvinderne i undersøgelsen har oplevet, at deres forældre er blevet skilt⁸. For hver tredje af kvinderne fandt skilsmissen sted, inden de var fyldt 3 år, og for godt hver tredje fandt skilsmissen sted, mens de var 3-9 år.

FIGUR 30: Hvem kvinden boede hos det meste af sin barndom i forhold til vold i barndomsfamilien. Procentvis fordeling. N=434, N=133, N=23, N=25, N=11

28% af kvinderne har i en længere periode levet adskilt fra en eller begge af sine forældre, mens hun var barn. 13% af kvinderne levede adskilt fra deres far, 12% af kvinderne levede adskilt fra begge deres forældre, og 3% levede adskilt fra deres mor. Hver fjerde af de kvinder, der har boet adskilt fra én eller begge forældre, angiver forældrenes skilsmisse som årsag til adskillelse fra én eller begge forældre. 9% af kvinderne angiver, at adskillelsen skyldes, at én af forældrene døde, 7% af kvinderne angiver, at de har været på institution, og 7% at den ene af forældrene enten var ukendt, eller ikke ønskede kontakt, og 7% af kvinderne boede adskilt fra en eller begge forældre på grund af misbrug.

De kvinder, der har boet sammen med deres forældre det meste af deres barndom, har i langt mindre grad end de øvrige kvinder, oplevet vold i barndomshjemmet, se figur 30.

36% af de kvinder, der har boet sammen med begge forældre det meste af barndommen, har oplevet vold i barndomshjemmet, mens det er over halvdelen af de kvinder, der ikke har boet sammen med begge forældre. Således har 65% af de kvinder, der har boet det meste af barndommen hos deres mor, og 57% af de kvinder, der har boet hos deres far, oplevet vold i barndomshjemmet.

7.4 DELKONKLUSION

Denne undersøgelse viser, at voldsramte kvinder på krisecenter har været udsat for en række belastningsfaktorer i deres barn-

dom. Særligt når det gælder oplevelse af vold i barndomsfamilien, er der en overrepræsentation blandt kvinderne på krisecentrene i forhold til befolkningen generelt.

At vokse op i et hjem med vold er en belastningsfaktor, der vil have varierende grad af negativ betydning, alt efter de øvrige vilkår barnet vokser op under. Voldsramte kvinder på krisecenter har i langt højere grad end befolkningen generelt oplevet vold i barndomshjemmet. Hver tredje kvinde i undersøgelsen har oplevet vold i barndomshjemmet.

Det er primært kvinderne selv og/eller deres mødre, der har været udsat for vold og primært fædrene (og stedfædrene), der har udøvet volden. Samlet set har hver femte (20%) kvinde i denne undersøgelse selv været udsat for vold i barndomshjemmet, og hver femte (19%) kvinde angiver, at moderen har været udsat for vold. To ud af tre (67%) af de kvinder, der selv har oplevet vold i barndomshjemmet, har selv børn.

Hver fjerde (23%) kvinde i undersøgelsen har oplevet fysisk vold i barndomsfamilien. Dette er en kraftig overrepræsentation i forhold til befolkningen generelt. En befolkningsundersøgelse fra 2000 viser, at 2,9%⁹ af alle børn mellem 0 og 15 år har overværet eller hørt fysisk vold mod deres mor. Endvidere viser en undersøgelse af 9. klasses elever, at 9% af pigerne har oplevet vold mod deres mor ("Unge trivsel 2002", Statens Institut for Folkesundhed). I denne undersøgelse af kvinder på krisecenter har

8. Det er ikke muligt at sammenligne med andelen af skilsmisser i befolkningen generelt, da antallet af skilsmisser er afhængig af, hvilket år ægteskabet er indgået.

9. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte har beregnet dette procenttal på baggrund af særkørsler fra datamaterialet fra SUSY 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

der i hver femte (20%) af kvindernes barndomsfamilie endvidere været psykisk vold, og 6% af kvinderne angiver, at der har været seksuel vold.

Undersøgelsens resultater tyder på, at kvinder, der selv har været udsat for vold i barndomshjemmet, er en særlig udsat gruppe kvinder på krisecenter. De kvinder, der selv har været udsat for vold i barndomshjemmet, er karakteriseret ved, at de er udsat for flere former for vold, har været længere tid i et voldeligt forhold, og i højere grad end de kvinder, der ikke har været udsat for vold i barndomshjemmet, er udsat for seksuel vold som voksne. Derudover har en lidt større andel af de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet, tidligere været på krisecenter. Og disse kvinder er betydeligt yngre end de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet. Denne gruppe af kvinder må betragtes som særligt sårbare.

Andre belastningsfaktorer, kvinderne har været udsat for i barndommen, er at vokse op med ét eller flere familiemedlemmer, der har et alkohol- eller stofmisbrug eller psykisk lidelse. Knap hver fjerde (24%) kvinde i undersøgelsen er vokset op med ét eller flere familiemedlemmer med enten et alkohol- eller et stofmisbrug, og hver sjette (15%) af kvinderne er vokset op med familiemedlemmer med en psykisk lidelse.

Halvdelen (53%) af kvinderne i undersøgelsen har boet sammen med begge sine forældre det meste af barndommen, hver sjette kvinde (16%) er vokset op hos sin mor og 3% hos sin far. 6% af kvinderne i undersøgelsen har boet det meste af deres barndom hos andre end deres forældre, fx hos bedste-

forældre eller i en plejefamilie. De kvinder, der ikke har boet sammen med begge deres forældre det meste af deres barndom, har i højere grad oplevet vold i barndomshjemmet.

Det er væsentligt at pointere, at det ikke på baggrund af denne undersøgelses data-materiale er muligt at slutte nogle direkte årsagssammenhænge mellem kvindernes opvækstvilkår og voksenliv. Det er således ikke muligt at drage konklusioner om risikoen for at opleve vold i voksenlivet, hvis man har oplevet vold eller andre negative belastningsfaktorer i barndomshjemmet. Det skyldes, at undersøgelsen ikke kan belyse, hvor mange andre kvinder, der har haft tilsvarende opvækstbetingelser, og som ikke i voksenlivet er blevet udsat for vold. Ser man nærmere på empiriske studier af sociale problemer over generationer, viser det sig, at langt størstedelen af de børn, der vokser op i belastede familier, formår at skabe sig en "normal" tilværelse. Selv om børn fra problemfyldte familier har en overhyp-pighed for selv at få sociale problemer som voksne, i forhold til børn, der er vokset op i familier uden alvorlige sociale problemer, er det altså fortsat størstedelen af børnene, der ikke får problemer som voksne. Det er således mere relevant at tale om, at belastningsfaktorer i barndommen kan give en øget risiko for sociale problemer i voksenlivet (Ejrnæs, Gabrielsen og Nørrung 2004).

8 Kvindernes kontakt til det sociale hjælpesystem

Vold mod kvinder er ikke et individuelt problem for den enkelte voldsramte kvinde. Det er et samfundsanliggende. Volden har såvel sundhedsmæssige, som sociale konsekvenser for kvinden og hendes eventuelle børn. Som det er fremgået af de foregående kapitler, er kvinder på krisecenter ofte udsat for en række andre sociale belastninger ud over volden. Mange voldsramte kvinder har derfor brug for en særlig støtte fra det sociale hjælpesystem. Dels for at bryde ud af det voldelige forhold, og dels for at afhjælpe følgevirkningerne af volden. Vold mod kvinder kræver således en særlig socialpo-

litisk indsats¹. Dette kapitel omhandler den primære sociale indsats på området, nemlig de sociale forvaltningers hjælp og rådgivning til voldsramte kvinder.

Undersøgelsen afdækker, i hvilken grad de voldsramte kvinder er i kontakt med det sociale hjælpesystem, hvilken hjælp de modtager, og hvordan de oplever mødet med systemet. Undersøgelsen sætter fokus på kvindernes kontakt med det sociale hjælpesystem generelt og specifikt i forhold til volden og belyser kontakten både før og under opholdet på krisecenter².

1. Se regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder 2002-2004 samt regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder og børn i nære relationer 2005-2008. www.lige.dk.

2. Krisecentermedarbejderne har tilkendegivet, at det har været vanskeligt at svare på spørgsmålene om mødet med socialforvaltningen, da disse spørgsmål er af meget generel karakter. Dels kan kvindernes kontakt til systemet indebære kontakt med flere forskellige sagsbehandlere, hvoraf nogle møder er positive og andre negative. Dels kan det være krisecentermedarbejderne, der har iværksat kontakt til socialforvaltningen eller sørget for, at kvinderne i deres kontakt med det sociale hjælpesystem har fået den hjælp, de har haft behov for.

8.1 KONTAKT TIL SOCIALFORVALTNINGEN INDEN FOR DE SIDSTE 2 ÅR

Hovedparten af kvinderne i undersøgelsen, svarende til 84%, har inden for de sidste 2 år haft kontakt med en sagsbehandler i socialforvaltningen i sin bopælskommune. Kvindernes kontakt til socialforvaltningen har ikke nødvendigvis handlet om volden, men en række andre forhold såsom kontanthjælp, boliganvisning, etableringshjælp, psykologhjælp, foranstaltninger i forhold til familien og aktivering. At kvinden har været i kontakt med socialforvaltningen om disse forhold, kan i flere tilfælde være en konsekvens af volden, fx kan hun have brug for at tale med en psykolog om volden, eller hun kan have brug for en ny bolig for at komme væk fra den, der udøver vold imod hende.

Lidt under halvdelen af kvinderne i un-

dersøgelsen (42%) har været i kontakt med socialforvaltningen i forbindelse med kontanthjælp, godt en tredjedel (37%) har været i kontakt med socialforvaltningen i forbindelse med ansøgning om bolig gennem kommunen, en tredjedel (33%) i forbindelse med foranstaltninger i forhold til familien, og knap en fjerdedel (23%) i forbindelse med etableringshjælp. 16% af kvinderne har været i kontakt med socialforvaltningen for at få psykologhjælp, 10% i forbindelse med tolkebistand, og 9% i forbindelse med aktivering. Se tabel 8. "Andet" dækker primært over kontakt vedrørende ophold på krisecenter eller betaling heraf. 97 kvinder, svarende til 12% af kvinderne, har haft en sådan kontakt. Derudover dækker "andet" bl.a. boligstøtte og overlevelshjælp.

En lidt større andel af de ikke-danskfødte kvinder har inden for de sidste 2 år haft

TABEL 8: Kontakt til socialforvaltningen

	Antal	Procent
Kontanthjælp	326	42%
Boliganvisning	288	37%
Foranstaltninger i forhold til familien	261	33%
Etableringshjælp	179	23%
Psykologhjælp	126	16%
Tolkebistand	77	10%
Aktivering	68	9%
Andet	249	32%
Ved ikke	32	4%

Antal kvinder, der har været i kontakt med socialforvaltningen de sidste 2 år 782

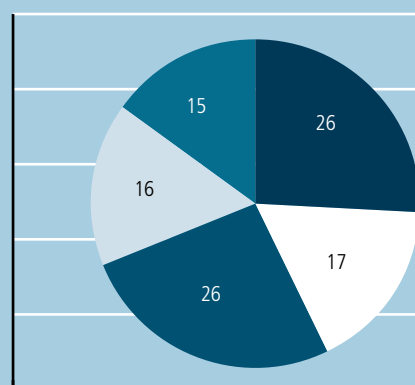
kontakt med socialforvaltningen. 89% af de ikke-danskfødte og 80% af de danskfødte kvinder har haft kontakt med socialforvaltningen. Der er forskel på, hvad de danskfødte og de ikke-dansk fødte kvinders kontakt til socialforvaltningen har handlet om. Mens over halvdelen (54%) af de ikke-danskfødte kvinder har haft kontakt med socialforvaltningen i forbindelse med kontanthjælp, har under en tredjedel af de danskfødte kvinder (30%) haft denne type kontakt. Derudover har de ikke-danskfødte kvinders kontakt i lidt højere grad handlet om boliganvisning end de danskfødte kvinder. Det gælder for 43% af de ikke-danskfødte kvinder og for 30% af de danskfødte kvinder. Ligeledes har de ikke-danskfødte kvinder i lidt højere grad (18%) haft kontakt til en sagsbehandler om psykologhjælp end de danskfødte kvinder (14%). Endvidere har kontakten med socialforvaltningen for

21% af de ikke-danskfødte kvinder, handlet om tolkehjælp. Der er ingen forskel på danskfødte og ikke-danskfødte kvinder, når kontakten har handlet om foranstaltninger i forhold til familien eller etableringshjælp.

8.1.1 KVINDERNES TILFREDSHED MED STØTTEN FRA SOCIALFORVALTNINGEN

Undersøgelsen afdækker kvindernes oplevelse af støtten fra socialforvaltningen. Kvindernes tilfredshed med støtten er ikke entydig positiv eller negativ. Tværtimod viser undersøgelsen, at der både er en stor gruppe kvinder, svarende til 43%, der er tilfredse og meget tilfredse med den støtte, de har modtaget fra socialforvaltningen, og en stor gruppe kvinder, svarende til 31%, der er utilfredse eller meget utilfredse. Hver fjerde (26%) kvinde i undersøgelsen er hverken tilfreds eller utilfreds med støtten fra socialforvaltningen. Se figur 31.

FIGUR 31: Kvindernes tilfredshed med støtten fra socialforvaltningen de sidste 2 år. Procentvis fordeling. N=448

- Meget tilfreds
- Tilfreds
- Hverken eller
- Utilfreds
- Meget utilfreds

Figurfelterne læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned.

8.1.2 KVINDENS OPLEVELSE AF MØDET MED SOCIALFORVALTNINGEN

For at indfange kvindernes oplevelse af mødet med socialforvaltningen er der i undersøgelsen opstillet en række henholdsvis positive og negative beskrivelser til at karakterisere mødet med socialforvaltningen.

Undersøgelsen viser, at kvindernes oplevelse af mødet med socialforvaltningen ikke er entydig positiv eller negativ, men på en række områder er andelen af kvinder, der har en positiv oplevelse af mødet med socialforvaltningen, dog en del højere end andelen af kvinder, der har en negativ oplevelse. Således har 41% af kvinderne angivet at være blevet respektfuldt, ligeværdigt og menneskeligt behandlet, mens kun halvt så mange (21%) kvinder har angivet det modsatte, se tabel 9. 43% af kvinderne

har oplevet engagement og ærlighed fra socialforvaltningens side i forhold til sine problemer, mens hver femte kvinde (20%) har oplevet, at dette manglede i mødet med systemet. Mere end hver fjerde kvinde (27%) i undersøgelsen har haft en positiv oplevelse af sagsbehandleren som sin advokat og sit talerør til systemet, mens lige så mange kvinder (28%) har haft den modsatte oplevelse. Næsten hver tredje kvinde (31%) har oplevet at blive aktivt involveret i arbejdet med sit eget liv og sine egne problemer, mens hver sjette kvinde (16%) eksplicit angiver ikke at have oplevet dette.

8.2 KVINDERNES KONTAKT MED SOCIALFORVALTNINGEN I RELATION TIL VOLDEN

Omkring 2 ud af 3 (70%) kvinder i undersøgelsen angiver, at de på et tidspunkt har haft

TABEL 9: Kvindens generelle karakteristik af mødet med socialforvaltningen

	Antal	Procent
Kvinden behandles respektfuldt, ligeværdigt og menneskeligt	189	41%
Kvinden har oplevet sagsbehandleren som sin "advokat", sit talerør til systemet	128	28%
Kvinden har oplevet engagement og ærlighed i forhold til sine problemer	196	43%
Kvinden har oplevet at være blevet aktivt involveret i arbejdet med sit eget liv og sine egne problemer	140	31%
Kvinden blev mødt med mangel på respekt, ligeværdighed og menneskelighed	94	21%
Kvinden har oplevet sagsbehandleren som systemets talerør, ikke som sin "advokat"	125	27%
Kvinden har oplevet mangel på engagement og ærlighed i forhold til sine problemer	93	20%
Kvinden har oplevet, at hun ikke er blevet involveret i arbejdet med sit liv og sine problemer	71	16%
Total	456	

kontakt med socialforvaltningen i relation til volden. Ikke-danskfødte kvinder har i højere grad end danskfødte kvinder haft en sådan kontakt. 80% af de ikke-danskfødte kvinder har haft kontakt i relation til volden, mens kun 62% af de danskfødte kvinder har haft denne type kontakt.

Uanset kvindernes fødeland handler deres kontakt til socialforvaltningen hyppigst om ophold på krisecenter (80% for danskfødte kvinder og 83% for ikke-danskfødte kvinder). Se figur 32.

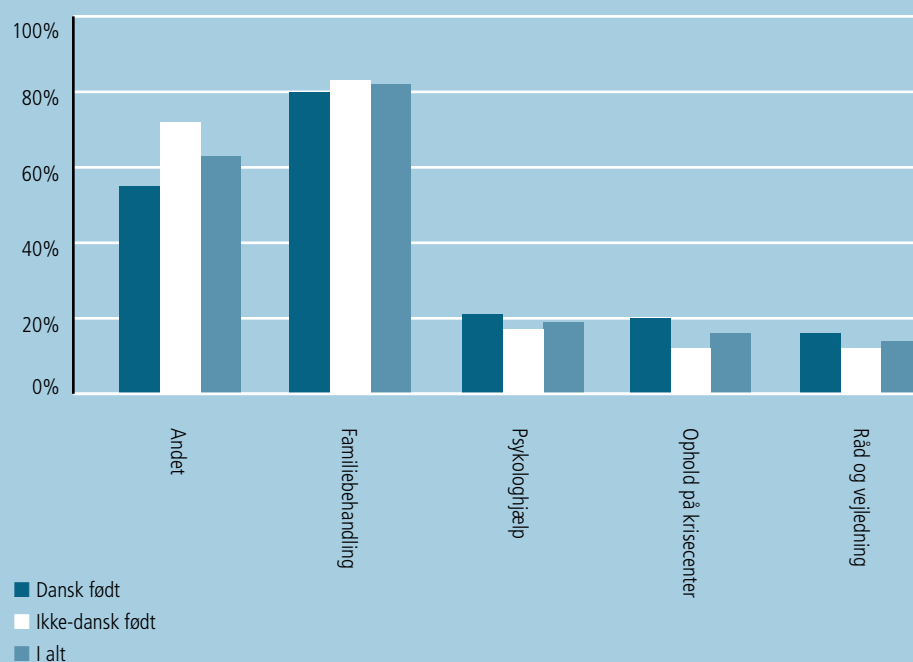
Der er forskel på, hvad henholdsvis danskfødte kvinder og ikke-danskfødte kvinder henvender sig til socialforvaltningen om. Mens knap tre fjerdedele (73%) af de ikke-danskfødte kvinder henvender sig for at få råd og vejledning, er dette kun tilfældet

for godt halvdelen (55%) af de danskfødte kvinder. De danskfødte kvinder henvender sig til gengæld i højere grad for at få psykologhjælp og familiebehandling. 21% af de danskfødte kvinder har således henvendt sig om psykologhjælp i relation til volden. 17% af de ikke-danskfødte kvinder har henvendt sig om denne type hjælp. 20% af de danskfødte kvinder har henvendt sig om familiebehandling i relation til volden, mens dette kun er tilfældet for 12% af de ikke-danskfødte kvinder.

8.2.1 KVINDERNES OPLEVELSE AF STØTTENS RELEVANS

Halvdelen af kvinderne (55%) i undersøgelsen oplever, at den støtte, de har modtaget af socialforvaltningen i relation til volden, har været relevant i den aktuelle situation, lidt over en fjerdedel (28%) finder ikke

FIGUR 32: Former for støtte i relation til volden. Procentvis fordeling. N=295, N=332, N=651

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

støtten relevant, og for en femtedel (18%) kendes oplevelsen af støtten fra socialforvaltningen specielt i relation til volden ikke, da der enten har svaret "ved ikke" eller der ikke er svaret på spørgsmålet.

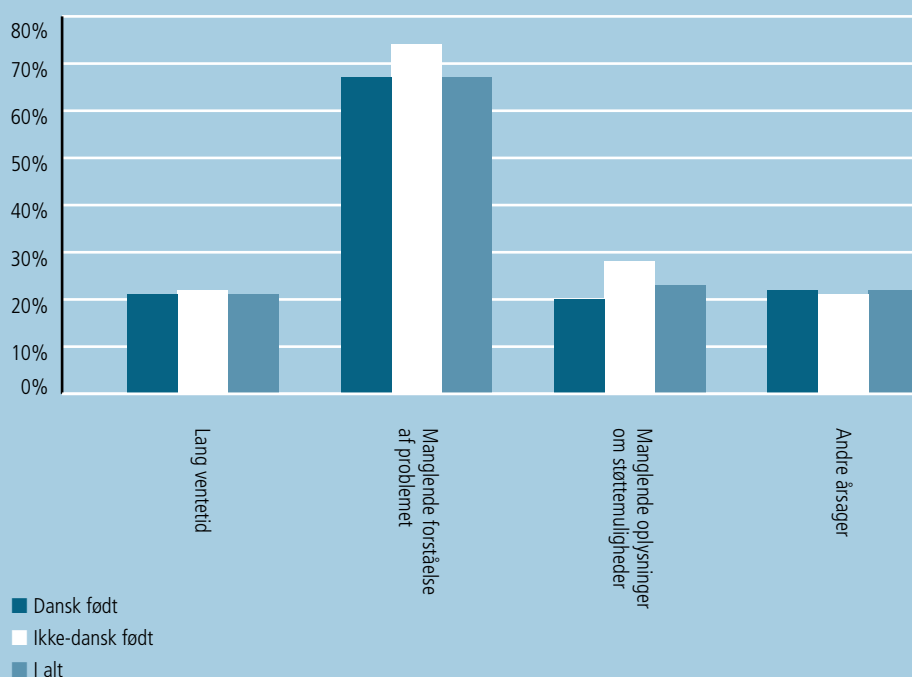
Undersøgelsen indeholder også viden om årsagen til, at kvinderne ikke har oplevet støtten som relevant. Det er bemærkelsesværdigt, at den primære årsag til, at kvinderne ikke har oplevet støtten fra socialforvaltningen som relevant, er manglende forståelse af voldsproblematikken fra sagsbehandlerens side. To tredjedele (67%) af de danskfødte kvinder, og tre fjerdedele (74%) af de ikke-danskfødte kvinder angiver således manglende forståelse af voldsproblematikken som årsag til, at de ikke har oplevet støtten fra socialforvaltningen som relevant. Se figur 33.

Uanset fødeland angiver en femtedel af kvinderne (20%), at lang ventetid på en samtale med en sagsbehandler, er en af årsagerne til, at de ikke har oplevet støtten som relevant. En femtedel (20%) af de danskfødte kvinder angiver manglende oplysninger om støttemuligheder som årsag til, at de ikke fandt støtten relevant, mens lidt over en fjerdedel (28%) af de ikke-danskfødte kvinder angiver dette som årsag. Kategorien "andre årsager" dækker bl.a. over, at sagsbehandleren ikke overholder aftaler, afslår at hjælpe, eller at sagsbehandlingen er langsom.

8.2.2 KVINDERNES TILFREDSHED MED STØTTEN FRA SOCIALFORVALTNINGEN I RELATION TIL VOLDEN

Undersøgelsen afdækker også kvindernes tilfredshed med den støtte, de har fået af

FIGUR 33: Årsager til at kvinden ikke oplevede støtten som relevant. Procentvis fordeling. N=295, N=332, N=651

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

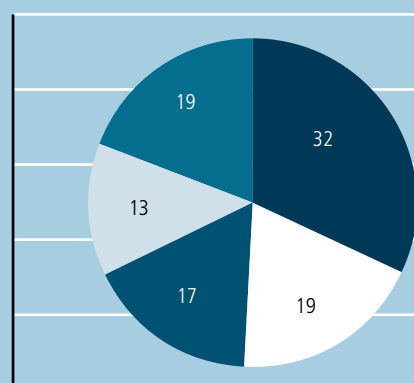
socialforvaltningen specielt i relation til volden. Hver tredje kvinde (32%) angiver at være meget tilfreds med hjælpen fra socialforvaltningen i relation til volden, og hver femte (19%) kvinde angiver at være tilfreds. Det betyder, at halvdelen (51%) af kvinderne enten er tilfredse eller meget tilfredse med den støtte, de har modtaget fra socialforvaltningen i relation til volden, se figur 34. Hver femte (19%) kvinde er meget utilfreds med støtten, og 13% af kvinderne er utilfredse. Alt i alt er altså hver tredje kvinde (32%) i undersøgelsen utilfreds eller meget utilfreds med støtten fra socialforvaltningen i relation til volden.

I kvindernes uddybende beskrivelser af, hvorfor de er tilfredse eller utilfredse med den hjælp, de har modtaget fra socialforvaltningen, er et centralt omdrejningspunkt, om

de har oplevet at blive taget alvorligt, troet på, forstået og lyttet til. Ikke alle sagsbehandlere har tilsyneladende viden om vold mod kvinder og forståelse for, at voldsramte kvinder har behov for hjælp både på kort og på lang sigt. Derudover oplever en del af kvinderne, at kommunen ikke vil betale for et krisecenterophold, hvilket af kvinderne opfattes som manglende forståelse for den situation, de befinder sig i.

I Pia Rovsing Clemmensens undersøgelse af voldsramte kvinders møde med det sociale system, "Den rette hjælp – til voldsramte kvinder" (2005), fremhæver hun, at voldsramte ønsker en åben og fordomsfri kommunikation med sagsbehandleren. Tillid til at sagsbehandleren kan hjælpe, og at sagsbehandleren har viden om voldsproblematikker, er i denne sammenhæng helt central.

FIGUR 34: Tilfredshed med støtte fra socialforvaltningen i relation til volden. Procentvis fordeling. N=432

- Meget tilfreds
- Tilfreds
- Hverken eller
- Utilfreds
- Meget utilfreds

Figurfeltene læses med uret og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned.

Clemmensens undersøgelse peger også på, at voldsramte kvinder har et stort behov for anerkendelse fra sagsbehandleren, i form af accept og forståelse for den specielle situation, de er i som følge af volden (Clemmenssen 2005).

8.3 DELKONKLUSION

Hovedparten af kvinderne i undersøgelsen, svarende til 84%, har inden for de sidste 2 år haft kontakt med en sagsbehandler i socialforvaltningen i deres bopælskommune. Kvindernes kontakt til socialforvaltningen har ikke nødvendigvis handlet om volden, men en række andre forhold såsom kontanthjælp, boliganvisning, etableringshjælp, psykologhjælp, foranstaltninger i forhold til familien og aktivering. At kvinden har været i kontakt med socialforvaltningen om disse forhold, kan i flere tilfælde være en konsekvens af volden, fx kan hun have brug for at tale med en psykolog om volden, eller hun kan have brug for en ny bolig for at komme væk fra den, der udøver vold imod hende.

Kvindernes tilfredshed med den støtte, de har modtaget fra socialforvaltningen, er ikke entydig positiv eller negativ. Tværtimod viser undersøgelsen, at der både er en stor gruppe kvinder, svarende til 43%, der er meget tilfredse og tilfredse med den støtte, de har modtaget fra socialforvaltningen, og en stor gruppe kvinder, svarende til 31%, der er meget utilfredse eller utilfredse. Hver fjerde (26%) kvinde i undersøgelsen er hverken tilfreds eller utilfreds med støtten fra socialforvaltningen.

Der er både forskelle og ligheder, når det gælder danskfødte og ikke-danskfødte kvinders kontakt til socialforvaltningen de sidste 2 år. Mens over halvdelen (54%) af de ikke-danskfødte kvinder har haft kontakt med socialforvaltningen i forbindelse med

kontanthjælp, har under en tredjedel af de danskfødte kvinder (30%) haft denne type kontakt. Derudover har de ikke-danskfødte kvinders kontakt i lidt højere grad end de danskfødte kvinders handlet om boliganvisning. Det gælder for 43% af de ikke-danskfødte kvinder og 30% af de danskfødte kvinder. Næsten en lige stor andel af danskfødte og ikke-danskfødte kvinder har haft kontakt til en sagsbehandler om psykologhjælp, og der er ingen forskel, når det gælder kontakt vedrørende foranstaltninger i forhold til familien eller etableringshjælp.

Undersøgelsen viser, at kvindernes oplevelse af mødet med socialforvaltningen ikke er entydig positiv eller negativ, men på en række områder er andelen af kvinder, der har en positiv oplevelse af mødet med socialforvaltningen, dog en del højere end andelen af kvinder, der har en negativ oplevelse. Således har 41% af kvinderne angivet at være blevet respektfuldt, ligeværdigt og menneskeligt behandlet, mens kun halvt så mange (21%) kvinder har angivet det modsatte. 43% af kvinderne har oplevet engagement og ærlighed fra socialforvaltningen side i forhold til deres problemer, mens hver femte kvinde (20%) har oplevet, at dette manglede i mødet med systemet. Mere end hver fjerde kvinde (27%) i undersøgelsen har haft en positiv oplevelse af sagsbehandleren som sin advokat og sit talerør til systemet, mens lige så mange kvinder (28%) har haft den modsatte oplevelse.

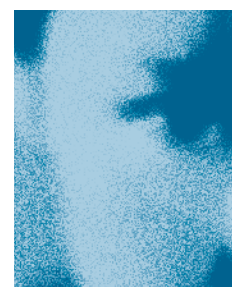
Næsten tre ud af fire (70%) af kvinderne i undersøgelsen har haft kontakt med socialforvaltningen specielt i relation til volden. De ikke-danskfødte kvinder har i højere grad end de danskfødte kvinder haft en sådan kontakt. 62% af de danskfødte og 80% af de ikke-danskfødte har haft kontakt til socialforvaltningen i forbindelse med den

vold, de er udsat for. Uanset fødeland har kontakten med socialforvaltningen i relation til volden, for fire ud af fem kvinder, handlet om ophold på krisecenter. De ikke-danskfødte kvinder søger, i højere grad end danskfødte kvinder, råd og vejledning i relation til volden. Næsten tre ud af fire af de ikke-danskfødte kvinder har henvendt sig til socialforvaltningen for at få råd og vejledning i forbindelse med volden, mens hver anden danskfødte kvinde har gjort dette.

Halvdelen (55%) af kvinderne har oplevet den støtte de modtog i relation til volden som relevant, lidt over en fjerdedel (28%) har ikke oplevet denne støtte som relevant. Det er bemærkelsesværdigt, at den primære årsag til, at kvinderne ikke har oplevet støtten fra socialforvaltningen som relevant, er manglende forståelse af voldsproblematikken fra sagsbehandlerens side. To tredjedele (67%) af de danskfødte kvinder, og tre fjerdedele (74%) af de ikke-danskfødte kvinder angiver således manglende forståelse af voldsproblematikken som årsag til, at de ikke har oplevet støtten som relevant.

Andre årsager til, at kvinderne i undersøgelsen ikke har oplevet støtten fra socialforvaltningens side som relevant, er manglende oplysninger om støttemuligheder og lang ventetid på at få et møde i stand med en sagsbehandler. Mellem hver fjerde og hver femte voldsramte kvinde har således ikke følt sig tilstrækkeligt oplyst om støttemuligheder. Hver femte kvinde har oplevet lang ventetid på at få et møde i stand med deres sagsbehandler. De kvinder, der ikke umiddelbart efter deres indflytning på krisecenter kan komme i kontakt med deres sagsbe-

handler, eller må vente lang tid på at få et møde, står uden kendskab til deres økonomiske grundlag. Ofte ved de derfor heller ikke, hvor længe de kan blive boende i sikkerhed på krisecentret. Dette forhold skaber utryghed. For at kvinderne kan komme videre i deres liv, er det altafgørende, at alle praktiske og økonomiske forhold vedrørende deres situation falder på plads inden for en overskuelig periode. Først derefter vil de magte at bearbejde de traumatiske oplevelser, de har været udsat for.

9 Marginalisering og social udsathed

At være udsat for vold i en kortere eller længere periode har for størstedelen af kvinderne i denne undersøgelse alvorlige følgevirkninger. Dette kapitel vil beskrive, hvordan volden i samspil med en række andre faktorer kan være medvirkende til marginalisering på ét eller flere livsområder.

At være marginaliseret er kendetegnet ved en ufrivillig, ufuldstændig deltagelse på et eller flere livsområder, hvor der fra samfundets side hersker normative forventninger om deltagelse (Juul Kristensen 2000). Arbejdsmarkedsdeltagelse, uddannelse, fritidsaktiviteter, familiære og sociale netværk og at have en egen fast bolig, udgør alle sådan-

ne livsområder. En relativ ringe indkomst kan medføre basale afsavn på et eller flere livsområder. Der kan tales om forskellige grader af marginalisering, og marginalitet er således afhængig af, hvor mange livsområder, det enkelte menneske er marginaliseret i forhold til, og hvor omfattende marginaliseringen er inden for de forskellige områder.

Marginalisering indebærer begrænset kontrol over egen sociale eksistens, og marginaliserede personer kan følgelig karakteriseres som socialt udsatte. En socialt udsat person er ifølge sociolog Jørgen Elm Larsen “en person, der er karakteriseret ved en farebiografi” (Elm-Larsen i Udsat nr. 4, 2005). Det

vil sige en person, som har et liv og et livsforløb vedkommende ikke længere kan eller har svært ved at styre eller retningsgive.

De voldsramte kvinders arbejdsmarkedstilknytning bliver i denne undersøgelse anset for at være en væsentlig indikator for kvindernes risiko for at være eller at blive marginaliserede. Kapitlet indledes derfor med en kort generel beskrivelse af voldsramte kvinders arbejdsmarkedstilknytning. Arbejdsmarkedstilknytning defineres ud fra lønindkomst eller sygedagpenge. Sygedagpenge medtages bl.a., fordi det dækker, at en del kvinder bliver sygemeldt, når de flytter ind på et krisecenter. Kvinder, der modtager sygedagpenge, er ved længere tids sygemelding i risiko for at miste deres arbejde.

I dette kapitel vil der særligt være fokus på tre grupper af voldsramte kvinder på krisecenter: Ufaglærte kvinder, enlige forsørgere og kvinder uden dansk statsborgerskab. Det vurderes på baggrund af denne undersøgelse, at en større andel af de enlige forsørgere og kvinder uden dansk statsborgerskab er eller har særlig risiko for at blive marginaliserede og socialt udsatte, og det vil blive belyst, hvad der kendetegner disse gruppers livsvilkår.

9.1 VOLDSRAMTE KVINDERS TILKNYTNING TIL ARBEJDSMARKEDET

Kvinder på krisecenter er karakteriseret ved generelt at have en meget ringe tilknytning til arbejdsmarkedet. Kun hver fjerde voldsramte kvinde (20% med lønindkomst og 6% modtager sygedagpenge) i undersøgelsen har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mens det tilsvarende er 68% af den 15-65-årige kvindelige danske befolkning, der har en lønindkomst (Statistikbanken, tabel AKU1, Danmarks Statistik). At langt størstedelen

af kvinderne på krisecenter ikke har nogen arbejdsmarkedstilknytning betyder, at de er afkoblet fra ét af samfundets centrale systemer. Dette har indflydelse på deres umiddelbare økonomiske situation, for deres muligheder for selv at tilrettelægge deres fremtidige livsforløb, og for at indgå i de sociale netværk, der eksisterer på en arbejdsplads. De har heller ikke, i samme grad som andre, råd til at deltage i sociale aktiviteter. For voldsramte kvinder, der i forvejen i større eller mindre grad er socialt isolerede som en konsekvens af volden, kan deres økonomiske situation således medvirke til yderligere marginalisering, eller til at det er svært at bryde ud af den sociale isolation. I de følgende afsnit belyses forskellige forhold, der spiller ind på de voldsramte kvinders arbejdsmarkedstilknytning.

9.1.1 ALDER OG ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING

Undersøgelsen viser, at der er en sammenhæng mellem de voldsramte kvinders alder og deres tilknytning til arbejdsmarkedet. For kvinder under 50 år er andelen, der har en arbejdsmarkedstilknytning, mindre jo yngre kvinderne er. For kvinder på 50 år eller derover er andelen af kvinder med en arbejdsmarkedstilknytning ligeledes mindre jo ældre kvinderne er, se figur 35 (s. 80).

I den mindre gruppe af kvinder under 20 år har kun 13% en lønindkomst, mens over halvdelen (57%) af kvinderne i denne aldersgruppe modtager kontanthjælp. I den store gruppe af kvinder i alderen 20-29 år er det kun hver femte (20%) kvinde, der er tilknyttet arbejdsmarkedet. Denne andel er lidt større blandt de 30-39-årige kvinder, hvor hver fjerde (27%) kvinde er tilknyttet arbejdsmarkedet. Det er blandt kvinderne i aldersgruppen 40-49 år, at der er flest, der har en arbejdsmarkedstilknytning. Mere end

hver tredje kvinde (37%) i alderen 40-49 år er tilknyttet arbejdsmarkedet enten via en lønindkomst eller via sygedagpenge. Andelen af kvinder, der er tilknyttet arbejdsmarkedet, er mindre for kvinder over 50 år. Næsten hver tredje kvinde (31%) i alderen 50-59 år er tilknyttet arbejdsmarkedet, mens det gælder for hver femte kvinde (20%) på 60 år eller derover. For den meget lille gruppe over 60 år skal det dog bemærkes, at 70% af disse kvinder er på pension.

9.1.2 UDDANNELSESNIVEAU OG ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING

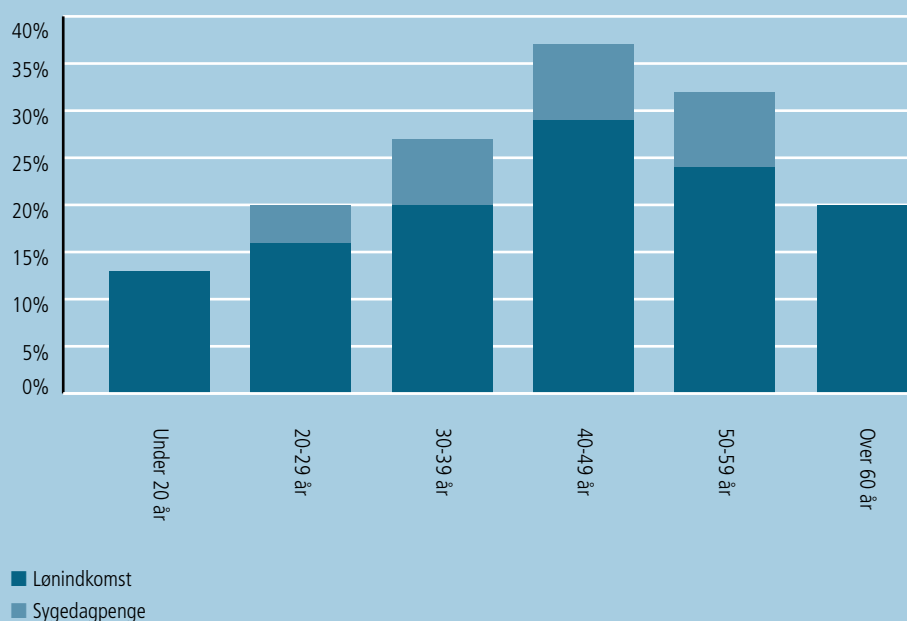
Næsten halvdelen (48%) af kvinderne på krisecenter har højst fuldført en folkeskoleuddannelse. Ifølge Danmarks Statistik har 35% af den 15-69-årige kvindelige befolkning folkeskolen som højst gennemførte uddannelse (Danmarks Statistik, statistik-

banken, tabel HFU2). Der er således en væsentlig større andel kvinder på krisecenter, som ikke har nogen erhvervsuddannelse, der kvalificerer dem til arbejdsmarkedet og kan derved betegnes som ufaglærte.

Undersøgelsen viser en sammenhæng mellem de voldsramte kvinders uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstilknytning, se figur 36. Ser man på dens store gruppe af kvinder med en folkeskoleuddannelse, som den højest opnåede uddannelse, er det kun 15% af kvinderne, der har tilknytning til arbejdsmarkedet. I denne store gruppe af ufaglærte kvinder modtager langt over halvdelen (57%) kontanthjælp.

De faglærte kvinder har en langt bedre arbejdsmarkedstilknytning end de ufaglærte kvinder med en folkeskoleuddannelse. 48%

FIGUR 35: Arbejdsmarkedstilknytning og alder. Procentvis fordeling.
N=46, N=306, N=369, N=163, N=51, N=10

af de faglærte kvinder har tilknytning til arbejdsmarkedet. De faglærte kvinder udgør 10% af kvinderne i undersøgelsen, hvilket er en væsentlig mindre andel end i den kvindelige befolkning generelt, hvor 31% er faglærte.

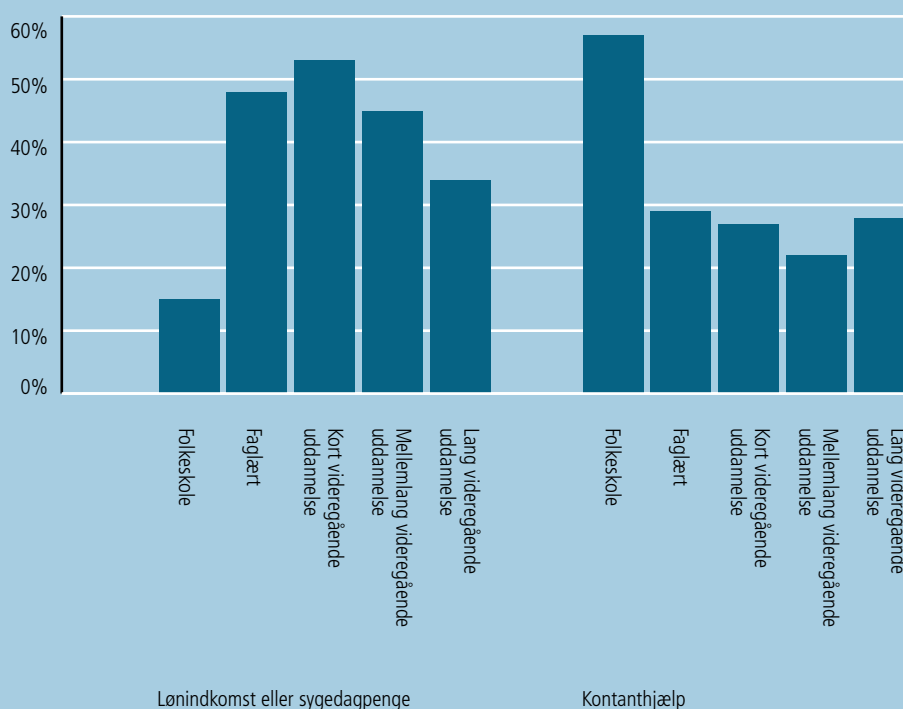
Den største andel kvinder på krisecenter med tilknytning til arbejdsmarkedet, er kvinderne med en kort videregående uddannelse. 53% af disse kvinder har en tilknytning til arbejdsmarkedet. Gruppen udgør 14% af kvinderne i undersøgelsen, mens de kun udgør 4% af den kvindelige befolkning generelt.

Andelen af kvinder på krisecenter med henholdsvis en mellemlang eller en lang uddannelse svarer til den kvindelige befolkning generelt. 13% af kvinderne har en

mellemlang uddannelse, og 4% har en lang uddannelse. Selv om det er en mindre andel af disse kvinder, der har tilknytning til arbejdsmarkedet, end kvinder med en faglært eller en kort videregående uddannelse, har de stadig langt bedre tilknytning til arbejdsmarkedet end gruppen af kvinder med en folkeskoleuddannelse. Blandt kvinder med en mellemlang uddannelse, finder man den laveste andel (22%), der er på kontanthjælp.

Sociolog Jørgen Elm-Larsen konkluderer ligeledes i "Fattigdom og social eksklusion. Tendenser i Danmark over et kvart århundrede" (2004), at det at være ufaglært øger sandsynligheden for fattigdom og social eksklusion. En status som lønmodtager beskytter i dag i høj grad mod social eksklusion. I 2002 er der stort set ingen lønmodtagere, heller ikke blandt ufaglærte

FIGUR 36: Arbejdsmarkedstilknytning og uddannelsesniveau. Procentvis fordeling.
N=390, N=73, N=104, N=102, N=29

arbejdere, som er socialt marginaliserede på mange områder på én gang. Arbejdsløse er betydeligt dårligere stillet levekårsmæssigt end lønmodtagere, og hovedparten af disse arbejdsløse har en baggrund som ufaglærte arbejdere (Elm-Larsen 2004).

9.1.3 ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING OG TIDLIGERE KRISECENTEROPHOLD

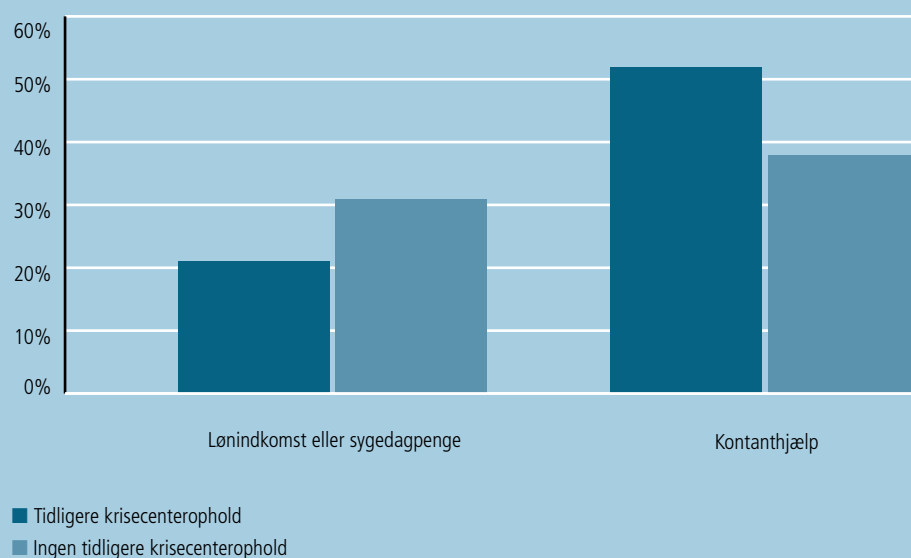
Undersøgelsen viser, at der er forskel på arbejdsmarkedstilknytningen for kvinder, der tidligere har været på krisecenter og kvinder, der ikke tidligere har været på krisecenter. Andelen af kvinder, der er tilknyttet arbejdsmarkedet, er mindre for de kvinder, der tidligere har været på krisecenter, se figur 37.

Kun hver femte (20%) af de voldsramte

kvinder, der tidligere har boet på krisecenter, har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mens knap hver tredje (31%) af de kvinder, der ikke tidligere har boet på krisecenter, har en sådan tilknytning, se figur 37. Kvinderne, der tidligere har været på krisecenter, modtager i højere grad kontanthjælp. Hver anden (52%) af de kvinder, der tidligere har været på krisecenter, er på kontanthjælp, mens 38% af de kvinder, der ikke tidligere har været på krisecenter, er på kontanthjælp.

Undersøgelsen viser, at uddannelsesniveau ikke har nogen betydning for andelen af kvinder, der tidligere har været på krisecenter. Således har 41% af kvinderne, der har folkeskolen som den højeste opnåede uddannelse, tidligere været på krisecenter,

FIGUR 37: Arbejdsmarkedstilknytning og tidligere krisecenterophold. Procentvis fordeling. N=372, N=538

41% af kvinderne med en kort videregående uddannelse, 40% af kvinderne med en mellemlang videregående uddannelse og 35% af kvinderne med lang videregående uddannelse har tidligere været på krisecenter. Uddannelsesbaggrund kan således ikke være den bagvedliggende forklaring på, at kvinder med flere krisecenterophold har en dårligere arbejdsmarkedstilknøytning. Der er således noget, der tyder på, at det er vigtigt allerede første gang, kvinden er på krisecenter at være opmærksom på, hvordan man kan støtte hende i at fastholde sin tilknytning til arbejdsmarkedet.

9.1.4 ARBEJDSMARKEDSTILKNØYTNING OG VOLD I KVINDENS BARNDOMSHJEM

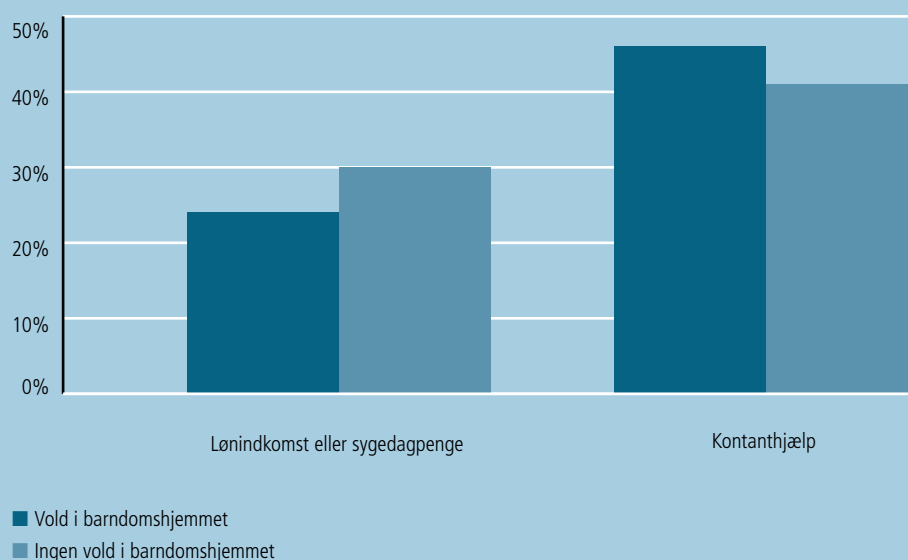
Undersøgelsen viser, at de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet, i lidt

mindre grad end de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet, er tilknyttet arbejdsmarkedet, se figur 38.

Kun 24% af de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mens 30% af de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet, har en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at en større andel af de kvinder, der har oplevet vold i barndomshjemmet, højest har en folkeskoleuddannelse (ufaglærte), mens en større andel af de kvinder, der ikke har oplevet vold i barndomshjemmet, har en lang videregående uddannelse. Og som tidligere nævnt er det i særlig grad de ufaglærte kvinder på krisecenter med højest en folkeskole-

FIGUR 38: Arbejdsmarkedstilknøytning og vold i barndomshjemmet. Procentvis fordeling.
N=304, N=359

uddannelse, der ikke har nogen tilknytning til arbejdsmarkedet. Således har 40% af de ufaglærte kvinder oplevet vold i barndomshjemmet, mens 29% af de kvinder, der er faglærte eller har en videregående uddannelse, har oplevet dette.

9.2 VOLDSRAMTE ENLIGE FORSØRGERE

Den anden gruppe af voldsramte kvinder, som undersøgelsen vil sætte fokus på som en gruppe med særlig risiko for at være eller at blive socialt marginaliserede, er de enlige forsørgere, det vil sige enlige kvinder med børn. I dette afsnit belyses en række forskellige forhold, der kendetegner voldsramte enlige forsørgere på krisecenter og deres livssituation.

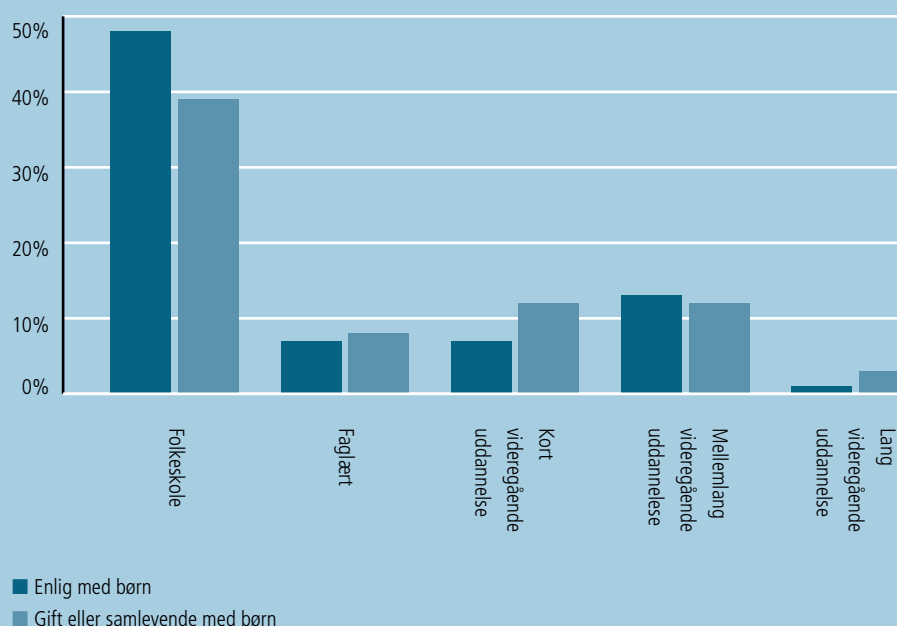
9.2.1 ENLIGE FORSØRGERES

UDDANNELSESNIVEAU

De voldsramte enlige forsørgere har generelt et lavere uddannelsesniveau end de gifte og de samlevende kvinder med børn. Samlet set har 48% af de enlige forsørgere i undersøgelsen højest fuldført en folkeskoleuddannelse, mens det tilsvarende er 39% af de gifte eller samlevende kvinder med børn, se figur 39.

Enlige forsørgere, er i mindre grad end gifte eller samlevende kvinder med børn, faglærte eller har en videregående uddannelse. 28% af de enlige forsørgere er faglærte eller har en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse, mens 36% af de gifte og samlevende kvinder med børn har dette. De

FIGUR 39: Uddannelse og civilstand. Procentvis fordeling. N=163, N=464

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

enlige forsørgere har i kraft af deres lavere uddannelsesniveau, formentlig sværere ved at få fast tilknytning til arbejdsmarkedet.

9.2.2 ENLIGE FORSØRGERES ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING

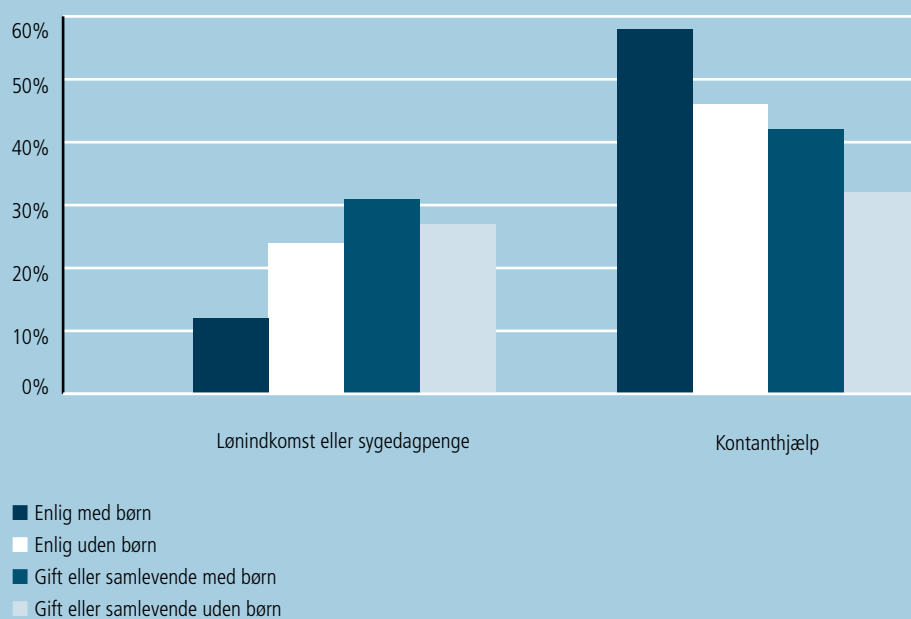
De enlige kvinder i denne undersøgelse har generelt en væsentlig dårligere arbejdsmarkedstilknytning end de gifte og samlevende kvinder. Kun 16% af de enlige kvinder har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mens det tilsvarende er 30% for gifte eller samlevende. 54% af de enlige kvinder er på kontanthjælp mod kun 40% af de samlevende eller gifte kvinder. Uanset uddannelsesniveau har de gifte og samlevende kvinder, i højere grad end de enlige kvinder, tilknytning til arbejdsmarkedet. Det er således ikke på

grund af, at de enlige kvinder er dårligere uddannet, at de har en ringere arbejdsmarkedstilknytning.

Differentierer man yderligere og ser på enlige kvinder med og uden børn, viser undersøgelsen, at enlige kvinder med børn har en endnu ringere tilknytning til arbejdsmarkedet, end enlige kvinder uden børn. Mens 24% af de enlige kvinder uden børn er tilknyttet arbejdsmarkedet, gælder det kun for 12% af de enlige kvinder med børn, se figur 40.

Børn spiller ikke en lige så betydelig rolle, når det gælder arbejdsmarkedstilknytningen for gifte eller samlevende. 27% af de gifte eller samlevende kvinder uden børn

FIGUR 40: Arbejdsmarkedstilknytning og civilstand. Procentvis fordeling.
N=172, N=96, N=492, N=180

er tilknyttet arbejdsmarkedet, og 31% af de gifte eller samlevende kvinder med børn er tilknyttet arbejdsmarkedet. Elm-Larsen konkluderer ligeledes, at en ufaglært fraskilt enlig mor har en højere risiko for at blive arbejdsløs og forblive arbejdsløs i længere tid end gifte eller samlevende mødre (Elm-Larsen 2004). Ser man på andelen af kvinder på krisecenter, der modtager kontanthjælp, skiller de enlige forsørgere sig ud ved, at mere end halvdelen (58%) af disse kvinder modtager kontanthjælp. For de enlige kvinder uden børn er det under halvdelen (46%), der modtager kontanthjælp, mens denne andel falder til hver tredje (32%) af de gifte eller samlevende kvinder uden børn.

Ifølge Elm Larsen er det særligt de enlige forsørgere på kontanthjælp, der er dårligt stillede, og derfor har behov for socialpolitisk prioritering. De enlige mødre er levekårs-mæssigt dårligt stillet både i forhold til økonomi, materielle forhold, sociale relationer, faglig og politisk deltagelse samt helbredsforhold (Elm-Larsen 2004). De enlige forsørgere er ofte i en skrøbelig situation, hvor yderligere negative omstændigheder risikerer at gøre dem til socialt udsatte. De enlige forsørgere i denne undersøgelse har desuden været udsat for vold, og de og deres børn må betragtes som en særlig udsat gruppe.

9.2.3 ENLIGE FORSØRGERE OG TIDLIGERE OPHOLD PÅ KRISECENTER

En større andel af de enlige forsørgere end de gifte eller samlevende kvinder med børn har tidligere boet på krisecenter. Mere end hver anden (53%) af de enlige forsørgere har tidligere boet på krisecenter, mens det kun er godt hver tredje (36%) af de gifte eller samlevende kvinder med børn, der har dette.

Som tidligere nævnt har en mindre andel af

de kvinder, der tidligere har været på krisecenter, tilknytning til arbejdsmarkedet. Af de enlige forsørgere, der tidligere har boet på krisecenter, har mindre end hver tyvende kvinde (4%) en lønindkomst eller modtager sygedagpenge. Sammenligner man med de gifte og samlevende kvinder med børn, der tidligere har haft ophold på et krisecenter, har 26% en lønindkomst eller modtager sygedagpenge, se figur 41.

En langt større andel af de enlige forsørgere end de gifte eller samlevende kvinder med børn, der tidligere har været på krisecenter, modtager kontanthjælp. Mens 2 ud af 3 (67%) af de enlige forsørgere med tidligere krisecenterophold bag sig modtager kontanthjælp, er det halvdelen (47%) af de gifte eller samlevende kvinder med børn, der tidligere har været på krisecenter, der gør dette.

9.2.4 ENLIGE FORSØRGERES NATIONALE STATUS

Undersøgelsen viser en tydelig overrepræsentation af danske statsborgere, der er enlige forsørgere. Således er 83% af alle enlige forsørgere i undersøgelsen danske statsborgere, mens kun 17% af de enlige forsørgere ikke har dansk statsborgerskab. De 17% enlige forsørgere uden dansk statsborgerskab, har følgende status: 2% er indvandrere, 4% er flygtninge, 0,6% er asylansøgere og 11% er familiesammenførte. Sammenlignes de enlige forsørgere med de gifte og samlevende kvinder med børn, viser undersøgelsen, at 66% af de gifte eller samlevende kvinder med børn er danske statsborgere, 25% er familiesammenførte, 4% er indvandrere, 5% er flygtninge og 0,4% er asylansøgere.

9.3 VOLDSRAMTE KVINDER UDEN DANSK STATSBOGERSKAB

Den tredje gruppe af kvinder, der vil blive fremhævet som havende særlig risiko for at

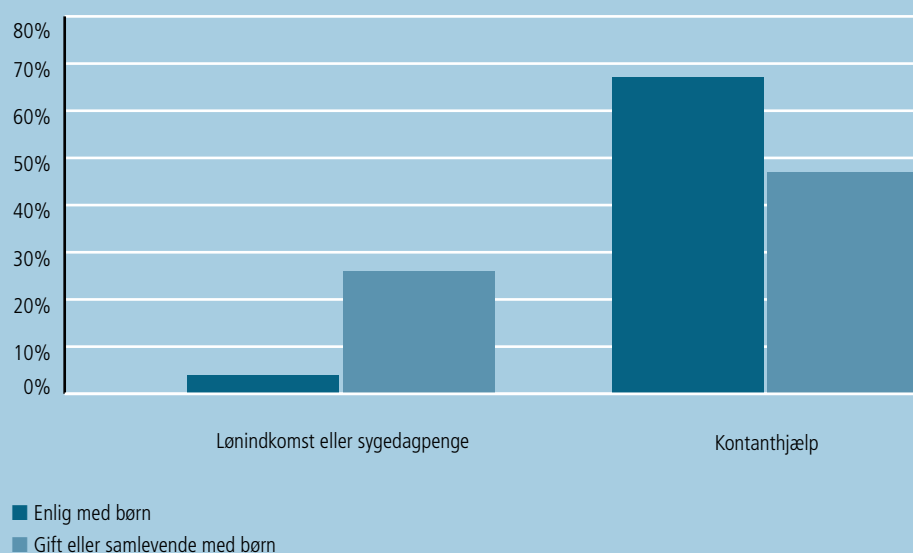
være eller at blive socialt marginaliserede, er kvinder uden dansk statsborgerskab. I "Fattigdom og social eksklusion" (2004) nævner Elm-Larsen, at det at tilhøre en etnisk minoritetsgruppe i det danske samfund, øger sandsynligheden for social eksklusion. Nedenfor vil det blive belyst, hvordan voldsramte etniske minoritetskvinder, det vil i denne sammenhæng sige kvinder uden dansk statsborgerskab, i sammenligning med kvinder der har dansk statsborgerskab, er stillet på en række centrale livsområder. Statsborgerskab er valgt som parameter i denne undersøgelse, fordi det er afgørende for en række formelle rettigheder – herunder opholdstilladelse i Danmark. Da kvindernes opholdsgrundlag har betydning

for flere livsområder, vil kvinderne uden dansk statsborgerskab ligeledes blive inddelt i asylansøgere, flygtninge, indvandrere og familiesammenførte.

9.3.1 STATSBOGERSKAB OG ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING

Andelen af kvinder, der er tilknyttet arbejdsmarkedet, er større for kvinder med dansk statsborgerskab end kvinder uden dansk statsborgerskab. 29% af de voldsramte kvinder, der er danske statsborgere, har en arbejdsmarkedstilknnytning. 20% af de kvinder, der ikke er danske statsborgere, har en arbejdsmarkedstilknnytning. Af de kvinder, der ikke har dansk statsborgerskab, er det den lille gruppe af kvinder med

FIGUR 41: Arbejdsmarkedstilknnytning for kvinder, der tidligere har været på krisecenter. Procentvis fordeling. N=90, N=176

flygtningebaggrund, der har den ringeste tilknytning til arbejdsmarkedet. Kun 13% af kvinderne med flygtningebaggrund har en arbejdsmarkedstilknytning, mens 23% af kvinderne med indvandrerbaggrund, og 22% af de familiesammenførte kvinder har en tilknytning til arbejdsmarkedet, se figur 42.

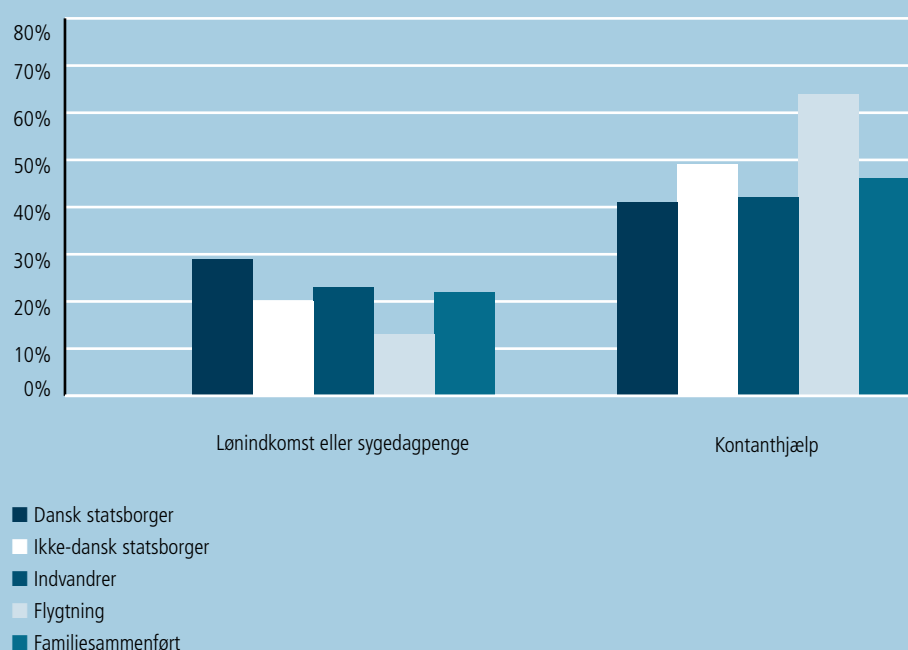
Halvdelen (49%) af de kvinder, der ikke er danske statsborgere, modtager kontanthjælp, mens det tilsvarende er en lidt mindre andel (41%) af de danske statsborgere, der gør dette. Det er i særlig grad den mindre gruppe af kvinder med indvandrerstatus, der modtager kontanthjælp. Næsten to ud tre (64%) af indvandrerkvinderne på

krisecenter modtager kontanthjælp, mens det tilsvarende er under halvdelen (46%) af de familiesammenførte kvinder, der modtager kontanthjælp¹.

9.3.2 DANSKKUNDSKABER OG ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING

Undersøgelsen viser, at danskfærdigheder har betydning for arbejdsmarkedstilknytningen for de voldsramte kvinder, der ikke har dansk statsborgerskab. Andelen af kvinder, der taler og forstår dansk ubesværet, har i højere grad tilknytning til arbejdsmarkedet, se figur 43. Hver fjerde (24%) af de kvinder, der taler og forstår dansk ubesværet, har en tilknytning til arbejdsmarkedet, enten i form af lønindkomst eller sygedagpenge. Af de

FIGUR 42: Arbejdsmarkedstilknytning og national status. Procentvis fordeling.
N=630, N=296, N=31, N=39, N=203

kvinder, der taler lidt dansk, det vil sige, at kvinden forstår dansk, men kun kan udtrykke sig på dansk i korte vendinger, har hver femte (21%) tilknytning til arbejdsmarkedet. Af de kvinder, der ikke taler dansk, det vil sige, at kvinden forstår korte beskeder, men kan ikke udtrykke sig på dansk, har kun hver tiende (11%) en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Ligeledes har danskkundskaberne betyd-

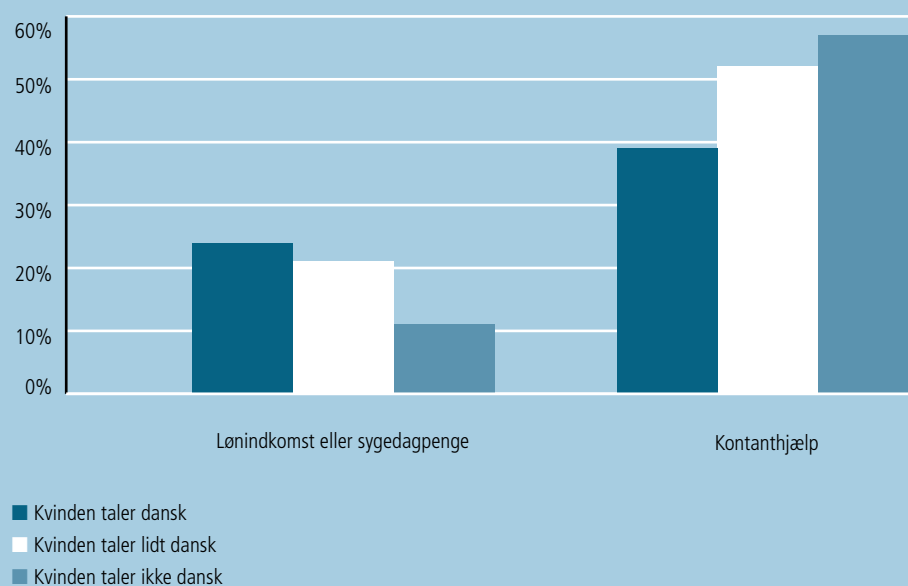
ning for andelen af kvinder, der modtager kontanthjælp. 39% af de kvinder, der taler dansk modtager kontanthjælp, mens det er lidt over halvdelen af de kvinder, der taler lidt dansk (52%) og over halvdelen af dem, der ikke taler dansk (57%).

9.3.3 STATSBOGERSKAB OG UDDANNELSE

Godt halvdelen (52%) af de danske statsborgere på krisecentrene er ufaglærte i og med, at de højst har afsluttet folkeskolen.

1. For at få tilladelse til familiesammenføring kræves det, at den person, der bor i Danmark kan dokumentere at tjene nok til at forsørge sin udenlandske ægtefælle. Det såkaldte forsørgelseskrav.

FIGUR 43: Danskundskaber og forsørgelsesgrundlag for kvinder uden dansk statsborgerskab. Procentvis fordeling. N=114, N=132, N=46

Figuren læses fra venstre mod højre og svarer til forklaringsteksterne, når disse læses oppefra og ned

For kvinder med andet statsborgerskab end dansk, er denne andel en smule højere (58%), se figur 44.

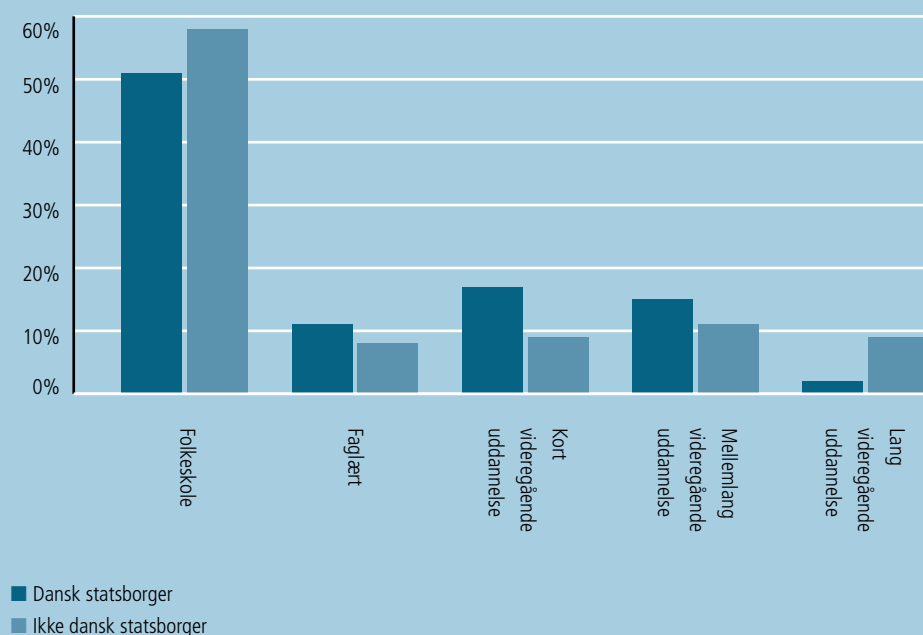
Der er betydelige forskelle på kvinder med dansk og ikke-dansk statsborgerskab, når det gælder andelen af kvinder med videregående uddannelser. Mens en større andel kvinder med dansk statsborgerskab har en kort eller mellemlang videregående uddannelse, forholder det sig lige omvendt med kvinder, der har en lang videregående uddannelse. Næsten hver tredje (32%) af de danske statsborgere, og hver femte (20%) af de ikke danske statsborgere har en kort eller mellemlang videregående uddannelse. Kun 2% af de danske statsborgere har en lang

videregående uddannelse, mens 9% af de kvinder², der ikke er danske statsborgere, har en lang videregående uddannelse.

For både de danske og de ikke danske statsborgere er det kun 15% af de kvinder med en folkeskoleuddannelse, som den højest opnåede uddannelse, der har arbejdsmarkedstilknytning. Selvom de øvrige uddannelsesgrupper er meget små og procenterne derfor let påvirkelige, er det bemærkelsesværdigt, at voldsramte kvinder på krisecenter uden dansk statsborgerskab med en videregående uddannelse har en langt ringere arbejdsmarkedstilknytning end kvinderne med dansk statsborgerskab. Kun 21% af kvinderne med en kort videre-

2. De 9% dækker over 19 kvinder. 9 af disse kvinder er født i et østeuropæisk land, 3 er født i et mellemøstligt land, 3 er født i et asiatisk land og 2 i et EU-land

FIGUR 44: Uddannelsesniveau og statsborgerskab. Procentvis fordeling. N=510, N=204

gående uddannelse har arbejdsmarkedstilknnytning, mens det tilsvarende gælder for 60% af kvinderne med dansk statsborgerskab. Samme tendens ses for kvinder med en lang videregående uddannelse. 21% af kvinderne uden dansk statsborgerskab har en arbejdsmarkedstilknnytning, mens det tilsvarende er 56% af kvinderne med dansk statsborgerskab, der har dette. At kvinderne uden dansk statsborgerskab har en ringere arbejdsmarkedstilknnytning, skyldes således ikke, at de er væsentlig dårligere uddannet, end kvinderne med dansk statsborgerskab.

9.4 DELKONKLUSION

At være udsat for vold i en kortere eller længere periode har, for størstedelen af kvinderne i denne undersøgelse, alvorlige følgevirkninger. Volden kan i samspil med en række andre faktorer være medvirkende til marginalisering. Der kan tales om forskellige grader af marginalitet, og marginalisering er således afhængig af, hvor mange livsområder, det enkelte menneske er marginaliseret i forhold til.

At være marginaliseret er kendetegnet ved en ufrivillig, ufuldstændig deltagelse på et eller flere livsområder, hvor der fra samfundets side hersker normative forventninger om deltagelse (Juul Kristensen 2000). Arbejdsmarkedsdeltagelse, uddannelse, fritidsaktiviteter, familiære og sociale netværk og at have en egen fast bolig, udgør alle sådanne livsområder. En relativ ringe indkomst kan medføre basale afsavn på et eller flere livsområder.

De voldsramte kvinders arbejdsmarkedstilknnytning bliver i denne undersøgelse anset for at være en væsentlig indikator for kvindernes risiko for at være eller at blive marginaliserede. Kvinder på krisecenter er karakteriseret ved generelt at have en meget

ringe tilknnytning til arbejdsmarkedet. Kun hver fjerde voldsramte kvinde (20% med lønindkomst og 6% modtager sygedagpenge) i undersøgelsen har en tilknnytning til arbejdsmarkedet, mens det tilsvarende er 68% af den 15-65-årige kvindelige danske befolkning, der har en lønindkomst (Statistikbanken, tabel AKU1, Danmarks Statistik). For voldsramte kvinder, der i forvejen i større eller mindre grad er socialt isolerede som en konsekvens af volden, kan deres økonomiske situation således medvirke til yderligere marginalisering, eller til at det er svært at bryde ud af den sociale isolation.

Undersøgelsen viser, at de ufaglærte kvinder, enlige forsørgere og kvinder uden dansk statsborgerskab på krisecenter er marginaliseret på ét eller flere livsområder, og er i særlig risiko for at blive yderligere marginaliseret.

Næsten halvdelen (48%) af kvinderne på krisecenter har højst fuldført en folkeskoleuddannelse. Ifølge Danmarks Statistik har 35% af den 15-69-årige kvindelige befolkning folkeskolen som højest gennemførte uddannelse (Danmarks Statistik, statistikbanken, tabel HFU2). Der er således en væsentlig større andel kvinder på krisecenter, der ikke har nogen erhvervsuddannelse, der kvalificerer dem til arbejdsmarkedet og derved kan betegnes som ufaglærte. For gruppen af ufaglærte kvinder er det kun 15%, der har tilknnytning til arbejdsmarkedet, mens over halvdelen (57%) modtager kontanthjælp.

Undersøgelsen viser, at uddannelsesniveau ikke har nogen betydning for andelen af kvinder, der tidligere har været på krisecenter. Således har 41% af kvinderne, der har afsluttet folkeskolen som den højest opnåede uddannelse, tidligere været på krisecen-

ter, 41% af kvinderne med en kort videregående uddannelse, 40% af kvinderne med en mellemlang videregående uddannelse, og 35% af kvinderne med lang videregående uddannelse har tidligere været på krisecenter.

Undersøgelsen viser, at andelen af kvinder, der er tilknyttet arbejdsmarkedet, er mindre for de kvinder, der tidligere har været på krisecenter. Kun hver femte (20%) af de voldsramte kvinder, der tidligere har boet på krisecenter, har en tilknytning til arbejdsmarkedet, mens knap hver tredje (31%) af de kvinder, der ikke tidligere har boet på krisecenter, har en sådan tilknytning. Kvinderne, der tidligere har været på krisecenter modtager i højere grad kontanthjælp. Hver anden (52%) af de kvinder, der tidligere har været på krisecenter, er på kontanthjælp, mens 38% af de kvinder, der ikke tidligere har været på krisecenter, er på kontanthjælp. Det er således afgørende allerede første gang, kvinden er på krisecenter, at være opmærksom på, hvordan man kan støtte hende i at fastholde sin tilknytning til arbejdsmarkedet.

De enlige forsørgere i undersøgelsen har en væsentlig ringere arbejdsmarkedstilknytning end de gifte og samlevende forsørgere. 12% af de enlige forsørgere er tilknyttet arbejdsmarkedet, mens 31% af de gifte og samlevende kvinder med børn har en sådan tilknytning. 58% af de enlige forsørgere modtager kontanthjælp, mens denne andel er 32% for gifte og samlevende kvinder med børn. Af de enlige forsørgere, der tidligere har boet på krisecenter, har kun 4% en lønindkomst eller modtager sygedagpenge. 2 ud af 3 (67%) af de enlige forsørgere med flere krisecenterophold bag sig, modtager kontanthjælp. 83% af de enlige forsørgere er danske statsborgere.

Undersøgelsen viser, at andelen af kvinder, der er tilknyttet arbejdsmarkedet, er lidt større for kvinder med dansk statsborgerskab end kvinder uden dansk statsborgerskab. 29% af de voldsramte kvinder, der er danske statsborgere har en tilknytning til arbejdsmarkedet mod 20% for ikke danske statsborgere.

Det er bemærkelsesværdigt, at voldsramte kvinder uden dansk statsborgerskab på krisecenter med en videregående uddannelse, har en langt ringere arbejdsmarkedstilknytning end kvinder med dansk statsborgerskab. Kun 21% af kvinderne uden dansk statsborgerskab med en kort videregående uddannelse har en tilknytning til arbejdsmarkedet. Det gælder for 60% af de danske statsborgere i undersøgelsen. Samme tendens ses for kvinder med en lang videregående uddannelse. At kvinderne uden dansk statsborgerskab har en ringere tilknytning til arbejdsmarkedet end kvinderne med dansk statsborgerskab, skyldes således ikke, at de er væsentlig dårligere uddannet.

Undersøgelsen viser, at danskfærdigheder har betydning for arbejdsmarkedstilknytningen for de voldsramte kvinder, der ikke har dansk statsborgerskab. Hver fjerde (24%) af de kvinder, der taler og forstår dansk ubesværet, har en tilknytning til arbejdsmarkedet. Af de kvinder, der taler lidt dansk, har hver femte (21%) tilknytning til arbejdsmarkedet. Af de kvinder, der ikke taler dansk, har kun hver tiende (11%) en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Litteratur

Behrens, Hanne Lilholt. 2002.

5230 børn på krisecenter – en deskriptiv undersøgelse. Formidlingscentret for socialt arbejde.

Center for Voldtægtsofre. 2002.

Årsrapport fra Center for Voldtægtsofre.

Christensen, Else. 1999.

Social arv i voldsramte familier. Arbejdsrapport 15 om social arv. Socialforskningsinstituttet.

Christoffersen, Mogens Nygaard. 1999.

Risikofaktorer i barndommen – en forløbsundersøgelse særligt med henblik på forældrenes psykiske sygdomme.

Clemmensen, Pia R. 2005.

Den rette hjælp – til voldsramte kvinder. Frydenlund.

Ejrnæs, Morten. 1999.

Social arv – et populært, men tvivlsomt begreb. Arbejdsrapport 12 om social arv. Socialforskningsinstituttet.

Ejrnæs, Morten, Gabrielsen, Gorm & Nørring, Per. 2004.

Social opdrift – social arv. Akademisk Forlag.

Eriksson, Maria. 2003.

I skuggan av Pappa. Familjerätten och hanteringen av faders våld. Stehag, Gondolin.

Eriksson, Maria. 2003.

Barn vars pappa misshandlar mamma. I: Heimer, G. & Posse, B.(red.): "Våldsutsatte kvinnor – samhällets ansvar".

Helweg-Larsen, Karin & Marie Kruse. 2004.

Mænds vold mod kvinder – omfang, karakter og indsats mod vold. Statens Institut for Folkesundhed, Det Nationale Voldsobservatorium i Kvinde-rådet og Minister for Ligestilling.

Isdal, Per. 2000.

Meningen med volden. Kommuneforlaget, Oslo.

Jensen, Vibeke Lybecker.

LOKK Årsstatistik 2004. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.

Juul Kristensen, Catharina. 2000.

Marginalisering – en begrebsudredning, ss. 141-156 I: Elm Larsen J. et al (red.): "Kontinuitet og Forandring – nye differentierings- og integrations-former i samfundet?" København: Samfundslitteratur.

Larsen, Jørgen Elm. 2005.

Fattigdom og social eksklusion. Tendenser i Danmark over et kvart århundrede. Socialforskningsinstituttet 04:27.

Larsen, Jørgen Elm. 2005.

De usynlige socialt udsatte, s. 6-7 I: Udsat nr. 4, 2. årg. 2005.09.12.

Lindgård, Helle. 2002.

Voksne børn fra familier med alkoholproblemer – mestring og modstandsdygtighed. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.

Lundgren, Eva. 2001.

Våldets normaliseringsproces – Två parter – två strategier. ROKS, Stockholm.

Lundgren, Eva. 1993.

Det får da være grænser for kønn. Universitetsforlaget Oslo.

Lundgren, Eva. 1990.

Gud og hver mann: Seksualisert vold som kulturell arena for å skape kjønn. J.W. Cappelens Forlag, Oslo.

Lundgren, Eva. 1985.

I herrers vold: Dokumentasjon av vold mot kvinner i kristne miljøer. J.W. Cappelens Forlag, Oslo.

Maskell, Ann & Roepstorff, Tenna. 2004.

En voldtægt er en voldtægt! eller er den? Politiets forståelser af voldtægtssager og arbejdet hermed. Speciale ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Ministeriet for Flytninge Indvandrere og Integration. 2004.

Årbog om udlændinge i Danmark 2004. Status og udvikling. Ministeriet for Flytninge Indvandrere og Integration.

Moore, Henrietta L. 1994.

The Problem of Explaining Violence in the Social Sciences. I: Sex and Violence – Issues and Representations an experience (red) Penelope Harvey og Peter Gow. Routledge. London.

Nielsen, Sissel Lea. 2005.

Projekt ikke-dansktalende kvinder på krisecenter – en evaluering og erfaringsopsamling. Dannerhuset og Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.

Nielsen, Sissel Lea. 2005.

Uddannelsesbehovet på krisecentre – en kortlægning af behovet for videre/efteruddannelse af ansatte og frivillige medarbejdere på krisecentre under LOKK. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.

Nygaard Christoffersen, Mogens. 1999.

Risikofaktorer i barndommen – en forløbsundersøgelse særligt med henblik på forældres psykiske sygdomme.

Skytte, Marianne. 1997.

Etniske minoriteter og socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag.

Statistikbanken.

Tabel AKU1, 1. kvartal 2004, Danmarks Statistik.

Statistikbanken.

Tabel HFU2, 2004, Danmarks Statistik.

Tilia, Gitte. 2005.

LOKK børnestatistik 2004. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.

Wallerstein, J., Lewis, J & Blakeslee, S. 2002.

Myten om den lykkelige skilsmisse: En kilde til forståelse af skilsmissebørns voksenliv. Aschehougs Forlag.

Når vold er hverdag
– en undersøgelse af mænds vold mod kvinder i nære relationer

ISBN-13: 978-87-91509-28-5
ISBN-10: 87-91509-28-9